

MŰHELYTANULMÁNYOK

DR. CSEH JÓZSEF

**A TEXTIL- ÉS TEXTILRUHÁZATI IPAR
HELYZETE, A VERSENYKÉPESSÉGÉT
MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK**

- műhelytanulmány -

A tanulmánysorozat

13.

kötete

Ez a műhelytanulmány a

„Versenyben a világgal”

A magyar gazdaság nemzetközi versenyképességének mikrogazdasági tényezői -
kutatási program

igazgató: **Chikán Attila**

Versenyképesség az iparágak szintjén

c. projekt

vezetője: **Czakó Erzsébet**

Versenyképesség iparági esettanulmányok tükrében

c. alprojekt

vezetője: Czakó Erzsébet

keretében készült.

A „**Versenyben a világgal**” - A magyar gazdaság versenyképességének mikrogazdasági tényezői c.
kutatási program **MŰHELYTANULMÁNY** sorozata.
Sorozatszerkesztő: Chikán Attila, programigazgató
Technikai szerkesztő: Koblász Mária
Készült 550 példányban. Budapest, 1997. február 27.

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS.....	5
2. ÖSSZEFOGLALÁS	6
3. A SEKTOR KÖRÜLHATÁROLÁSA	8
3.1. <i>Tevékenység.....</i>	<i>9</i>
3.2. <i>Fejlődési pálya.....</i>	<i>9</i>
3.3. <i>A szektor szerepe az iparban.....</i>	<i>10</i>
4. A TECHNOLÓGIÁK ÉS TERMÉKEK	11
4.1. <i>A technológiák áttekintése.....</i>	<i>11</i>
4.2. <i>Termékek</i>	<i>12</i>
5. A SEKTOR STATISZTIKAI BEMUTATÁSA	15
5.1. <i>Főbb statisztikai adatok</i>	<i>15</i>
5.2. <i>A szektor ipari súlya.....</i>	<i>17</i>
5.3. <i>Nemzetközi tendenciák, főbb termékek és partner országok</i>	<i>19</i>
6. AZ IPARÁG RÖVID HAZAI TÖRTÉNETE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A KEZDETEKRE ÉS AZ ELMÚLT 5-6 ÉVRE	23
6.1. <i>A fejlődés korai szakasza.....</i>	<i>23</i>
6.2. <i>A rekonstrukció</i>	<i>24</i>
6.3. <i>A 80-as évek</i>	<i>24</i>
6.4. <i>A 90-es évek.....</i>	<i>26</i>
7. NEMZETKÖZI TENDENCIÁK.....	27
7.1. <i>A globális átrendeződés</i>	<i>27</i>
7.2. <i>A világkereskedelem fejlődése.....</i>	<i>29</i>
7.3. <i>Az Európai Unió helyzete, szerepe.....</i>	<i>30</i>
7.4. <i>A bérmunka szerepének erősödése.....</i>	<i>31</i>
8. A SEKTOR HAZAI GAZDASÁGI STRUKTÚRÁJA.....	34
8.1. <i>A szektor belső kapcsolata</i>	<i>34</i>
8.2. <i>A költség szerkezet változása.....</i>	<i>36</i>
8.3. <i>Piaci pozíció.....</i>	<i>38</i>
9. A SEKTOR VERSENYHELYZETÉNEK ELEMZÉSE.....	42

9.1. Termelési tényezők	43
9.2. Keresleti tényezők.....	47
9.3. Kapcsolódó és támogató szektorok	49
9.4. Vállalati stratégiák, struktúrák.....	50
9.5. Jövedelmezőség.....	53
9.6. A kormányzat szerepe.....	54
9.7. Vállalati feladatok.....	56
10. NEMZETKÖZI ÉS HAZAI FEJLŐDÉSI TENDENCIÁK.....	57
11. FELHASZNÁLT IRODALOM.....	66
12. MELLÉKLETEK.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Az Európai Unió tagországai viszonylatában lebonyolított külkereskedelmi termékforgalom alakulása 1995-ben, vámtarifá áruosztályok szerint.....	13
2. táblázat: Kiemelt textil- és textilruházati termékek termelése	14
3. táblázat: A textilipar fontosabb adatai	16
4. táblázat: A textilruházati ipar fontosabb adatai.....	16
5. táblázat: A textil- és textilruházati ipar aránya a magyar iparon belül.....	17
6.a. táblázat: A textilipar belső struktúrája 1990–1992 a bruttó termelési érték alapján	17
6.b. táblázat: A textilipar belső struktúrája 1990–1992 az 1992-től érvényes új KSH besorolás szerint	18
7. táblázat: Az export-import forgalom alakulása relációk szerint, 1995-ben.....	19
8. táblázat: A bér munka export részesedése.....	20
9. táblázat: A textilruházati bér munka összes kivitelben elfoglalt helye és fő célországai.....	20
10. táblázat: Az export és a bér munka export ágazati megoszlása	21
11. táblázat: A textilipar kettős könyvvitelű vállalkozásainak száma és megoszlása	35
12. táblázat: A textilipar jellemző költségtényezőinek alakulása	36
13. táblázat: A textilruházati ipar jellemző költségtényezőinek alakulása	37
14. táblázat: A fogyasztás alakulása Magyarországon	38
15. táblázat: A fogyasztás cikkek-import részesedése a behozatalban	38
16. táblázat: A fogyasztás cikkek-import szerkezete bér munka import nélkül.....	39
17. táblázat: Az aktív bér munka export relációnkénti részaránya	41
18. táblázat: A textil- és textilruházati ipar tulajdonosi struktúrájának változása a jegyzett tőke szerint	52
19. táblázat: Pénzügyi mutatók alakulása	54
20. táblázat: A világ textilszál fogyasztása.....	58
21. táblázat: A textilipar prognosztizált teljesítménye 2005-ig 1995. évi árakon	64
22. táblázat: A textilruházati ipar prognosztizált teljesítménye 2005-ig 1995. évi árakon.....	64

1. BEVEZETÉS

A „Versenyképesség az iparágak szintjén” projekt keretében, a „Versenyben a világgal” - kutatási program megbízásából készült e tanulmány. Célja, hogy a többi ipari szektor mellett a könnyűipar két jelentős szakágazatának, a textiliparnak és a textilruházati iparnak a jelenlegi helyzetén illetve fejlődési folyamatán keresztül elemzést és értékelést adjon a sikerek és kudarcok okairól, azokról a mezo- és mikroszintű tényezőkről, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy egy-egy szakmacsoport illetve vállalati kör jelentős exportbevételt érjen el, illetve versenyképességük erősítésével jelentős szereplőjévé válhasson a nemzetközi árucere-forgalomnak.

A kutatási projekt szempontjának figyelembe vételével került kiválasztásra a textil- és a textilruházati szektor, alapvetően a következők miatt:

- export teljesítményük ipari szinten is jelentős,
- a gazdaság, azon belül az ipar tradicionális és még ma is jelentős szakágazatai,
- élőmunka-igényességén keresztül jelentős társadalmi szerepük van a foglalkoztatás által,
- egymásra épülve vertikumot képeznek.

Az esettanulmány felépítésében szigorúan követi a megadott tematikát, a szerkezeti-tartalmi vázlatot.

A vizsgálat a folyamatok érzékeléséhez és a megalapozott következtetések érdekében kellő nagyságú időintervallumot ölel fel. Törekedtünk a legfrissebb statisztikai adatok szerepeltetésére, bár be kell vallanunk, hogy mind a vizsgálat során, mind az összeállítás véglegesítésekor a hiányos és sok esetben ellentmondó statisztikai adatok okozták a legnagyobb gondot.

2. ÖSSZEFOGLALÁS

A vizsgált ipari szektor, a textil- és textilruházati ipar vertikálisan egymásra épülő két iparterület. Az alaptevékenységek jellemzőiben, a technológiai folyamatokban, a tökeigényességben, a termékek jellegében és megjelenési formáiban a két szakmacsoport jelentősen eltér egymástól.

A textilipar főbb terméktípusai: a különböző alapanyagokból és azok keverékeiből előállított fonalak, cérnák, szőtt és kötött, valamint egyéb speciális technológiákkal készült kelmék, kész darabárúk és garnitúrák. A textilruházati ipar a szövetek és más technológiákkal készült kelmék, kellékek és kiegészítők továbbfeldolgozásával kész ruházati termékeket állít elő. A kibocsátott késztermékek főbb típusai: alsó- és felsőruházat, gyermek-, női és férfiruházat, közületi, egészségügyi, munka- és védőruházati termékek.

Az ipari átlagnál jóval anyag- és munkaerő-igényesebb textil- és textilruházati ipar aránya a világ feldolgozóipari termelésében jelenleg alig haladja meg az 5 %-ot. A termelés évi átlagos növekedési üteme a nyolcvanas években a textiliparban 1 %-ot, a textilruházati iparban 0,7 %-ot tett ki. A fejlett országokban két évtizede csökken a termelés, a foglalkoztatottak száma a felére apadt. A termelés földrajzi súlypontjai a textil- és textilruházati iparban a fejlődő országok felé tolódnak el.

Magyarországon a textiltermelés és a ráépülő szabóságok, majd a textilkonfekció ipar kialakulása csaknem egyidős az európai iparral, kialakulásuk viszonylag gyorsan követte az ipari forradalomban élen járó országok iparfejlődését. A két világháború közötti időszakban Európa-hírű vállalatok is működtek hazánkban. A II. világháború utáni időben, a 60-as évek közepétől gyorsult fel a kapacitások kiépítése, az akkori gazdaságpolitikai céloknak megfelelően extenzív módon. Jelentős szerepe volt e folyamatban az ún. textilipari rekonstrukciónak, amelynek vitathatatlan pozitív hatása mellett sok hiányossága is volt.

A 90-es évek elején a textilipar mind a bruttó termelési érték, mind a foglalkoztatottak száma alapján nagyobb arányvesztést szenvedett el, mint a teljes ipar. A textilruházati ipar viszont – alapvetően a kedvező bérmunka lehetőségeinek köszönhetően – lényegében megtartotta pozícióját a bruttó termelés terén, a foglalkoztatottak számát és az exportot tekintve pedig növelte részesedését.

A textil- és textilruházati ipar szerepe ma is jelentős a magyar gazdaságban. A hazai ipar komoly szakmai kultúrával rendelkező szakágazatait öleli fel. Működteti az ipar állóeszközeinek 4,5 %-át, foglalkoztatja az iparban dolgozók 12 %-át. Az ipari termelés közel 4 %-át, exportjának 6,9 %-át adta e két iparterület. 1995-ben Magyarország textiltermék-exportjának 85 %-a az Európai Unió országaiba

irányult. Ennek jelentőségét emeli az a tény, hogy ez a textiltermék export az Európába irányuló magyar összipari kivitel egynegyedét teszi ki. (Ennek kétharmada konfekcionált termékekből adódik.)

Figyelemre méltó a könnyűipar rendkívüli szerepe a bérmunka exportban. 1995-ben a teljes ipari bérmunka export felét (1 479 ezer USD) a könnyűipar adta és változatlanul tartja második helyét az ipari ágazatok teljes export szerinti rangsorában, ami méretéhez képest rendkívüli teljesítmény. A könnyűipari bérmunka 73 %-át pedig a textilruházati ipar adja.

A textiliparban a bérjellegű ráfordítások részben a bérek inflációt követő folyamatos emelkedése és a járulékok növelése miatt, részben a bérmunka számviteli előírásai következtében az elmúlt 15 évben 15,4 %-ról csaknem 30 %-ra növekedtek. Még nagyobb változások figyelhetők meg a textilruházati ipar költségszerkezetében. Az anyagköltség az 1980. évi 65,0 %-ról 1994-re 23,1 %-ra csökkent, miközben a bérjellegű ráfordítás 23,5 %-ról 55,2 %-ra nőtt.

A rendelkezésre álló termelőberendezések műszaki színvonala összességében közepesnek minősíthető, de az előzőekben vázolt jövedelmezőségi problémák, a forráshiány miatt egyre jobban elmarad a világ élvonalától.

A bruttó eszközértékhez viszonyítva a beruházások értéke 5 % alatt van, és a nettó eszközértékhez viszonyított arány sem éri el a 6 %-ot. A szakmacsoport fejlődéséhez technikai színvonalának javulásához azonban legalább úgynevezett követő jellegű megújulásra lenne szükség, ez 8–10 %-os beruházási igényt jelentene a bruttó eszközértékhez viszonyítva.

Az állami tulajdon részaránya mindkét szakágazatban alacsonyabb, mint a feldolgozóipar átlaga: 1995-ben a textiliparban 11,3 %, a textilruházati iparban 8,8 %. Az egyéb sajátosságok mellett ebben az is közrejátszott, hogy már 1988-ban megkezdődtek a decentralizálások és az így létrejövő kisebb szervezetekbe szívesen vállaltak szerepet magánvállalkozók és külföldi meglévő partnerek. A textilruházati ipar még alacsonyabb állami tulajdoni aránya pedig a jelentős szövetkezeti tulajdon következménye, amely nem az állami, hanem az egyéb belföldi tulajdonban szerepel. Ez az oka annak is, hogy a belföldi tulajdonosok aránya lényegesen nagyobb, mint a feldolgozóiparban általában, vagy akár a textiliparban.

A szektor jövedelmezőségét, likviditását az előző évtizedek gazdaságpolitikája, pénzügyi szabályozó rendszere, a vállalatok belső adottságai és főleg eladósodottságuk, jelenleg pedig a kül- és belpiaci lehetőségek, a belső gazdasági környezet ismert nehézségei (jelentős import, fekete gazdaság stb.), az élömlenék-igényességet „büntető”, így az átlagosnál magasabb pénzügyi terhek (tb- és egyéb járulékok) és a forráshiány határozzák meg.

A textil- és textilruházati ipar jövedelmi helyzete erősen eltérő. A textilipar sajátforrás-ellátottsága rendkívül rossz, bár javuló tendenciájú, nagy veszteségei mérséklődnek. Ezzel az 1994. évi –5,9 %-os profitrátát 1995-ben +1,9 %-ra sikerült javítani.

A textilruházati termékek gyártóinak jövedelmezősége sokkal kedvezőbb, mint a textiliparé. A likviditási mutató és a saját forrás aránya ipari átlag szintű (1,37 ill. 5), a profitráta pedig meghaladja az ipari átlagot.

A belföldi értékesítés visszaesésének a fogyasztás csökkenése mellett a növekvő import is okozója. Az elmúlt évtizedek átlagosan 20 %-os importjával szemben ma már a belföldi fogyasztás több mint fele importból származik (1995-ben 53,3 %).

Az ezredfordulóra a termékösszetételben jelentős változások is bekövetkezhetnek a fogyasztói igény változásának ill. a nemzetközi versenyképességünk alakulásának függvényében. A textil- és textilruházati szektor részesedése a belföldi értékesítésben a következő évtized elejére 30–40 %-os sávban prognosztizálható.

Úgy ítélt meg, hogy a fejlett országok – elsősorban az Európai Unió, de az USA, Kanada és Japán – piacain meglévő exportpozíciónk megtartható, sőt erősíthető. A magasabb minőségi színvonalú termékkategóriában kell részarányunkat növelni, ahol meglévő versenyelőnyünket jobban kamatoztathatjuk a konkurens országokkal szemben. A következő 5–8 évben a bér munka-export meghatározó szerepe jelentősen nem változik, struktúrája azonban igen, mind a partnereket, mind a termékeket illetően. Az exportnövelés azonban csak bér munkával nem valósítható meg, szükséges a helyettesítő termékek, saját kollektívok és közvetlen gyártó-fogyasztó kapcsolatok fejlesztésének felgyorsítása szellemi alkotásokkal, műszaki fejlesztésekkel és céltudatos, aktív piaci munkával.

A keleti piac változatlanul jó felvevő piaca lehet a magyar textil- és textilruházati termékeknek, bár ezen a piacon is éles versenyre lehet számítani mind a fejlett, mind a fejlődő országok aktív jelenléte miatt.

A textil- és textilruházati ipar piaci pozícióinak megtartása tudatos piacépítő, vállalkozásfejlesztő, a gazdálkodás egészét korszerűsítő vállalati munkával és ezt lehetővé tevő európai léptékű pénzügyi, jogi és egyéb államigazgatási mechanizmusokkal biztosítható. Nem várható, hogy a versenyképességben egyik évről a másikra jelentős változás következzen be, de az elvárható, hogy a változást megalapozó intézkedések minél előbb megtörténjenek. Ebben az esetben a textil- és textilruházati ipar jelentős szerepe mind az exportban, mind a foglalkoztatásban megőrizhető.

3. A SZEKTOR KÖRÜLHATÁROLÁSA

A vizsgált ipari szektor, a textil- és textilruházati ipar vertikálisan egymásra épülő iparterület, de az alaptevékenységek jellemzőiben, a technológiai folyamatokban, a tőkeigényességben, a termékek

jellegében és megjelenési formájában jelentősen eltérnek egymástól. Az iparon belül a feldolgozóipar 17. és 18. alágazatát képviselik, illetve oda tartoznak (lásd 1. sz. melléklet).

3.1. Tevékenység

A textilipar az állati és növényi eredetű természetes szálanyagok (gyapjú, hernyóselyem, pamut, len, kender stb.) és a vegyipari előállítású mesterséges szálak (viszkóz, acetát, poliamid, poliészter, poli-akrilnitril stb.) feldolgozását végző szakterületeket öleli fel, beleértve a fonodákat, szövődéket, kötődéket, rövidáru-készítő üzemeket, a nemszött kelméket gyártó vállalkozásokat, a festő-kikészítő üzemeket, valamint az ezekhez a tevékenységekhez tartozó elsődleges konfekcionálási műveleteket (kész ágyneműgarnitúrák, kötöttárúk, harisnyafélék, műszaki termékek stb.). Ennek megfelelően főbb termékei a különböző alapanyagokból és azok keverékeiből előállított fonalak, cérnák, szövetek, kötöttárúk, ruházati kiegészítők, egészségügyi textíliák, műszaki termékek stb.

Az előállított termékek rendeltetésük szerint lehetnek ruházati alapanyagok, lakástextíliák (ágyneműk, konyhai és fürdőszobai textíliák, szőnyegek, függönyök, tapéták), egészségügyi cikkek (vatta, kötszer, kórházi ruházat), munka- és védőruhák, műszaki cikkek (geotextíliák, ponyvák, zsinegek, kötelek, zsákok stb.).

A textilruházati ipar a szövetek és más technológiával előállított kelmék, kiegészítők továbbfeldolgozásával kész ruházati cikkeket állít elő. Az alkalmazott technológiák és gépek egységesebb, áttekinthetőbb képet mutatnak, mint a textiliparnál. Kevésbé tökeigényesek. A termelő vállalkozásokat elsősorban a kibocsátott késztermékekkel jellemezzük (alsó- ill. felsőruházat, gyermek-, női és férfiruházat stb.). Az élőmunka-igényesség nagy.

3.2. Fejlődési pálya

Magyarországon a textiltermelés és a ráépülő szabóságok, majd a textilkonfekció ipar kialakulása csaknem egyidős az európai iparral, kialakulásuk viszonylag gyorsan követte az ipari forradalomban élen járó országok iparfejlődését. Fejlődési pályája természetesen változó volt, követve a világpolitikai, világgazdasági hatásokat és befolyásolták azt a világháborúk.

A két világháború közötti időszakban Európa-hírű vállalatok is működtek Magyarországon. A II. világháború utáni időben, a 60-as évek közepétől gyorsult fel a kapacitások kiépítése, az akkori gazdaságpolitikai céloknak megfelelően extenzív módon, ellátva a hazai fogyasztói igények döntő többségét, és kielégítve a volt KGST áruforgalmi egyezményeiből származó szállítási kötelezettségeket.

Jelentős szerepe volt e folyamatban az ún. textilipari rekonstrukciónak, amelynek pozitív hatása mellett sok hiányossága is volt, elsősorban a minőségfejlesztési, minőségbiztosítási feltételek, az egyes vertikumok (pl. fonás, kikészítés, célgépesítés) összehangolt fejlesztésének elmaradása miatt. Ezzel

együtt a textil- és textilruházati ipar, a magyar ipar, azon belül is a könnyűipar jelentős alágazatai maradtak, természetesen eltérő fejlődési jellemzőkkel, amelyekről a későbbiekben bővebben szólnunk.

3.3. A szektor szerepe az iparban

A textil- és textilruházati ipar szerepe jelentős a magyar gazdaságban. A hazai ipar komoly szakmai kultúrával rendelkező szakágazatait ölelik fel. Működtetik az ipar állóeszközeinek 3 %-át, foglalkoztatják az iparban dolgozók 12 %-át. Az ipari termelés közel 4 %-át adják.

A belföldi fogyasztáshoz az árualap még mindig jelentős hányadát a hazai ipar termeli meg, így a lakosság ellátásában nem elhanyagolható szerepe van, annak ellenére, hogy súlya az importliberalizálás következtében csökkenő tendenciájú.

A két szakágazat termelésének több mint 56 %-át exportálja, 85 %-ban az Európai Unió piacaira. Exportjával gyorsan hozzáférhető devizaszerző szerepe van, elsősorban a fejlett országokban. 1995-ben az ipar exportjának 6,9 %-át adta, ami meghaladta az iparban képviselt részarányát.

Jelenleg 734 textilipari és 852 textilruházati, kettős könyvvitelű vállalkozás működik Magyarországon, munkalehetőséget adva 103 ezer embernek. Így a textil- és textilruházati ipar a gazdaságpolitika két kiemelt területén: az exportnövelésben és a foglalkoztatásban jelentős szerepet tölt be.

4. A TECHNOLÓGIÁK ÉS TERMÉKEK

4.1. A technológiák áttekintése

A textilipar alapvető gyártási, technológiai lépcsői: a fonás, a szövőiparban a szövés-előkészítés és a szövés, a kötőiparban a kötött kelmék előállítás, valamint minden esetben a festés-kikészítés. Ezekon kívül egyre növekvő jelentőségű az ún. szövésnélküli eljárással készült lapkelmék előállítása is ruházati és műszaki célokra.

Az egyes technológiai fázisok önmagukon belül is jelentős eltéréseket mutatnak, attól függően, hogy milyen alapanyagot dolgoznak fel. Ezt a helyzetet tükrözi a statisztikai rendszer is, hisz mind az 1922 előtti, mind az 1922 utáni KSH ágazati osztályozási rendszer tartalmazza az alapanyag és a feldolgozási technológia szerinti bontást (lásd 1. sz. melléklet). A legújabb statisztikai rendszer az alapvetően textilipari tevékenységet végző termelőknél – mintegy átmenetet jelentve a textilkonfekció alágazatba – szerepelteti a konfekcionálást, mint technológiai lépcsőt. ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy ebben az esetben a textilipari termékek végső felhasználását viszonylag egyszerű műveletekkel biztosító konfekcionálási műveletről van szó (kötött felsőruházat, háztartási textíliák, műszaki termékek összeállítása, szegése, kiszerezése stb.).

A textilipari technológiák viszonylag hagyományos elveken működnek napjainkban is, azonban a fejlődés minden területen hozott újat is az elmúlt évtizedekben.

A technológiai fejlesztések főbb irányai és céljai:

- a termelékenység növelése,
- új termékkonstrukciók létrehozása,
- az új alapanyagok (pl. szintetikus szálak) feldolgozhatósága,
- minőség és divatosság fejlesztése,
- automatizálás,
- a fajlagos költségek csökkentése.

A fonodákban megjelentek az újszerű fonási eljárások (alapvetően OE), a gyártási folyamatok aggregálása, automatizálása.

A szövési technológia korszerűsödését első lépésben az automata vetélős szövőgépek jelezték, majd pedig az új rendszerű szövőgépek arányának növekedése.

Az új rendszerű szövőgépek állományának megteremtette a lehetőséget a szövetek szélességének növelésére, ami sok esetben meghatározza a piac értékítéletét. Az átlagos szövetszélesség 120-ról 160–180 cm-re nőtt.

A hagyományos szövetek mellett – mind a ruházati iparban, mind az egyéb felhasználási területeken – jelentkezett az igény az egyéb technológiákkal gyártott textíliák iránt. Erre készítette az ágazatot a létszám csökkenése, a termelékenység növelésének igénye is. Időben ismerték fel ezt a szükségletet a gépgyártó ágazatok, és rohamosan teremtették meg a szövés korszerűsítése mellett az új kelmeképzési technológiák gépi feltételeit.

A kelmeképzési technológia korszerűsödése a kötött kelmék és a nemszött textíliák arányának növelése útján valósult meg.

A kötöttáruk termelésének növekedését a kelmegyártó gépek nagyfokú korszerűsödése, a mesterséges szálak előnyös felhasználási lehetőségei segítették, valamint az is, hogy a rugalmas kelmeszerkezet miatt konfekcióipari felhasználásuk több területen előnyösebb.

A nemszött textília jelentőségét nem aránya adja, hanem rendkívül magas termelékenysége és speciális felhasználási területei (például bélésanyagok, kellékanyagok, műszaki textíliák stb.).

A textil méterárak textilüzemen kívüli továbbfeldolgozási technológiája, a konfekcionálás, egységesebb, kevésbé heterogén, mint a textilipar. Ezt tükrözi az is, hogy a KSH ágazati statisztikai besorolási rendszere mind a múltban, mind jelenleg is egyetlen címmel (sorral) utal erre a szakágazatra. Ennek alapvető oka, hogy az alapanyag, a gyártási eljárás és a felhasználási terület szerinti eltérések nem indokolják a részletesebb bontást. Természetesen a szabászati gépek, a varrógépek, a vasalógépek stb. nagyon sokféle változata, a célgépek sokasága ismeretes. A műszaki fejlődés itt is megfigyelhető, a már említett céloknak megfelelően.

4.2. Termékek

A textil- és textilruházati termékek áttekinthetetlenül sok fajtája, típusa ismert, számbavételük, osztályozásuk szinte lehetetlen. Ennek oka az alapanyagok és technológiák sokszínűsége, a számtalan rendeltetés, a divat stb. A főbb termékcsoportokat az alábbiak szerint mutatjuk be.

A nemzetközi gyakorlatnak megfelelően a külkereskedelmi termékforgalom I.–XXI. vámtarifa áruosztályában a jelen tanulmányban vizsgált iparterületek termékei a XI. osztályt képezik. Ennek bemutatására, és egyben a textilárak külkereskedelmi jelentőségére bemutatjuk az. 1. táblázatot. Jól érzékelhető ennek a termékosztálynak az aránya, mind a kivitelben, mind a behozatalban.

I. táblázat: Az Európai Unió tagországai viszonylatában lebonyolított külkereskedelmi termékforgalom alakulása 1995-ben, vámtarifá áruosztályok szerint

	Megnevezés	Kivitel			Behozatal		
		1994 M USD	1995 M USD	95/94 %	1994 M USD	1995 M USD	95/94 %
I.	Élőállat, állati termék	567,8	571,1	100,6	147,7	86,6	60,7
II.	Növényi termékek	344,9	391,5	113,5	138,8	113,3	81,6
III.	Zsírok, olajok, viasz	13,0	9,1	70,0	27,7	34,7	125,3
IV.	Élelmiszer készítm., italok	270,7	284,8	105,2	260,6	233,8	89,7
V.	Ásványi termékek	277,8	278,1	100,1	217,0	195,1	89,9
VI.	Vegyipari v. rokon ip. t.	330,3	420,3	127,2	986,4	1117,7	160,8
VII.	Műanyagok, gumiárúk	380,1	502,5	132,2	483,1	611,9	126,7
VIII.	Bőr- és szőrmeárúk, utazási cikkek	109,5	105,7	96,6	171,5	211,0	123,0
IX.	Fa- és fonottárúk, faszén, parafa	176,9	228,5	129,1	57,4	66,0	115,0
X.	Papíripari alapanyag és késztermék	79,0	73,7	93,4	464,0	544,0	117,2
XI.	Textilip. anyag, textilárúk	1046,9	1092,3	104,4	878,5	1009,3	114,9
XII.	Lábbeli és divatkellék, toll	248,9	243,1	97,9	114,8	111,5	97,1
XIII.	Kő, cement, kerámia, üveg	135,9	156,1	114,9	189,3	205,1	108,3
XIV.	Drágakő, nemesfém	10,5	10,5	101,2	10,5	11,8	112,6
XV.	Nem nemesfémek és árúk	781,6	1087,8	139,2	679,4	865,4	127,4
XVI.	Gépek, mechanikus berend.	1395,0	1981,8	142,1	2531,0	2651,5	104,8
XVII.	Járművek és részegységeik	342,3	250,5	73,2	937,0	851,1	90,8
XVII I.	Optikai műszer, orvosi eszköz	66,6	95,7	143,8	311,0	290,6	93,4
XIX.	Fegyver, lőszer	3,9	2,2	55,3	2,6	2,3	88,3
XX.	Különféle árúk	232,7	289,6	124,4	283,4	257,4	90,8
XXI.	Művészeti tárgyak, régiségek	3,9	2,6	66,4	1,3	1,2	95,6
	Összesen	6818,2	8077,5	118,5	8888,0	9514,4	107,0

Forrás: Ipari és Kereskedelmi Minisztérium, Informatikai és Statisztikai Főosztály

A textil- és textilruházati termékeknek egy valamivel konkrétabb bontását jelenti a 2. táblázatban szereplő ún. kiemelt termékek csoportja. Ebből hiányzik a fonaltermelés, aminek az az oka, hogy 1992-től a KSH ezt nem teszi közzé.

A szövettermelés összetételének vizsgálatánál többnyire a ruházati szövetek kapnak hangsúlyt, holott a termelt felület több mint 40 %-a nem ilyen rendeltetésű. Ilyen például a műszakitextília-termelés, amelynek perspektívái az alapanyag, a gyártási technológia és a felhasználási terület miatt beláthatatlanok (pl. geotextíliák, len és kender kötözőzsinegek, kötelek, zsákok, szűrő- és vázszövetek [erősítők], hasított fóliákból készülő árnyékoló- és csomagolóanyagok stb.). Jelentős arányuk miatt figyelmet érdemelnek az ágyneműszövetek is. A lakástextíliákkal és szőnyegekkel kapcsolódik be az ágazat az értékesebb, a fogyasztók által jobban elismert tartós fogyasztási cikkek növekvő forgalmába. Az ilyen speciális szövetek termelésének növelését indokolja a gyártási kultúra magasabb foka, az értékesebb alapanyag, a „szellemimunka-igényesség”, és a mindezekhez társuló magasabb árszínvonal.

2. táblázat: Kiemelt textil- és textilruházati termékek termelése

	Mértékegység	1980	1985	1990	1995
Pamut- és pamuttípusú szövet	M m ²	332,1	309,1	222,1	65,3
Len- és kenderszövet	M m ²	19,0	14,5	8,0	2,0
Gyapjú- és gyapjútípusú szövet	M m ²	42,7	36,1	20,5	2,8
Selyem- és selyemtípusú szövet	M m ²	57,0	59,4	34,9	20,6
Férfi alsóruházat	M db	9,9	3,7	5,9	11,2
Női alsóruházat	M db	15,6	9,4	21,9	25,4
Fiú, lányka gyermekruházat	M db	25,2	21,9	3,3	5,1
Kötött alsóruházat	M db	41,4	31,4	31,1	54,6
Férfikabát és -bunda	M db	1,1	0,8	0,5	0,5
Férfiöltöny	M db	1,9	1,2	1,1	0,8
Női kabát és bunda	M db	2,1	1,5	0,8	0,4
Női kosztüm és ruha	M db	9,2	8,8	6,6	2,4
Kötött felsőruházat	M db	42,5	36,0	18,4	8,9
Harisnya, zokni, harisnyanadrág	M pár	67,0	82,8	78,6	25,3

Forrás: KSH Havi Közlemények, IKM tanulmányok

A vevők igénye a textilipari termékekkel szemben is egyre komplexebbé válik. (Például a függönyök, szőnyegek, bútorhuzatok értékét tovább növeli, h azok kínálata együtt, közösen jelenik meg és esztétikai megjelenésük is összhangban van egymással.)

Az alapanyagok mellett jelentős, sokszor meghatározó szerepet kapnak a kellék- és díszítőanyagok. Emiatt kis, gyakran jelentéktelennek ítélt szakmaterületek gyors fejlődésnek indulnak és jelentős szereplőivé válnak a struktúra-átalakítási folyamatnak.

A kemizálódási folyamat térhódításának nem mond ellent, hogy az elmúlt években a textilt fogyasztás – részben a dekonjunkúra hatására – átrendeződött az egyes fogyasztói rétegek között, és ez a nemzetközi piacon növelte a természetes alapanyagok iránti igényt. Jelenleg az igényesebb exportpiacokat elsősorban természetes alapanyagú termékekkel kell kielégíteni. Emellett a gyártmányfejlesztésben nagyobb szerepet kell kapniuk a különféle fonalkomponenseknek és -típusoknak, a jó kezelési és viselési tulajdonságokat egyesítő kevert nyersanyagú szöveteknek és kelméknek, a különleges tulajdonságú szintetikus anyagoknak.

A magyar textilipar fonal- és szövetstruktúrájában elég magas a természetes alapanyagok részesedése. Ez az arány – bizonyos gazdaságossági okok miatt indokolt csökkenése mellett is – még alkalmas a természetes alapanyagú termékek iránti igények kielégítésére.

5. A SEKTOR STATISZTIKAI BEMUTATÁSA

5.1. Főbb statisztikai adatok

A textil- és textilruházati ipar szerepe jelentős a magyar gazdaságban. Működtetik az ipar állóeszközeinek 3 %-át, foglalkoztatják az iparban dolgozók 12 %-át. Részesedésük a teljes magyar ipari termelésből 3,9 %, az ipari exportból 6,9 %. (A bér munkához bejövő, anyagértékkel növelt bruttó exporton belül a részarány még ennél is jelentősebb.) Részletes adatokat a 3. és 4. összefoglaló táblázatban ismertetünk 1975-ig visszatekintve. A táblázatokban szereplő adatok a következőket mutatják:

- a kilencvenes évek elején jelentős a termelés csökkenés, bár eltérő mértékű a két szakmaterületen;
- a létszám 33,5 ezer fővel csökkent az elmúlt 5 év alatt;
- az export mindkét alágazatban nőtt;
- a ruházati iparok termelésüknek több mint a felét exportpiacokon értékesítik (az ipari exportban a könnyűipar a 2. helyre jött fel 1994-ben, megelőzve a vegyipart és a kohászatot);
- 1988-89 óta ugrásszerűen megnőtt a termelő szervezetek száma.

A két szakmaterületet a külső gazdasági környezet szigorodása eltérően érintette.

A textilipart 1985 és 1990 között jelentős veszteségek érték, míg az alágazat 1985-ben 4 425 millió Ft mérleg szerinti eredményt produkált, 1990-ben 1 886 millió, 1991-ben 5 796 millió Ft volt a vesztesége. Ennek oka a 80-as évek második felében a bankkamatok megemelkedése, így a jelentős forgóeszköz-hitelfelvételre kényszerült vállalatok kamatköltségeinek ugrásszerű megnövekedése (ez önmagában elvitte az előző évek szokásos nyereségvolumenét) és az ún. szocialista export indokolt árkiegyenlítésének egyáltalán nem indokolható megvonása. Az ismert okok miatt bekövetkezett – KGST és belföldi – piacösszeomlás és a termelés leépülése a veszteséget tovább növelte. A válságos évek után 1994-ben csökkent a veszteség, majd 1995-ben már pozitív eredményt produkált a textilipar.

3. táblázat: A textilipar fontosabb adatai

	Mérték - egység	1975	1980	1985	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Bruttó term érték folyó- áron	Mrd Ft	38,5	43,7	55,1	70,1	52,8	47,5	58,3	64,2	73,1
volumenindex, 1980=100	%	91,1	100,0	103,2	85,9	59,5	43,7	44,5	45,5	45,3
ipari termelés %-ában	%	5,0	4,8	4,5	4,1	3,4	3,3	2,7	2,5	2,4
Nettó árbevétel	Mrd Ft	39,7	44,6	57,2	80,7	59,8	51,8	58,7	66,3	80,4
termelőiár-index	%	99,7	100,0	120,8	177,9	224,6	250,2	277,2	308,5	389,0
Export árbevétel	Mrd Ft	8,3	9,9	13,9	20,5	15,5	15,1	20,1	28,8	38,6
össz.ért. %-a	%	20,8	22,2	24,3	28,7	29,3	31,9	34,2	43,4	48,0
Foglalkoztatottak száma	ezer fő	136,3	118,7	106,5	75,3	62,0	52,0	50,8	49,9	45,8
iparban fogl. %-ában	%	7,8	7,4	7,1	6,1	5,4	5,0	5,7	5,4	5,1
Havi bruttó átlagkereset	Ft/fő	2537	3649	5315	10533	n.a.	16713	18913	n.a.	n.a.
Beruházás folyóáron	M Ft	2719	1697	1525	1900	2180	2020	1516	1972	2400
Mérleg szerinti eredmény	M Ft	n.a.	3360	4425	-1886	-5796	-5199	-5513	-3922	+1720*
Termelő szervezetek száma**	db	n.a.	52	67	236	303	362	471	626	734

* Adózás előtti eredmény

** Kettős könyvvitelt vezető cégek

Forrás: KSH Havi Közlemények, IKM statisztikák, tanulmányok, Magyar Könyvüipari Szövetség adatbázisa

4. táblázat: A textilruházati ipar fontosabb adatai

	Mérték - egység	1975	1980	1985	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Bruttó term érték folyó- áron	Mrd Ft	13,2	16,2	20,2	26,0	28,8	28,7	34,3	42,2	53,8
volumenindex, 1980=100	%	88,5	100,0	97,0	71,9	71,3	65,0	67,7	72,4	70,2
ipari termelés %-ában	%	1,8	1,8	1,5	1,2	1,5	1,5	1,8	1,7	1,5
Nettó árbevétel	Mrd Ft	13,8	17,3	19,7	30,4	33,4	34,1	39,4	43,7	52,5
termelőiár-index	%	94,9	100,0	127,6	225,3	277,0	341,1	398,1	449,1	562,3
Export árbevétel	Mrd Ft	4,6	6,6	8,1	11,8	14,1	17,5	20,9	25,1	37,5
össz.ért. %-a	%	33,0	38,2	41,2	53,7	53,1	53,8	53,1	57,4	71,4
Foglalkoztatottak száma	ezer fő	81,3	77,7	66,1	61,6	58,6	58,9	58,7	58,2	57,5
iparban fogl. %-ában	%	4,7	4,8	4,4	4,6	5,1	6,1	6,6	6,6	6,9
Havi bruttó átlagkereset	Ft/fő	2207	3133	5049	9226	n.a.	14383	16505	n.a.	n.a.
Beruházás folyóáron	M Ft	368	524	271	768	n.a.	n.a.	1466	1289	1823
Mérleg szerinti eredmény	M Ft	n.a.	1930	2451	1371	1136	910	1124	3195*	3579*
Termelő szervezetek száma**	db	n.a.	125	139	434	593	601	683	742	852

* Adózás előtti eredmény

** Kettős könyvvitelt vezető cégek

Forrás: KSH Havi Közlemények, IKM statisztikák, tanulmányok, Magyar Könyvüipari Szövetség adatbázisa

A textilruházati ipar is megérezte az 1985–1990 közötti időszakra vonatkozó szigorításokat, de részben az alacsonyabb forgóeszközhitel-állomány, részben a nyugati piacokra való gyorsabb átállás miatt a kamatköltségek és a támogatások megvonása nem vitte veszteségbe az alágazatot, bár

természetesen jövedelmezősége visszaesett, majd 1994-től ezen a területen is eredménynövekedés következett be.

5.2. A szektor ipari súlya

A textil- és textilruházati ipar szerepét az iparon belül jól szemlélteti az 5. táblázat. Ebből az látható, hogy az elmúlt 20 évben a nemzetközi tendenciáknak megfelelően csökkent a könnyűipar részaránya, bár mérsékeltebben, mint az a fejlett ipari országokban történt. Figyelemre méltó, hogy a nagy gazdasági visszaesést jelentő 1990–1992-es évek ezt a tendenciát nem befolyásolták, ami azt mutatja, hogy ezeket az iparterületeket az egész iparra jellemző külső és belső hatások alakították.

5. táblázat: A textil- és textilruházati ipar aránya a magyar iparon belül

	A bruttó termelési érték alapján								
	1975	1980	1985	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Könnyűipar	14,8	14,2	13,5	12,8	12,9	12,7	12,1	11,1	10,8
Textilipar	5,0	4,8	4,5	4,1	3,4	3,3	2,7	2,5	2,4
Textilruházati ipar	1,8	1,8	1,5	1,2	1,5	1,5	1,8	1,7	1,5
	A foglalkoztatottak száma alapján								
Könnyűipar	26,1	25,3	23,5	22,1	22,3	23,1	24,5	24,9	24,4
Textilipar	7,8	7,4	7,1	6,1	5,4	5,0	5,7	5,4	5,1
Textilruházati ipar	4,7	4,8	4,4	4,6	5,1	6,1	6,6	6,6	6,9
	Az export árbevétel alapján								
Könnyűipar	12,9	14,2	12,7	13,0	14,0	15,3	14,1	13,7	12,4
Textilipar	4,4	4,7	4,4	4,6	4,1	4,2	4,1	4,3	3,5
Textilruházati ipar	2,5	3,0	2,5	2,5	3,3	3,7	4,2	4,0	3,4

Forrás: GKI: A könnyűipar szektorainak gazdasági-pénzügyi perspektívái (1993)
KSH Statisztikai havi közlemények

Megfigyelhető, hogy a textilipar mind a bruttó termelési érték, mind a foglalkoztatottak száma alapján nagyobb arányvesztést szenvedett el, mint a könnyűipar. A textilruházati ipar viszont – alapvetően a kedvező bér munka lehetőségeinek köszönhetően, amire még részletesebben kitérünk – lényegében megtartotta pozícióját a bruttó termelési érték terén, a foglalkoztatottak számát és az exportot tekintve pedig növelte részesedését.

6.a. táblázat: A textilipar belső struktúrája 1990–1992 a bruttó termelési érték alapján

Mértékegység: %

	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1991	1992
Pamutipar	46,3	46,3	41,5	41,0	38,1	36,9	41,7	40,4	43,2
Len-kender-jutaipar	10,5	9,9	9,5	9,9	10,1	11,1	9,4	10,0	10,6
Gyapjúipar	22,9	20,8	21,4	20,0	19,9	19,8	17,6	14,4	12,5
Selyemipar	3,8	4,2	5,9	6,4	6,2	5,2	4,9	3,5	3,3
Rövidáruipar	4,6	5,7	6,4	6,8	7,0	7,2	9,5	14,9	16,5
Kötőipar	11,9	13,1	15,3	15,9	18,7	19,8	16,9	16,8	13,9
Textilipar összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: GKI: A könnyűipar szektorainak gazdasági-pénzügyi perspektívái (1993)

6.b. táblázat: A textilipar belső struktúrája 1990–1992 az 1992-től érvényes új KSH besorolás szerint

Mértékegység: %

	Bruttó termelési érték alapján			Az export aránya az értékesítésen belül		
	1992	1993	1994	1992	1993	1994
Pamutfonás és -szövés és kikészítés	31,3	33,8	29,7	31,3	35,7	41,7
Len- és kenderfonás és -szövés és kikészítés	6,6	5,1	6,7	28,1	25,4	44,0
Gyapjúfonás és -szövés és kikészítés	9,2	4,6	1,8	15,2	11,6	5,3
Selyemszövés és -kikészítés	1,1	1,5	1,7	19,1	20,7	47,1
Konfekcióárúk	11,6	16,6	20,3	43,7	35,2	38,7
Máshová nem sorolt textíliák	22,6	26,2	27,6	22,1	32,8	33,2
Kötött kelmék és cikkek	17,6	12,2	12,2	41,5	41,8	45,2
Textíliák gyártása	100,0	100,0	100,0	31,9	34,2	43,4

Forrás: Magyar Könyvgyártási Szövetség

A textilipar belső (szakágazati) struktúrája a 6. táblázat adatai szerint érdekes változásokon ment keresztül az elmúlt évtizedekben. 1990-től erőteljesen csökkent a gyapjú- és a selyemipar termelése, kiugróan megnőtt a rövidáruipar részaránya, a termelési érték növekedésének eredményeképpen. Ennek köszönhetően a rövidáruipar a második legnagyobb szakágazattá vált. Az alacsony létszám miatt ez jelentős termelékenység javulást valószínűsít. (1992-től ez a terület a „máshová nem sorolt textíliák” 173-as KSH sorba tartozik.)

Jól látható, hogy a – a gyapjúipart kivéve – jelentősen nőtt az export részaránya az összes termelésen belül. Figyelembe kell venni a strukturális változás adatainál, hogy új tevékenység a „konfekcióárúk” belépése, amely a pamut-, len- és kender-, valamint a selyemfonás, -szövés és -kikészítés adatait rendezte át, így ezen területek súlyának csökkenése a textiliparon belül technikai jellegű is.

5.3. Nemzetközi tendenciák, főbb termékek és partner országok

Az iparfejlődésben, így a fejlődő országokban kibontakozó nemzeti modernizációs folyamatokban hagyományosan kiemelkedő szerepet játszó textil- és textilruházati ipar részarányát és jelentőségét a világméretű szerkezeti átalakulás felgyorsulása földrészenként és a gazdaság technikai színvonala szerint eltérően befolyásolja. Az alacsony munkabérű térségek előre törnek az egyszerű, nagytömegű cikkek gyártásában, míg a fejlett országok az igényesebb, magasabb szellemimunkahányadú termékek terén fejlesztenek és fejlődnek.

Az átlagosnál jóval anyag- és munkaerő-igényesebb textil- és textilruházati ipar aránya a világ feldolgozóipari termelésében jelenleg alig haladja meg az 5 %-ot. A termelés évi átlagos növekedési üteme a nyolcvanas években a textiliparban 1 %-ot, a textilruházati iparban 0,7 %-ot tett ki. A fejlett országokban két évtizede csökken a termelés, a foglalkoztatottak száma a felére apadt. A termelés földrajzi súlypontjai a textilruházati iparban a fejlődő országok felé tolódnak el, a műszaki fejlődés eredményeire nagyobb mértékben támaszkodó textiliparban tarthatóbbak a fejlettebb országok pozíciói. Növekvő mértékben szakosodnak a tőke- és technológiaigényes textiliákra, a ruházati iparon belül a magas minőségi igény szintet reprezentáló értékes divatcikkekre.

A nemzetközi kereskedelem fejlődése egyre nagyobb teret enged a különböző szintű szabadkereskedelmi megállapodások megkötésének. A szabadkereskedelmi megállapodások keretében az agrárgazdasági és a textil- és textilruházati termékek kiemelt szerepet kapnak.

A hazai textil- és textilruházati termékek nemzetközi kereskedelemben történő integrálódásának fejlődését alapvetően négy fő szempont határozza meg:

- a világkereskedelmi szervezettel kapcsolatos szerződések (World Trade Organization [WTO], amely a GATT helyébe lépő intézmény),
- az EU-országokkal és az EFTA-országokkal kötött szerződések,
- a CEFTA-országokkal kötött szerződések,
- az egyes országokkal kötött kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodások.

Figyelembe véve a magyar vállalatok ruházati termékeinek jelenlegi export-import forgalmát, látható, hogy az EU-országokkal való kereskedelem az összes forgalomban alapvetően meghatározó. (Az export-import forgalom alakulásáról a 7. táblázat ad tájékoztatást.)

7. táblázat: Az export-import forgalom alakulása relációk szerint, 1995-ben

Mértékegység: %

	Export	Import
EU-országok	87,1	76,6
Volt szocialista országok	7,4	11,3
Fejlődő országok	1,1	7,5
Egyéb országok	4,4	4,6
Összesen	100,0	100,0

Forrás: Ipari Szemle, 1996/6

Mint a számok is mutatják, mind az export, mind az import területén az EU-országokkal kötött megállapodás alapvetően meghatározza a ruházati ipari külkereskedelmi forgalom alakulását, fejlődési lehetőségét. Az 1992-ben kötött megállapodást és a módosításokat figyelembe véve, az EU-országok felé irányuló exportunk fokozatosan kedvezőbb feltételekkel jut a piacra. Az aszimmetrikus vám lebontások hatására 1997. január 1-jétől a magyar ruházati termékek már „0” beviteli vám mellett kerülnek az EU-országok piacaira. Igaz, hogy egyes termékek mennyiségi bevitelét még 1997-ben a globálkvóták korlátozzák. (A globálkvótákról a 2. melléklet ad felvilágosítást.)

8. táblázat : A bér munka export részesedése

	A bér munka export részesedése	
	a teljes bér munkából (%)	az adott termék exportjából (%)
1. Felsőruházati termékek	41,2	94,9
2. Lábbelik	30,4	97,4
3. Egyéb konfekció termékek	13,2	76,9
4. Alsóruházati termékek	6,7	91,7
5. Kézbőrök és bőrkonfekció	4,4	74,3
6. Szövetek és kötött-hurkolt kelmék	3,6	29,7
7. Rövidáruipari termékek	0,4	24,2
8. Egyéb textilipari termékek	0,07	16,7
9. Fonalak	0,04	26,7
Összesen	100,0	90,2

Megjegyzés: Ezek a németországi export adatok a termékcsoportok teljes bér munka exportból való részesedési arányokat az országos átlagnak megfelelően mutatják.

A globálkvóták termékcsoportjai jó egyezést mutatnak a magyar textil- és textilruházati export főbb termékcsoportjaival. Ezen termékcsoportok rangsorát, jelentőségét a ruházati exportban a 8. táblázatban szereplő bér munka termékcsoportok részesedése – a teljes bér munka mennyiségből és a teljes exportból egy 1993. évi Kopint-Datorg jelentés alapján – jól szemlélteti.

A textil- és textilruházati ipar exportjának 91–92 %-a évek óta a fejlett piacgazdaságú országokba irányul és ezen belül igen magas az európai részarány. A magyar textiltermékek exportja Európába az összes ipari kivitel 1/4-ét teszi ki. Ennek 2/3-a konfekcionált termékekből adódik.

9. táblázat: A textilruházati bér munka összes kivitelben elfoglalt helye és fő célországai

Mértékegység: millió USD

	Készáru kivitel			
	teljes értéke		bérmunka díja	
	1993	1994	1993	1994
Bérmunka kivitel összesen	1758*	2410**	490	672
ebből: textilruházat érték	771	993	246	307
%	43,9	41,2	49,3	45,8
Országoként:				
Németország	356	467	108	143
Olaszország	93	120	29	36
Ausztria	92	112	24	30
Franciaország	56	68	21	24
Hollandia	47	56	14	17
USA	46	47	21	19
Nagy-Britannia	30	45	12	16
Svájc	20	26	6	8
Belgium	10	19	3	6
Svédország	7	9	2	3
Összesen	757	969	240	302
Ezen országok részesedése a textilruházati bérmunka kivitelben (%)	98,2	97,6	97,8	98,4

Megjegyzés: * Összesen 77 országba

** Összesen 88 országba

Forrás: Kopint-Datorg

A magyar textilruházati export főbb célországait az 1993. és 1994. esztendőben a 9. táblázat tartalmazza. Ebből jól érzékelhető, hogy a legnagyobb kereskedelmi partnerünk ezen a területen is Németország (48,2 %), majd a további sorrend: Olaszország (12,4 %), Ausztria (11,6 %), Franciaország (7,0 %) és Hollandia (5,8 %).

10. táblázat: Az export és a bérmunka export ágazati megoszlása

Mértékegység: M USD

	1991		1992		1993		1994		1995	
	Össz. exp.	Bérm. exp.	Össz. exp.	Bérm. exp.	Össz. exp.	Bérm. exp.	Össz. exp.	Bérm. exp.	Össz. exp.	Bérm. exp.
Bányászat	16	–	14	1	26	1	50	1	13	1
Villamosenergia-ipar	–	–	1	–	2	–	11	–	5	–
Kohászat	910	54	836	53	710	34	856	63	1142	164
Gépipar	2566	465	2737	517	2591	433	3231	726	3889	1110
Építőipar	21	–	12	–	11	–	16	–	13	1
Építőanyagipar	217	1	212	4	201	2	207	2	236	2
Vegyipar	1775	337	1707	253	1578	158	1768	155	2191	199
Könnyűipar	1672	881	2343	1586	1674	1066	2066	1366	2285	1479
Egyéb ipar	52	7	82	23	65	7	90	15	82	17
Ipar összesen	7229	1744	7942	2435	6858	1701	8295	2328	9856	2970
Külkereskedelem	9972	1782	10705	2514	8907	1758	10701	2410	12861	3096

Forrás: IKM éves jelentések a bérmunkáról

A 10. táblázatban a nemzetgazdasági export és azon belül a bér munka export 1991–1995. évi számai szerepelnek a főbb ipari ágazatok szerinti részletesebb bontásban. Az ebből levonható következtetések az alábbiak:

- a könnyűipar teljes exportja 1992 óta meghaladja mind a vegyipar, mind a kohászat teljesítményét, és a gépipar után a 2. helyet foglalja el az ipari rangsorban (23,2 %);
- 1995-ben a teljes ipari export 30,1 %-a bér munka volt;
- a könnyűipari export 64,7 %-át adta a bér munka 1995-ben.

A fenti számok textil- és textilruházati export szempontjából való értékeléséhez tudnunk kell, hogy 1994-ben a könnyűipari export 60,6 %-a, 1995-ben 55,6 %-a származott az általunk vizsgált szektorból.

6. AZ IPARÁG RÖVID HAZAI TÖRTÉNETE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A KEZDETEKRE ÉS AZ ELMÚLT 5-6 ÉVRE

6.1. A fejlődés korai szakasza

A textil- és textilruházati ipar egyidős a magyar iparral. A növényi és állati eredetű szálanyagok (len, kender, gyapjú) kézi, majd háziipari feldolgozásából már az 1700-as évek során kisüzemek nőttek ki a fonalgártás, a szövetyártás és a festés (kékfestők) iparszerűvé válásával. (Érdemes megemlíteni a Pápai Kékfestő Múzeumot, mint e korszak ipartörténeti emlékét, amely egy több mint 200 éves kékfestő műhely eredeti formájában fennmaradt gépeit, berendezéseit és technológiáját mutatja be.)

A textilipar fejlődését bizonyos fáziskéséssel követte a szabóságokból kialakult varrodák, konfekcióüzemek fejlődési pályája.

A pamutipar nemzetközileg legelismertebb vállalata a Golberger Szövőgyár, amely finom pamut és félselyem ruhaszöveteket gyártott, de méltón híres volt a Hazai Pamutszövőgyár, vagy a Magyar Pamutipar is, jelen századunkban a gyapjúiparhoz tartozó Richards, a Magyar Posztógyár, vagy a Hazai Fésűsfonó- és Szövőgyár. A Széchenyi-birtokokon meghonosított selyemhernyó-tenyésztés és gubótermelés bázisán Tolnán selyemfonoda épült, amely 1971-ig üzemelt. A hernyóselyem – és a század első harmadában felépült műszálgártó üzemek termékeinek – bázisán jelentős selyemszövődei kapacitás épült ki. Ugyanez mondható el a len- és kenderiparra is.

A magyarországi kötőipar gyökerei a múlt század végére nyúlnak vissza. Az első kötöttárugyárat Vácott alapították 1885-ben, amelyet számos további követett.

A textil- és textilkonfekció ipar 1920-30-as években nekilendült kibontakozását a II. világháború megtörte, a háborús évek szétzilálták. 1945 után viszonylag gyorsan újraindultak a romtalanított gyárak, hiszen mind a jelentős belföldi ruházati igények, mind a foglalkoztatottság megoldása nagy hajtóerőt jelentettek. Ezt a folyamatot a „vas és acél országának” megteremtését célul kitűző és tűzön-vízen keresztülvivő gazdaságpolitika sem tudta megtörni, mivel a kiépülő és jelentős népességgel koncentrációt megvalósító nehézipari regionális központok női lakosságának foglalkoztatását meg kellett oldani. A munkahely-teremtési kényszer jelentős volumenfelfutást biztosított, azonban már ekkor és a későbbi évtizedekben is háttérbe szorult a korszerűsítés, a magasabb minőségi színvonalat megtestesítő gépek és technológiák alkalmazása.

6.2. A rekonstrukció

A textil- és textilruházati iparban 1970–1980 között kapacitásbővítéssel egybekötött rekonstrukció zajlott le. Eredményeképpen 10 év alatt a termelés, összehasonlító áron, 32–33 %-kal bővült, a létszám 10 %-kal csökkent, a termelékenység pedig, összehasonlító áron, évi átlagban 4 %-kal javult.

A ruházati ipar a rekonstrukció alatt sem haladta meg, csak elérte az ipar átlagos beruházási színvonalát. (Évente az állóeszköz állomány értékének 10–12 %-át ruházta be. Korábban ennek csak a felét.) A rekonstrukció hatására korszerűsödött a gépek és technológiák színvonala, változott a termelési struktúra. A hatékonyabb iparágak termelése átlagot meghaladó ütemben növekedett. Javultak a munkakörülmények. Ugyanakkor a ruházati ipar történetében egyedülálló rekonstrukció sem biztosította valamennyi gyártási fázis átfogó korszerűsítését, néhány helyen szűk keresztmetszetek, színvonalbeli feszültségek maradtak, illetve keletkeztek.

A technikai fejlődés hatására átalakult az iparági szerkezet is, a hatékonyabb iparágak termelésének növekedése az átlagosnál magasabb volt (rövidáruipar, kötőipar, textilruházat). Növekedett a korszerűbb termékek aránya, teljesen új gyártmányok előállítására kezdődött meg. A textilkelme termelésében csökkent az állóeszköz- és munkaigényes szövetek aránya és nőtt a kötött ill. nemszött kelmék hányada.

Korszerűsödött a gépek és technológiák színvonala az alapvető termelési keresztmetszetekben: a pamutfonodákban a háromszoros termelékenységet biztosító új fonási eljárással készült a pamutfonalak 35–40 %-a, létrejöttek az alacsonyabb minőségi színvonalú pamutok feldolgozását lehetővé tevő kapacitások, a szövettermelés 70 %-a automata és újrendszerű szövőgépeken történt, a kötöttkelme-gyártó kapacitások 80 %-a magas műszaki színvonalú, tovább bővült a magas színvonalú műbörgyártás, nőtt a nemeskikészítésű termékek aránya.

6.3. A 80-as évek

A textil- és textilruházati ipar fejlődésének a rekonstrukció által gerjesztett lendülete a 80-as évek közepére kifulladásra került.

Több mint egy évtizede alacsony a jövedelemtermelő képesség. A textiliparon belül elsősorban a méteráru-előállítók – a pamut-, gyapjú- és a selyemipar – már a 80-as évek első felétől folyamatosan romló jövedelemhelyzetbe kerültek. Ez elsősorban az 1980. évi ármechanizmusból adódott (0,6 % jövedelmezőség és a kompetitív árrendszer). A textil- és textilruházati iparra jellemző magas élömunka-

igényesség miatt a növekvő élől munkaterhek (kezdetben a bér- és kereseti adók, majd a bruttósítás, jelenleg a tb- és a különböző egyéb járulékok) különösen hátrányos helyzetet teremtettek. A költségszerkezeten belüli magas bérköltség-arány miatt ezek az elvonások az eredményt jelentősebben csökkentették, mint más iparterületeken.

A 80-as években a magas nyereségcentralizáció, az irreális KGST árrendszer nyomott árai, majd az árkiegészítés (az ún. támogatás) csökkentése, a többszöri forintleértékelés költségnövelő hatása is kedvezőtlen volt a jövedelemtermelő képességre. A forint leértékelése egyrészt ösztönzően hatott az exportra, másrészt azonban a magas alapanyagimport-hányad miatt jelentősen növelte a költségeket. Míg a költségnövekedés alapvetően az alapanyag-termelő méteráru-iparban jelentkezett, az export többletbevétele a magasabb feldolgozottsági fokú termékeknél. Ennek eltérő hatása a két alágazatban jól érzékelhető a későbbi működőképességben is.

A textil- és textilruházati ipar működőképességét 1988-tól az adóreform és a szabályozás együttesen tovább rontotta. Megindult a szakágazatok és a vállalatok differenciálódása, több vállalat kritikus gazdasági helyzetbe került. (A szabályozás merev volt, a nemzetközileg is meglévő és elismert sajátosságok figyelmen kívül hagyása, a vállalatok előző iparpolitikai és kormányzati döntéseket magukon viselő előélete miatt ez a differenciálódás kényszerű és egyben megtévesztő volt.) Tovább csökkent a fejlesztőképesség, a kamatok emelkedése, a hitelképesség csökkenése, a saját forrás korlátozott volta ill. hiánya miatt. Romlott továbbá a vállalatok műszaki és bérfejlesztési lehetősége. A bérelmaradás nőtt, a létszámihiány viszont változatlanul fennmaradt. Jellemző, hogy 1989-ig nőtt a vállalatok idegen munkaerő iránti igénye (kubai, majd vietnámi és mongol munkások foglalkoztatása).

A foglalkoztatott létszám a textiliparban 1985 és 1990 között 31,2 ezer fővel, ezen belül 1988 és 1990 között 20,7 ezer fővel, a textilruházati iparban 4,5 ezer fővel csökkent.

A textilipar termelése 1975 és 1985 között nőtt, amit a 3. táblázat is jól mutat. 1990-re a termelés az 1980. évi 85,9 %-ára esett vissza. Jól mutatja a vállalatok jövedelemtermelő képességének elvonások miatti drasztikus romlását az alágazat mérleg szerinti eredményének alakulása. Míg 1985-ben a textilipar csaknem 4,5 milliárd Ft nyereséget könyvelt el, addig 1990-ben már csaknem 2 milliárd Ft volt a vesztesége.

Eltérően alakult a textilruházati ipar helyzete. Már a 80-as évek elején a konfekciógyárak megkezdték a gazdaságtalan rubel-export kiváltását nyugat-európai és USA exporttal, részben a nyugati bérmunka kereslet kihasználásával, részben saját anyag exporttal. Ennek hatására ugyan a bruttó termelés már 1980 és 1985 között is csökkent, ami 1990-re felgyorsult (4. táblázat), de jövedelemtermelő képessége nem romlott drasztikusan. Az 1985-ben közel 2,5 milliárd Ft nyereség 1990-re közel 1 milliárd Ft-tal csökkent. 1990-ben a textiliparban 135 gazdálkodó szervezetből 104, a textilruházati iparban 434 szervezetből 152 volt veszteséges.

6.4. A 90-es évek

A politikai és gazdasági rendszerváltás, az eddigi export piacok összeomlása, belföldön az import térnyerése, a piacgazdaság kiépítését és a privatizációt kísérő új gazdasági gondok belépése válságba sodorta az egész gazdaságot, benne az ipart és természetesen a textil- és textilruházati ipart is. Sajátosságaik és adottságaik miatt a textil- és textilruházati ipar eltérően reagált a változásokra. A helyzetet jellemző tényezők között a következőket kell megemlítenünk:

- a KGST összeomlása, a volt szocialista országok válságossá vált gazdasági helyzete és fizetőképessége miatt a keleti piacok gyakorlatilag megszűntek;
- a belföldi értékesítés – a lakossági igények életszínvonalal összefüggő csökkenése, a gyorsan növekvő import, de a textilipar esetében nem utolsó sorban a textilruházati ipar bérmunka felé való erőteljes elmozdulása miatt is – erősen visszaesett;
- a textilipar kieső piacai helyett nem talált új értékesítési lehetőségeket, mivel a világpiacon a fejlődő országok erős textiliparának termékeivel, rendkívül alacsony áraival került szembe;
- a textilruházati ipar bérmunka kínálata a jugoszláviai események miatt ugrásszerűen megnőtt, így részben a piackiesést, de döntően az anyagköltségek megfinanszírozását terhelő rendkívül magas kamatokat a bérmunka vállalással ki tudta védeni;
- a textilruházati ipar nagyobb ismeretekkel és kiterjedtebb kapcsolatokkal rendelkezett a fejlett piacokon, mint a textilipar;
- a piaci alkalmazkodás beruházási igénye a textiliparban jóval nagyobb, mint a textilruházati iparban.

A fentiek részben magyarázatot adnak arra, hogy a textilipar évről-évre miért veszítette el kapacitásának nagy részét. A 3. táblázatban az elmúlt hat év részletes adatai is szerepelnek. Ebből látható, hogy 1993-ban a bruttó termelési érték az 1980. évi 43,7 %-ára esett vissza, majd az utolsó három évben 45 %-os szinten stabilizálódni látszik.

A foglalkoztatottak száma 1991–1995 között 16,2 ezer fővel tovább csökkent, jelenleg 45,8 ezer fő dolgozik a textiliparban. A belföldi értékesítés visszaesése miatt a működőképesség fenntartásának egyedüli útja az export fokozása volt. Míg 1990-ben a textilipar árbevételének 28,7 %-át tette ki az export, addig ez az arány 1995-re 48 %-ra növekedett.

A textilruházati ipar a már ismerttetett okok eredményeképpen sikeresebben alkalmazkodott a megváltozott feltételekhez. Alapvetően a bérmunka lehetőségekre való azonnali reagálás lehetővé tette a belföldi és a volt szocialista piacokra történő szállítások átterelését a nyugati, elsősorban a fejlett piacgazdaságú országokba. Sőt, a gazdálkodás rendkívül szigorú pénzügyi szorításából, a kamatterhek súlya alól úgy tört ki, hogy az eddigi ún. saját anyagos exportját is bérmunka formára alakította át. Ezek hatására termelő kapacitásai nagy részét meg tudta őrizni és folyamatosan működteti. A 4. táblázat mutatja, hogy a textilruházati ipar bruttó termelése 1995-ben az 1980. évinek 70,2 %-ára esett vissza,

ami messze jobb, mint az egész magyar ipar leépülési mutatója. 1991–1995 között a foglalkoztatott létszám – a termelésivolumen-index 72 % körüli stabilizációja mellett – 4 ezer fővel csökkent. Ez egyben azt is jelenti, hogy javult az élőmunka termelékenységé, különösen, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a bérmunka arányának ugrásszerű növekedésével – az anyagköltségek csökkenése miatt – a számvitelileg kimutatott termelési érték csökkent, miközben abban a hozzáadott érték aránya nagyobb lett. A textilruházati ipar még a nehéz években is meg tudta őrizni pozitív, 1 milliárd Ft körüli mérleg szerinti eredményét. Exportja 1991 és 1995 között 14,1 milliárd Ft-ról 37,5 milliárd Ft-ra nőtt.

A magyar textil- és textilruházati ipar vállalati struktúráját az elmúlt évtizedekben döntően központi gazdaságirányítási döntések alakították. Ezért a vállalati struktúrának nem jött létre a piacgazdaságokra jellemző piramis alakú képe, sőt fordított piramis alakult ki. Ezt a nagyvállalatok túlsúlya és a kis- és közepes vállalatok csekély szám a jellemezte 1986–1987-ig. 1988 óta a társasági és egyéb törvények hatására, majd a piacgazdaság kialakítása során jelentősen nőtt a kis- és középszervezetek száma. A külföldi tőke beáramlásával majd félezer vegyes vállalat alakult.

7. NEMZETKÖZI TENDENCIÁK

7.1. A globális átrendeződés

A textil- és textilruházati ipar világméretű fejlődése, földrajzi elhelyezkedés szerinti aránya drámai mértékben megváltozott az elmúlt két évtized alatt. Ez Európában és Észak-Amerikában jelentős mértékű munkahelyvesztéssel, Ázsiában és a fejlődő világ más részein pedig tekintélyes munkahelyteremtéssel járt együtt. A termelő kapacitás nagy része a fejlődő országokba tevődött át. Az 1970 és 1990 között eltelt húsz évben a textil- és textilruházati iparban dolgozó munkások száma Malajziában 597, Bangladesben 416, Sri Lankán 385, Indonéziában 335, a Fülöp-szigeteken 271, Koreában 137 százalékkal emelkedett. Kína ma 5,3 millió munkást foglalkoztat e területen, ez a legtöbb a világon.

Ugyanezen húsz év alatt a fejlett világban a foglalkoztatottság rohamosan csökkent. Németországban 58, az Egyesült Királyságban 55, Franciaországban 49, az USA-ban 31 százalékkal lett kevesebb a foglalkoztatottak száma a szóban forgó területen.

1990 és 1994 között ez a tendencia folytatódott. Az EU-országok textil- és textilruházati iparaiban például a foglalkoztatottak száma további 576 ezerrel csökkent.

Ez a világméretű átrendeződés azonban korántsem azt jelenti, hogy a fejlett országokban ezeknek az iparterületeknek a gazdasági életben játszott szerepe már nem jelentős. Azon a tényen kívül, hogy 1995-ben 2243 ezer fő dolgozott az EU textil- és textilruházati iparában, ami az iparban foglalkoztatottak 8 %-át tette ki, és az ipar termelésének 5 %-át állította elő, a megkülönböztetett szerepet az is mutatja, hogy a nemzetközi egyezmények érzékeny árucsoportként kezelik a textil- és textilruházati termékeket, hasonlóan az élelmiszeripari és az acélipari termékekhez.

A világ textiliparában a legnagyobb változás az 1960-as években következett be, amikor a termelés súlypontja kezdett gyorsan Ázsiába áthelyeződni. E termelési központok legtöbbször a csekély tőkeigényű tevékenységek jelentek meg, majd az előállított termékek exportjából származó nyereségből felépítették saját textiliparukat. Néhány fejlődő ország pedig multinacionális cégek beruházásai révén került be a piacra.

Az új termelési centrumok kialakulásának eredményeként a fejlődő országokból származó textilanyagok részaránya az 1970-es években rohamosan nőtt. A szálanyagok bizonyos fajtáinak termelése ezekben az országokban közel 300 százalékkal nőtt és 1980-ra elérte a világtermelés 21 %-át.

Az elmúlt két évtized alatt az ázsiai textiltermelés tovább erősödött és évenként 3,6 %-kal nőtt. Összehasonlításként: az iparilag fejlett országokban a növekedés ugyanezen időszak alatt csupán 0,2 % volt évente.

A termelés kihelyezésének tendenciája ellenére az ipari országok még mindig vezető szerepet töltenek be a textilanyagok világtermelésében, ami annak köszönhető, hogy igen nagy lépéseket tettek a termelési folyamatok modernizálására és a termelékenység növelésére.

1990-ben még Németország volt a világ fő textilanyag-exportőre: a világ textilexportjának értékben 12 %-a innen származott. Olaszország állt a második helyen, 8,6 %-kal. Négy további fejlett ipari ország szerepelt még a világ tíz legnagyobb exportőre között: Belgium (5,7 %), Franciaország (5,5 %), Japán (5,3 %) és az USA (4,5 %). A másik nagy exportőr Ázsia volt. Hongkong 7,4 %-kal a harmadik helyen állt – az érték alapján – a világ legnagyobb textilexportőreinek sorában, majd Kína következett 6,5 %-kal. A hatodik helyen Tajvan állt 5,7 %-kal, a hetedik helyet pedig Korea foglalta el (5,6 %).

A világ textilruházaticikk-exportjának jelenleg több mint 60 %-át a fejlődő országokban gyártják. Ázsia ma a legnagyobb szállító, a világ ruházaticikk-exportjának több mint 32 %-a innen származik. Ez a felfutás három fázisban következett be.

Az első szakaszban a Koreai Köztársaság, Szingapúr, Hongkong és Tajvan saját belső piacain kitűnő eredményeket ért el, de azután csökkentették a termelést és más, alacsonyabb bérszínvonalú országokban kezdtek erőteljes beruházásokba. Ennek eredményeként a második szakaszban, 1985 és 1990 között, a Fülöp-szigetek, Indonézia, Thaiföld és Malajzia termelése nőtt rohamosan és meghódították a világpiacot exportjukkal.

Ezek az országok azután szintén elkezdtek beruházni, vagy áttelepíteni termelésük egy részét olyan országokba, mint Banglades, Pakisztán, Sri Lanka, legutóbb pedig Laosz, Nepál, Vietnám, aminek eredményeképpen kialakult a fejlődés harmadik szakasza.

Kína a világ legnagyobb ruházaticikk-gyártójává és értékesítőjévé nőtte ki magát – jelenleg a világkereskedelemnek csaknem 13 %-át képviseli –, anélkül, hogy külső erőforrásokat vett volna igénybe. Ehelyett jól boldogult a textil- és textilruházati ipar exportjának fejlesztésére irányuló iparpolitika révén.

Az amerikai kontinensen a NAFTA Mexikóból csinált privilegizált szállítót az USA és Kanada piacaira, amelyek ruházati cikkek terén a legnagyobb vevők, hiszen a világ termelésének 24 %-át importálják. Ezt segítette, hogy a külföldi befektetők, akik számítottak a szabadkereskedelmi megállapodás aláírására, létrehozták Mexikóban a ruházati ipart, amely 8000 vállalatot számlál és erős konkurenciát jelent más latin-amerikai országoknak.

Közép- és Kelet-Európában Bulgária, Magyarország, Lengyelország és Csehország fokozatosan egyre fontosabb szállítója lesz az európai piacnak. Mindegyik ország a termékek egy bizonyos körére igyekszik specializálódni és az OECD-országokba irányuló exportjuk mennyisége az 1980-as évek óta fokozatosan növekszik. (1987-ben 2,4 millió USD, 1991-ben 5,2 millió USD.)

1991 óta a korábbi Jugoszlávia megüresedett helye arra készítette a külföldi befektetőket és vállalkozókat, hogy tevékenységüket más országokba: Magyarországra, Lengyelországba, Szlovákiába, Csehországba, Romániába, Horvátországba, Oroszországba, Szlovéniába és Ukrajnába helyezték át. Ezek az országok fogadják most az európai ruhaipar kihelyezett termelését. Van arra is példa, hogy ezekben az országokban ultramodern gyárak épültek, amelyek képesek állni a sarat nyugati versenytársaik ellenében és európai minőségi színvonalon termelnek.

Marokkó, Mauritius, Tunézia és legújabban Madagaszkár lett fontos ruházaticikk-gyártó, amelyek termelésük legnagyobb részét fejlett ipari országokba exportálják. Az afrikai országok összességükben azonban kis szerepet játszanak a textil- és textilruházati ipar globalizációjában.

7.2. A világkereskedelem fejlődése

A GATT és a WTO statisztikái alapján megállapítható, hogy a világgazdaság négy évi stagnálás után 1994-ben ismét erősödött. A világkereskedelem 14 %-kal növekedett. A textilimport részesedése eléri az 5,5 %-ot (Közép-Ázsia, Afrika), a textilexporté a 7,5 %-ot (Ázsia). Az Egyesült Államokba importált textíliák 1994-ben 49,5 %-ban Ázsiából érkeztek, 27,2 %-ban Nyugat-Európából és 9,4 %-ban Latin-Amerikából. Az EU textilimportja 74,9 %-ban az egyéb európai országokból, 15,3 %-ban Ázsiából

és 3,2 %-ban az Egyesült Államokból ered. Hongkong, a világ legnagyobb textilexportőre és -importőre még növelni tudta ugyan exportját 1994-ben, de a hongkongi gyártmányú termékek részesedése mégis 7 %-kal visszaesett. Kína az Egyesült Államok második legnagyobb textilszállítójává jött fel, 11,5 %-os piaci részesedéssel. A ruházati export számai alapján Kína, Hongkong és az EU áll a ranglista élén. Az összes exportból a ruházati export részesedése a legnagyobb Makaóban (65,5 %), Bangladesben (54,8 %) és Mauritiuson (53,3 %). Az összes importból a ruházati import Hongkongban 7,5 %-kal, Németország 5,9 %-kal és az Egyesült Államok 5,6 %-kal részesedik. A ruházati import részesedése az összes importból a legalacsonyabb Dél-Koreában és Dél-Afrikában, 0,7 %-kal.

7.3. Az Európai Unió helyzete, szerepe

A mi szempontunkból különös jelentőségű az Európai Unió textil- és textilruházati iparának fejlődése, hiszen ez a legnagyobb kereskedelmi partnerünk. 1995-ben Magyarország textiltermék-exportjának 85 %-a az Európai Unió országaiba irányult. Ennek jelentőségét emeli az a tény, hogy ez a textiltermék-export az Európába irányuló magyar összipari kivitel egynegyedét teszi ki. (Ennek kétharmada konfekcionált termékekből adódik.)

A textil- és ruházati kereskedelem jelentősége az EU számára az összes felhasználói kiadásban való magas, 7 %-os részesedésben mutatkozik meg. Ez 11 %-os textil- és ruházati beviteli vámokhoz vezetett (1988), számos textilre vonatkozó beviteli kvótával egybekötve. Az 1974-es MFA I. sokoldalú szálanyag-megállapodás és az azt követő MFA II.–IV. megállapodások életbe lépésével szabályozták és kvótákkal korlátozták a 42 tagállam textilvereskedelmét. A fejlődő országokból származó import további korlátozása az érdekelt fejlődő országok részéről 1980-ban a Nemzetközi Textil és Ruházati Iroda megalapításához vezetett.

A GATT uruguayi fordulója és a WTO Kereskedelmi Szerződés (amelynek célja az összes textilágazatbeli vámtarifák átlag 9,1 %-ra való csökkentése volt) megkötése után a Nemzetközi Textil és Ruházati Irodához csatlakozott országok az ATC-vel (Agreement of Textiles & Clothings – Textil- és Ruházati Megállapodás) további kereskedelmi intézkedéseket célozhattak meg. Az ATC tartalmazza a textil- és ruházati ágazatban a tagok közötti összes kereskedelmi korlátozások leépítését 2005-ig. Az ATC befejeződésével a GATT-szerződés antidömping-szabályait, vagy az ún. szabad kereskedelmi koncepciót, az átlagon aluli szociális színvonalú fejlődő országokra alkalmazott importkorlátozást, a mennyiségi korlátozásnak kell felváltania.

Kelet- és Közép-Európa országaival az EU megállapodott a kereskedelmi korlátok 1998-ig történő lebontásában. A beviteli kvóták évente 2–5 %-kal emelkedtek.

1994-ben az Európai Unióban a textilipar részesedése az ipari termelésből 3 % volt. A textilipar a munkaerő 4,8 %-át foglalkoztatta. A teljes európai fonodai kapacitás 42 %-a Olaszországban

koncentrálódik. Ezt követi Németország 14 %-kal, Franciaország 11,4 %-kal és Nagy-Britannia 10,3 %-kal. Az utolsó tíz évben az Európai Unió fonaltermelése 10 %-kal emelkedett. Ugyanezen idő alatt a pamutfonal-termelés 20 %-kal, a viszkózsfonal-termelés 35 %-kal csökkent. A műszálakból való részesedés az Európai Unióban 70 %. Szövésben Olaszország 33,2 %-kal, Németország 16,4 %-kal és Franciaország 13,4 %-kal áll az élen. A műszálás szövetek mintegy 20 %-a exportra kerül. Az Európai Unió kötöttáru importja 12 %-kal több, mint a felhasználás. Minden, az Európai Unióban felhasznált textilanyag mintegy 46 %-a konfekcionálásra kerül. Az összes textil importra vetítve 1994-ben 12,7 % szövetet és 37,3 % fonalat importáltak. Az Ázsiából eredő import 38 %-kal, a Földközi-tengeri országokból származó import 23 %-kal, az EFTA-országokból eredő import pedig 22 %-kal áll az élen. A műszálak importja 23,4 %-kal emelkedett.

1994-ben a szövet export részesedése az összes textil exportból 50 % körül volt. Az európai textiliparban nagy értéknövelést értek el. Kivételt képez ez alól a konfekcionálás. A recesszió ellenére a textiltermelés 4,5 %-kal emelkedett, ezzel szemben a konfekcionálás csak 0,6 %-kal. A textil- és ruhaipar erősödő konkurenciának tűnik a fejlődő országokkal szemben. A szövődék és fonodák áthelyezése az olcsó bérű országokba nem olyan egyszerű, mint a konfekció üzemeké.

A textil szektorba tartozó üzemek száma csökkenő tendenciát mutat, ami különösen a pamut-, a len-, a kikészítő- és a ruházati iparban mutatkozik meg. A forgalom az elmúlt hat év alatt átlagosan 3–4 %-kal esett vissza. A termelékenység tovább növekszik. Átlagon felüli növekedést mutat a szőnyeg-, a műszakitextil- és a jutagyártás, míg a ruházati kötöttáru-, a selyem- és a lenipar termelékenysége csak csekély mértékben növekedett. A beruházási költségek a forgalom 1,1 %-a (Luxemburg) és 4,4 %-a között mozognak. 1,4 %-kal Németország a skála alján áll. A textilipar összes forgalmának 46 %-a és a ruházati ágazat összes forgalmának 29 %-a exportból származik.

A munkahelyek száma összességében csökkent, Olaszországban és Írországban azonban kis mértékű növekedés figyelhető meg. A negatív irányú fejlődés a gyapjú-, pamut-, selyem-, len- és juteiparban szerkezeti változásokhoz vezetett, ami az EU-tagországokban különböző hatásokat eredményezett. A forgalomnövekedést inkább a termelékenység javításával, mint új beruházásokkal érték el. Az Európán kívüli vállalatok erősödő konkurenciája elsősorban a munkaintenzív textilipar számára jelent tennivalót.

7.4. A bér munka szerepének erősödése

Mint globális gazdasági tendenciáról, kiemelten kell szólni a bér munkáltatásról.

A bér munkáltatás a regionális életszínvonalbeli és bérkülönbségeken alapuló, világméretű munkamegosztási forma, amely az egyes térségek súlyát és szerepét, a résztvevők számát tekintve állandó változásban van. A benne részt vevők kölcsönös előnyeire alapul, természetesen a bér munkáltató

szándékainak megfelelően. A bér munkát vállaló piachoz, új technológiai és irányítási ismeretekhez és eszközökhöz juthat.

Az elmúlt évtizedekben kialakult földrajzi térségek – Távols-Kelet, Dél-Amerika, Észak-Afrika, Carib-tengeri térség, Közép- és Kelet-Európa – mint centrumok szerepe, súlya változott és változik.

Az egyes földrajzi térségeken belül állandó átrendeződési folyamat zajlik, a ma még alapvetően bér munkát végző holnap már bér munkáltatóként lép fel egy nála szegényebb térségben. Ezzel a térségekben a bér munkarendszerek kiterjedési rádiusza nő, de ezen a rádiuson belül is jelentős mozgások vannak, egy-egy ország, de azon belül egy-egy vállalatcsoport ilyen irányú tevékenysége, partneri szerepe jelentősen változik.

A nem tőkeerős cégek elsősorban bedolgozók, bér munkát végzők, de ha megfelelő jövedelmet tudnak akumulálni, az évek során maguk is bér munkáltathatnak a náluk alacsonyabb versenyképességgel rendelkezőkkel és fokozatosan megjelenhetnek saját tervezésű új termékekkel (saját kollektívával) a piacon. Erre a távols-keleti országok egész sora szolgáltatott példát (Japán, majd később Dél-Korea, Tajvan stb.).

Nagyon lényeges annak kiemelése, hogy a bér munka belső lényegét tekintve az alacsonyan fejlett országok iparfejlesztési lehetősége. A közép- és kelet-európai térségben sajátos helyzet alakult ki. Ezek az országok a 70-es években szintén a klasszikus úton indultak el és a bér munkával szerzett technológiai és piaci ismeretek alapján növelni tudták saját gyártású termékeik exportját. Annak, hogy a bér munka részaránya nem csökkent a 80-as évektől kezdődően, hanem növekedett, sőt a 90-es években rendkívül magas részarányt ért el, annak speciális, a térségre jellemző okai vannak.

A bér munkáltatás szükségszerűen megjelent a magyar gazdaságban is, és az is szükségszerű, hogy azokban a szakágazatokban, ahol megfelelő termelési kultúra van és az élö munka-igényesség miatt a bér költség jelentős költségtényező, és ahol a munkabér szintje a nemzetközi színvonalhoz képest nagyon alacsony. A kérdés csak az, hogy milyen okból, milyen mértékben és milyen hatással van jelen a bér munka a magyar iparban. Célként vagy eszközként kezelik?

Rögtön le kell szögeznünk, hogy a bér munka eszköz és nem cél. Eszköze lehet a kezdő vállalkozónak a piac megismerésében és a gyártási színvonal meghonosításában, eszköze lehet a szabad kapacitások kitöltésének, az igényesebb piacokra való betörésnek, a foglalkoztatási gondok mérséklésének stb. A bér munkáltatásnak azonban vannak negatív hatásai is, attól függően, hogy egy vállalkozás kiépítési, felfuttatási szakaszában alkalmazták-e, vagy más okból, már egy későbbi fázisban, ahol már fékje lehet a szakmai fejlődésnek, az innovatív kapacitások hatékony kihasználásának.

Az iparon belül a legrégebbi bér munka kapcsolatokkal a textilruházat és a cipőipar rendelkezik. A 70-es évektől a textilruházati bér munka-export folyamatosan növekedett, a 80-as évek végére 30–35 %-os értéket ért el a teljes exporton belül. Ez a részarány a szakma adottságait (szakértelem, technikai-technológiai színvonal) és piaci ismereteit, kapcsolatait figyelembe véve elfogadhatónak minősíthető. A

60–65 %-os ún. saját anyag export, és az igényes vevőkör (EU, USA, Kanada) egyben minősítette is a szakmát.

A bér munka szerepét nagyon eltérően ítélik meg még szakmai körökben is. Az eddigi véleményeket összegezve, ma Magyarországon a bér munkára szükség van, mert

- a termeléshez szükséges anyagok finanszírozásától mentesülni lehet,
- a szabad kapacitásokat ki lehet tölteni,
- a szakember gárdát foglalkoztatni lehet,
- piaci biztosságot, új piaci ismereteket jelent,
- kisebb beruházások, technológiai transzfer válik lehetségessé,
- a minőségi követelmények miatt színvonalemelésre kényszerít,
- bővíti a szervezési-vezetési ismereteket,
- növeli az élők munká hatékonyságát.

Az ellenvélemények szerint azonban a bér munkavégzés káros, mert

- a bér munkát végző kiszolgáltattá válik a termékfejlesztést, a piacbefolyásolást, az árakat illetően;
- az eddigi hazai beszállítói partneri kapcsolatok szétverődnek (pl. a textilkonfekció ipar bér munkába „menekülése” a hazai méteráruipart a „padlóra küldte”);
- az önálló fejlesztő, modellező, design kapacitásokra nincs szüksége a bér munkáltatónak, ezek visszafejlődnek, és a későbbi kibontakozást is lehetetlenné teszik;
- a kiszolgáltattott helyzet miatt az árfolyam-politika szándékai a bér munka-exportnál nem érvényesíthetők.

Sajnos a 90-es években a bér munkavállalás felfutását nem a klasszikus megfontolások mozgatták, hanem a sajátos helyzet, amely az ország eladósodásából levezethető kíméletlen pénzkivonásnak „köszönhető”. A forráshiány miatt „kényszerpályán” kibontakozó bér munkáltatás ebben a fázisban már valóban sok negatív hatással jár. Különösen veszélyes az a magas arány, ami 1996-ra a ruházati iparban kialakult. Ezért merül fel egyre erőteljesebben az igény a bér munkáltatás mai helyzetének felülvizsgálatára, egy egészségesebb export struktúrához való visszatérésre, a saját kollektív export növeléséhez a feltételek megteremtésére.

A külföldi bér munka megrendelések terén nagyon nagy a konkurencia. A jugoszláv helyzet az elmúlt években jelentős mértékben hozzájárult a megrendelőket, de azóta változott a helyzet. A környező országok – részben az alacsonyabb bér, részben az alacsonyabb bérterhek következtében – egyre erősödő konkurenciát jelentenek. Versenyelőnyünk fokozatosan romlik, a termelésben meglévő nagyobb tapasztalatunk és jobb minőségi színvonalunk adta előnyünk fokozatosan „elolvad” a versenytársak kedvezőbb adottságai következtében. Szerencsére a társadalmi, kulturális és infrastrukturális környezet nálunk még viszonylag jobb, mint több alacsony bérű országban. Ez azonban

hosszú távon nem elegendő előnyünk megtartásához, a pénzügyi környezet bénító hatásának oldása nélkül bérmunka megbízásaink is csökkenni fognak.

8. A SEKTOR HAZAI GAZDASÁGI STRUKTÚRÁJA

8.1. A szektor belső kapcsolata

Az előző fejezetekben már részletesen bemutatottuk a vizsgált iparterületek tevékenységét, méretét és fejlődését. A jelen fejezetben néhány jellemzőre visszatérünk, de mélyebben elemezzük a költségstruktúrát, azon belül a bérköltségek különleges helyzetét, és a piaci viszonyokat.

Az anyag-átalakítás és -feldolgozás fő technológiai folyamatát alapul véve a textilipar és a textilruházati ipar két egymásra épülő iparterület. A textilipar azonban a ruházati célú termékek gyártása mellett más rendeltetésű termékeket is előállít (lakástextíliák, műszaki szövetek, egészségügyi termékek stb.), sőt az általános tendencia az, hogy a ruházati termékek aránya a gyártásban csökken. Talán ezért is, a textilipar termelési volumene jelentősen meghaladja a textilruházat termelését.

A tervgazdálkodás évtizedeiben a vertikális kapcsolat elég szoros volt, a fejlesztések eldöntésénél a kapacitások összhangjának megteremtése, megtartása alapfeltétel volt. A piacgazdálkodásra való áttérés és más egyéb okok miatt 1990 után lényegében a két iparterület egymástól függetlenné vált, eltérő fejlődési (visszaesési) pályát követtek. A textilruházati ipar – részben az import és a fekete kereskedelem miatti belföldi piacvesztés, részben a működéshez szükséges forgóeszközök hiánya miatt – egyre nagyobb mértékben kényszerült bérmunkára, így a hazai textiliparral szembeni igénye a minimumra csökkent.

A textilipar így többszörösen hátrányos helyzetbe került:

- megszűnt a nagy felvevő KGST-piac,
- az importliberalizáció kiszorította a hazai piac jelentős területeiről,
- a fekete piacon tömegével jelentek meg a textilárak,
- a fokozódó tőkehiány (a nagyobb tőkeigényesség következtében) sokkal jobban visszavetette, mint a kevésbé tőkeigényes textilruházati ipart és
- elvesztette a hazai feldolgozóipar rendeléseit is.

Azt is figyelembe kell venni, hogy nemzetközi szinten a piaci verseny sokkal élesebb a nyersanyagok elsődleges feldolgozását megvalósító textilipari szakágazatokban, ahol a fejlődő országok

iparosodásában a textilipar kiemelt szerepet kapott és kap. A textilruházati iparban ez a nyomás – különösen a felsőruházati témakörök esetében – valamivel kisebb.

A két iparterület versenyhelyzete tehát jelentősen eltér a textilruházati ipar javára.

11. táblázat: A textilipar kettős könyvvitelű vállalkozásainak száma és megoszlása

	Év	300 fő felett	300–51 fő	50–21 fő	20–11 fő	11 fő alatt	Összesen
Pamutfonás, -szövés és -kikészítés	1994	14	25	11	14	10	74
	1995	11	18	21	13	43	106
Len-kender fonás, szövés, kikészítés	1994	5	9	3	–	2	19
	1995	3	–	–	1	9	13
Gyapjúfonás, -szövés és -kikészítés	1994	7	11	3	9	7	37
	1995	4	–	–	6	11	21
Selyemfonás, -szövés és -kikészítés	1994	2	1	2	4	–	9
	1995	1	–	–	2	2	5
Konfekcióárúk	1994	3	40	66	62	57	228
	1995	6	–	–	52	194	252
Máshová nem csatoltak	1994	7	18	12	29	35	101
	1995	5	17	16	16	83	137
Kötöttáru gyártás	1994	14	35	17	47	45	158
	1995	10	27	21	28	114	200
Textilipar összesen	1994	52	139	114	165	156	626
	1995	40	62	58	118	456	734
Textilruházati kettős könyvvitelű vállalkozások száma és megoszlása							
	1994	55	182	137	186	182	742
	1995	52	175	154	141	330	852

Forrás: a Magyar Könyvüipari Szövetség összeállítása a KSH adataiból

A textil- és textilruházati iparon belül – vállalati szinten vizsgálva – lényegében nincs verseny. A lecsökkent kapacitások – különösen a textiliparban – csaknem megszüntették a belső rivalizálást. A verseny elsősorban a bér munka-rendelések megszerzéséért folyik, valamint a növekvő import egyes területeken való visszaszorítására irányul. Az infláció, valamint a növekvő pénzügyi terhek (tb-járulék + egészségügyi járulék) miatt egyre dráguló termelés sajnos egyre kevesebb helyen ad erre reális esélyt.

A piac szereplőinek számát tekintve a jelenlegi helyzetet a 11. táblázatban mutatjuk be. A textilipar kettős könyvvitelű vállalkozásainak száma 1994 és 1995 között 108-cal nőtt, alapvetően a 11 főt foglalkoztatók számának ugrásszerű megemelkedésével, különösen a konfekció üzemek és a kötődék esetében.

A textilruházati iparban is hasonló tendencia figyelhető meg. A 11 főnél kevesebbet foglalkoztatók aránynövekedése megegyezik az EU gyakorlatával. A 300 főnél többet foglalkoztató cégek aránya 1995-ben 5 % alá süllyedt, ugyanakkor a 10 főnél kevesebbet foglalkoztatóké megközelítette a 45 %-ot.

A jelentősebb textil- és textilruházati ipari vállalkozásokat a 3. és 4. mellékletben tüntettük fel.

8.2. A költségszerkezet változása

Köztudott, hogy a vizsgált szektor élőköltség-igényessége magas, így a költségeken belül az anyagköltségek mellett a bérjellegű ráfordításokat emeltük ki és tettük vizsgálat tárgyává.

A 12. táblázat a textilipar, a 13. táblázat a textilruházati ipar jellemző költségtényezőinek alakulását mutatja 1980 és 1994 között.

A textiliparban 1980-ban a költségek 70,5 %-át az anyagköltségek tették ki és mindössze 15,4 % volt a bér jellegű ráfordítások (bérköltség + járulékok) aránya. Az egyéb költségek között szerepeltették az energiaköltségeket.

Egyértelműen megállapítható, hogy 1994-ig az anyagköltségek aránya a másik két fő költségelem javára (elsősorban a bér munka növekedése miatt, az anyagköltségek technikai mérséklődésének hatására) folyamatosan csökkent.

A bér jellegű ráfordítások részben a bérköltségek (beleértve az 1988 utáni bérbruttósítást is) folyamatos emelkedése, de még inkább a járulékok növekedése miatt 15,4 %-ról csaknem 30 %-ra növekedtek.

Még nagyobb változások figyelhetők meg a textilruházati ipar költségszerkezetében. Az anyagköltség az 1980. évi 65,0 %-ról 1994-re 23,1 %-ra csökkent, miközben a bér jellegű ráfordítás 23,5 %-ról 55,2 %-ra nőtt.

12. táblázat: A textilipar jellemző költségtényezőinek alakulása

Mértékegység: millió Ft

Év		Anyag- költség	Bér jellegű ráfordítás	Ebből: bérköltség	Egyéb költség	Ebből bankköltség	Összes költség
1980	érték	29290	6407	5167	5841	–	41538
	%	70,5	15,4	12,4	14,1	–	100,0
1985	érték	35206	9148	6534	8730	–	53084
	%	66,3	17,2	12,3	16,5	–	100,0
1988	érték	42850	11782	8448	12517	2470	67151
	%	63,8	17,5	12,6	18,7	3,7	100,0
1990	érték	42110	13647	9517	12360	4721	68117
	%	61,8	20,0	14,0	18,2	6,9	100,0
1991	érték	30826	13045	8246	13204	5271	57075
	%	54,0	22,9	14,4	23,1	9,2	100,0
1992	érték	23806	13267	8383	9807	n.a.	46880
	%	50,8	28,3	17,9	20,9	–	100,0
1993	érték	27672	15304	9578	11901	n.a.	54877
	%	50,4	27,9	17,5	21,7	–	100,0
1994	érték	26810	16584	10379	12148	3151	55542
	%	48,3	29,9	18,7	21,8	5,7	100,0

Itt említjük meg, hogy az egész magyar ipar költségstruktúrájában a bér jellegű ráfordítás 1994-ben 16 % volt, 1995-re ez 14 %-ra csökkent. Nem véletlen tehát, hogy ma a magyar textilipar és a textilruházati ipar versenyképességének kulcskérdése a bér. Érdemes ezzel a költségelemmel kicsit többet foglalkoznunk.

A textil- és textilruházati iparban a bérbruttósítás (a személyi jövedelemadó bevezetésével a vállalati bértömeg megemelkedése), az inflációt követő béremelések és a magas társadalombiztosítási járulék anélkül tették elviselhetetlenül magassá a bér jellegű költségeket, hogy a foglalkoztatottaknak megfelelő átlagkeresetet tudtak volna a vállalatok biztosítani.

Az átlagbérek rendkívül alacsonyak. Az általunk vizsgált szektorban az átlagbérek növekedése évtizedek óta elmarad az ipari átlagos növekedéstől. A textiliparban 1989-ben az átlagos bruttó bér 8580 Ft/fő/hó volt, szemben az ipar 10716 Ft/fő/hó átlagértékével. 1995-ben a ruházati iparban az átlagkereset 24938 Ft/fő/hó, szemben az ipar átlagos 40431 Ft/fő/hó értékével. Ez már 38,8 %-os leszakadást jelent.

13. táblázat: A textilruházati ipar jellemző költség tényezőinek alakulása

Mértékegység: millió Ft

Év		Anyag- költség	Bér jellegű ráfordítás	Ebből: bérköltség	Egyéb költség	Ebből bankköltség	Összes költség
1980	érték	9643	3485	2810	1705	–	41883
	%	65,0	23,5	18,9	11,5	–	100,0
1985	érték	11153	4737	3381	2691	–	18581
	%	60,0	25,5	18,2	14,5	–	100,0
1988	érték	11197	6050	4350	4174	417	21421
	%	52,3	28,2	20,3	19,5	1,9	100,0
1990	érték	10188	8608	5965	6454	749	25250
	%	40,3	34,1	23,6	25,6	3,0	100,0
1991	érték	9820	10549	7226	7768	n.a.	28137
	%	34,9	37,5	25,7	27,6	–	100,0
1992	érték	9532	15544	9791	5328	1250	30404
	%	31,4	51,1	32,2	17,5	4,1	100,0
1993	érték	3768	17460	11012	6308	898	33536
	%	29,1	52,1	32,8	18,8	2,7	100,0
1994	érték	8549	20437	12870	8036	923	37022
	%	23,1	55,2	34,8	21,7	2,5	100,0

Még nagyobb a leszakadásunk nemzetközi szinten. Az 5. mellékletben szereplő táblázat a bérköltségek 1990., 1991. és 1993. évi értékeit tünteti fel USD/óra egységben, a világ számottevő országaiban. Jól látható, hogy Svájcban, Dániában és Belgiumban az egy órára eső bérköltség (16–18 USD/óra) a miénk (1,62 USD/óra) tízszerese, vagy még annál is több. Figyelemre méltóbb azonban az, hogy a volt szocialista országok rangsorát vezetjük. Ebben elsősorban a bérre vetülő járulékok magas szintje és a sorozatos forintleértékelés játszik meghatározó szerepet. A textilipar nemzetközi bérszínvonaláról a 6. melléklet ad képet.

A fentiek alapján érthető, hogy miért reagál a textil- és textilruházati ipar nagyon nehezen minden munkaerő-költséget emelő kormányzati intézkedésre. Egyik oldalról a magas bérköltség-hányad (tb-járulék és bér munka miatt), másik oldalról az alacsony átlagkereset (az egészségügyi járulék fix értékének a bérre vetítve lényegesen magasabb terhe miatt) okoz olyan többletköltséget, ami a szektor versenyképességét fokozatosan rontja.

8.3. Piaci pozíció

A ruházati ipar 1985-ig növelni tudta belkereskedelmi értékesítését, ezt követően az folyamatosan csökkent. A 14. táblázatból jól látható, hogy a ruházati cikkek részesedése az összes lakossági fogyasztásból 1986 és 1992 között 8,2 %-ról 5,4 %-ra esett, úgy, hogy abszolút értékben is csökkent. Ezt mutatják az összehasonlító áras indexek.

14. táblázat: A fogyasztás alakulása Magyarországon

Mértékegység: %

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Ruházati cikkek részesedése az összes fogyasztásból	8,2	8,2	7,2	6,5	6,2	5,4	5,4
Az egy főre jutó fogyasztás indexe összehasonlító áron 1980. évi árszinten	92,1	94,4	78,0	71,4	68,7	61,0	60,3
előző évi árszinten	97,2	102,5	82,6	91,5	96,2	88,8	98,9

Forrás: IKM ruházati szakágazati tanulmány tervezete (1995)

Nemzetközi összehasonlításban a ruházati termékek fogyasztása a nyugat-európai fejlett országokban 2–9-szer magasabb a magyarokénál. (Például Ausztriában 2,1-szeres, Olaszországban 3,3-szoros, Franciaországban 8-szoros, Németországban 11,2-szeres.)

15. táblázat: A fogyasztásicikk-import részesedése a behozatalban

	1993	1994	1995	1995. I. félév	1996. I. félév
Összes import (M USD)	12 430	14 449	15 446	7 773	7 583
Fogyasztásicikk-import bér munka nélkül (M USD)	2 362	3 142	2 977	1 526	1 378
A fogyasztásicikk-import részesedése az importból (%)	19,6	21,7	19,2	19,6	18,2
Az import dinamikája (előző év = 100)		116,2	106,9	–	97,5
A fogyasztásicikk-import dinamikája (előző év = 100)		133,0	94,7	–	90,6

Forrás: KSH Külkereskedelmi termékforgalom, Kopint-Datorg vámstatisztika

A hazai gyártók csökkenő belföldi értékesítésének a fogyasztás csökkenése mellett a növekvő import is okozója. Az elmúlt évtizedek átlagos 20 %-os importjával szemben ma már a belföldi

fogyasztás több mint fele importból származik (1995-ben 53,3 %). Az utóbbi három évben ez az importszint stabilizálódni látszik. A 15. táblázat a fogyasztásicikk-import részesedését mutatja a behozatalban. A táblázat adatai szerint a fogyasztásicikk-import dinamikája jelentősen csökkent.

A fogyasztásicikk-import struktúráját mutatja a 16. táblázat. A textilipari termékek részaránya 11–13 % között változik. Félő azonban, hogy a még életben lévő behozatali globálkvóták megszűnése az EU-országokból érkező árutömeg növekedésével jár együtt.

16. táblázat: A fogyasztásicikk-import szerkezete bér munka import nélkül

	1993		1994		1995		1995. I. félév		1996. I. félév	
	M USD	%	M USD	%	M USD	%	M USD	%	M USD	%
Élelmiszer	300	13	410	13	341	11	180	12	148	11
Vegyipari termék	328	14	630	20	644	22	362	24	371	27
Textilipari termék	302	13	332	11	342	12	153	10	150	11
Gép	337	14	366	12	388	13	181	12	131	10
Jármű	403	17	531	17	432	15	230	15	206	15
Egyéb áru	692	29	873	27	830	27	415	27	372	26
Összesen	2362	100	3142	100	2977	100	1521	100	1378	100

Forrás: KSH Külkereskedelmi termékforgalom, Kopint-Datorg vámstatisztika

A belföldi piacokon nemcsak a liberalizáció hatására bekövetkezett importversennyel kell megküzdeniük a hazai termelőknek, hanem a jelentős nagyságrendet kitevő fekete kereskedelem által kínált alacsonyabb árszinttel is. Egyes felmérések szerint (Klauber Mátyás, Kopint-Datorg Rt.) a ruházati cikkek forgalmának több mint 34 %-a a fekete kereskedelemben realizálódik. (Ezen belül a fehérműk területén 37 %, a felsőruházati termékeknél 30 % és a lábbeliknél 22 % a fekete kereskedelem részaránya.) Ha ehhez hozzászámítjuk a fekete kereskedelemben forgalmazott termékek alacsonyabb árszintjét is, akkor reálisan 40 % volumen kerül ki a regisztrált kereskedelmet.

Az export értékesítési lehetőségeink vizsgálatánál azt kell kiemelnünk, hogy a szektor kivitelének több mint 90 %-a fejlett országokba, ebből 85 % az EU-országokba irányul.

A textíliák termelése és kereskedelme az Európai Unióban rendkívül jelentős. A teljes közösségen belüli kereskedelemről a textilipari termékek aránya kb. 25 %, a textilruházati termékeké pedig mintegy 13 %.

A textíliák kivitele termelésükből közel 40 %-kal részesedik, ezen belül jelentősek a differenciák. Így például Belgium a megtermelt textíliák kb. négyötödét exportálja, Olaszország exportja kb. 40 %, vagyis az átlag körül van, a volt NSZK-ban ez az arány valamivel több, mint 30 %.

Legjelentősebb partnerünkkel, az EU-val a textiltermékek forgalmát a Társulási Szerződés külön melléklete, a „textilegyezmény” szabályozza. Ez a következő fontos területekre terjed ki:

- a vámcsökkentés aszimmetrikus üteme,

- a mennyiségi korlátozások lebontása, mind kiviteli, mind behozatali vonatkozásban,
- bér munka szabályozás.

Export termékeink EU-vámjai 1993-tól fokozatosan csökkennek és a tervezett 7 év helyett már 1998. január 1-jétől teljesen megszűnnek. A Magyarországra az EU területéről behozott textiltermékekkel szembeni vámok 1995-től egyenletes ütemben épülnek le, 2001. január 1-jével teljesen megszűnnek.

A fejlett országok, köztük az EU államai is rendkívül érzékenyek a textiltermékek importjára. A foglalkoztatás szempontjából fontos szektor védelmére az EU is radikális korlátozásokat vezetett be és tart életben. A Társulási Szerződés aláírásáig 30 textiltermékkörre volt érvényben beviteli korlátozás, ún. globálkvóta. Az aláíráskor ez 20 termékkörre korlátozódott, jelenleg pedig 18 van érvényben (2. melléklet). Ezek a beviteli mennyiségi határok megállapodott ütemben évről-évre növekszenek. A melléklet tartalmazza a konkrét értékeket. Meg kell mondanunk, hogy ezek a beviteli globálkvóták nem jelentenek igazi exportkorlátozást, mivel 2-3 termékkör kivételével ki sem használtuk a beviteli lehetőségeinket. A kötött trikók, T-ingek és pulóverek kivételével így a kvóták 1998. január 1-jei megszüntetése nem befolyásolja lényegesen exportunkat.

Az EU-val kötött megállapodás öt textiltermékre vonatkozólag ismer el magyar importvédelmi korlátozást. Ezek mértékét 1995–1997-re szintén a 2. melléklet tartalmazza. Bár jelenleg sem tudunk jelentős kielégítetlen importengedélyekről, félok, hogy ezek megszüntetése serkenti az import kedvet, különösen azért, mert közben a vámterhek is mérséklődnek illetve megszűnnek.

Az EU-val folytatott árukereskedelemben szereplő árucsoportok 1994. és 1995. évi adatait az 1. táblázat mutatja. Látható, hogy a textilipari anyagok és áruk adják 1994-ben a kivitel 15,4 %-át, míg a behozatalnak csak 9,9 %-át (1995-ben 13,5 ill. 9,6 %-át).

Az áruforgalomban kitüntetett szerepe van a bér munkának.

A bér munkáltatás a magyar ruházati iparban is alkalmazott munkamegosztási forma. A kül- és belgazdasági környezet változásai hatására természetesen a bér munka súlya, jellege változott. Belföldön a 70-es és 80-as években viszonylag szerényebb volt az export szállításokban a bér munka aránya.

Az 1990. évi változások, az ipar eddigi piacainak szétesése, a liberalizáció miatti hazai piacvesztés a gazdálkodók jelentős részét ellehetetlenítette. A megszűnő, átalakuló vállalatok drasztikusan lecsökkent kapacitásának működtetése, a termeléshez szükséges források hiányának pótlása egyre inkább a bér munka felértékelődéséhez vezetett. A külföldi bér munkáltató által biztosított anyagok, részegységek és tartozékok forgóeszköz-kímélő szerepe miatt fokozatosan nőtt a bér munka export aránya a teljes magyar exporton belül.

17. táblázat: Az aktív bérmunka export relációnkénti részaránya

Mértékegység: %

Ország	1993	1994	1995
1. Németország	48,7	49,8	48,6
2. Ausztria	14,5	14,5	15,8
3. Olaszország	10,3	10,2	9,2
4. Franciaország	4,5	3,9	4,7
5. Hollandia	3,5	3,0	4,2
6. USA	3,3	2,3	1,9
7. Oroszország	2,3	2,7	0,1
8. Svájc	2,1	1,9	1,6
9. Nagy-Britannia	1,9	2,1	2,2
10. Belgium	1,9	2,1	2,4
1.–10. összesen	93,0	92,8	90,7
Bérmunkaexport összesen	100,0	100,0	100,0

Forrás: IKM évenkénti jelentései a bérmunkáról

Figyelemre méltó a könnyűipar rendkívüli szerepe a bérmunka exportban (lásd a 10. táblázatot). 1995-ben a teljes ipari bérmunka export csaknem felét (49,8 %) a könnyűipar adta és változatlanul tartja második helyét az ipari ágazatok export rangsorában, ami méretéhez képest rendkívüli teljesítmény. A bérmunka export a teljes könnyűipari export 64,7 %-át teszi ki, a textilruházati iparban ez meghaladja a 90 %-ot.

Az aktív bérmunka export relációnkénti megoszlását a 17. táblázat mutatja. Lényegében a rangsor megegyezik a teljes export alapján készített rangsorral. Látható a német bérmunkáltatók túlsúlya és az EU dominanciája. Az USA csak a 6. helyet foglalja el 2 % körüli részesedésével. Lényegében tíz országra koncentrálódik a teljes bérmunka 90–93 %-a.

A textilruházati ipar bérmunka exportjának célországai lényegében megegyeznek a teljes ipari bérmunka célországaival, részarányuk csak kis eltérést mutat (9. táblázat). A rangsort itt is Németország vezeti. Hiányzik viszont Oroszország és előbbre lépett Nagy-Britannia. Az a tény, hogy a könnyűipari bérmunka export 72,7 %-át, a teljes ipari bérmunka export 41,2 %-át a textilruházati ipar adja, e szektor exportorientáltságát és egyúttal versenyképességét mutatja.

Foglalkoztatási gondok, valamint az EU-országok egyes tagállamainak iparvédelme miatt került sor 1994-ben arra az intézkedésre, amely a bérmunka növekedésének megállítását kívánja biztosítani. A textil termékek bérmunkában történő feldolgozását a 3036/94-es rendelet szabályozza, amely kimondja, hogy csak azon cégek végezhetnek bérmunkáltatást, amelyek forgalmának 50 %-át az EU-országokban folytatott termelés teszi ki. Ennek értelmében az új vállalkozó bérmunkáltatási lehetőségét is szigorítja a rendelet, mivel csak akkor kaphat engedélyt a tevékenységére, ha a keret nincs kihatolva.

9. A SEKTOR VERSENYHELYZETÉNEK ELEMZÉSE

Vállalatvezetői vélemények szerint a magyar termékek versenyképességének nemcsak a vállalati adottság, készség a meghatározója, hanem az a pénzügyi-gazdasági környezet is, amelyben ezek a vállalatok működni kénytelenek. A piaci realizálásnál megmutatkozó versenyképesség vagy versenyképtelenség minősíti a magyar pénzügyi-gazdasági rendszert is. Ha egy vállalat bér munkában olyan színvonalú terméket tud előállítani, amelynek piaci értékesítési ára elviseli a termelési költségek megelőlegezésének pénzügyi terheit és nagyon jelentős extraprofitot tartalmaz, akkor itt valójában nem csak a vállalatoknál és nem csak az anyagi folyamatokban kell a versenyképtelenség okait keresni. Az okok között említik a bankkamat, a különböző járulékok rendkívül magas szintjét, az infláció miatti költségemelkedést és természetesen a termelési tényezők helyzetéből, színvonalából adódóan a termelékenység alacsony voltát is.

A magyar menedzserek többsége úgy gondolja, hogy saját cégének termelékenysége elmarad a hasonló profilú nyugati iparvállalatoké mögött. Általában a nyugati színvonal 60–65 %-ára becsülik saját termelékenységüket.

Az országos átlagszámok ezt az optimizmust nem igazolják. A 7. melléklet adatai szerint sokkal nagyobb a különbség az EU országai és Magyarország között, mind a textilipar, mind a textilruházati ipar vonatkozásában. Valószínű azonban, hogy a rendkívül magas bér munka arány (ahol az anyagköltség számbavétele nem összehasonlítható a normál gyártással) csökkenti a termelési értéket és az árbevétel összegét, így a hazai és az EU termelékenységi mutatók tartalmilag is eltérnek.

Mindenesetre jelentős a termelékenységbeli lemaradásunk, aminek csökkentésére az utóbbi két-három évben történtek erőfeszítések. A magyar textil- és textilruházati iparban ma már vannak olyan termelő egységek, ahol a termelékenység az EU-országok átlagát meghaladja, elsősorban a teljesen külföldi vagy a vegyes tulajdonú vállalkozások között.

A textil- és textilruházati vállalkozások javuló teljesítményét az is jelzi, hogy 1995-ben termelékenységük 110,2 %-a volt az előző évinek. Ez megfelel az ipari átlagnak (110,5 %). Az előző két évtizedben azonban elmaradt a növekedés üteme az ipari átlagtól, így az elmúlt három év (1993–1995) termelékenység növekedése a vizsgált szektorban 123,2 % volt. Ugyanezen időszakban az ipar 145,0 %-os, a feldolgozó ipar 149,3 %-os növekményt ért el. (Forrás: KSH 1993. és 1994. évi Statisztikai Évkönyvek, KSH Havi Közlemény 1996/1.)

A továbbiakban a versenyképesség elemzését a Porter-i gyémánt modell alapján végezzük el és mutatjuk be.

9.1. Termelési tényezők

A ruházati ipar által felhasznált elsődleges nyersanyagok döntő többségükben importból származnak. Hazai beszerzési lehetőségek csak szűk körre korlátozódnak; ezek: gyapjú, kender, és a Zoltek Magyar Viscosa Rt. által előállított poliakrilnitril szál. A hazai lentermesztés a 80-as évek végére teljesen megszűnt (gazdaságtalanná vált).

A hazai gyapjú felhasználásában 1989-ig kedvező körülmények voltak, a teljes gyapjúfelhasználáson belül a részaránya dinamikusan növekedett. 1990-től részben a juhtenyésztésben beálló változások, de még inkább a gyapjúfeldolgozó kapacitások drasztikus leépülése következtében a textilipari gyapjúfeldolgozás minimumra csökkent. A gyapjuszövetek előállítása lényegében ipari léptékekben mérve megszűnt, a kötőipari igényekre termelő gyapjúfonodák pedig 80 %-ban poliakrilnitril szintetikus szálakat dolgoznak fel „gyapjú típusú” fonalakká.

A 90-es években kedvező fordulatot vett a természetes anyagok iránti vásárlói kereslet, amely a kenderrost iránti igényt világszerte megemelte. Magyarországon is nőtt a kendertermesztés, az évtized elején 300–400 hektáros termőterület jelenleg 900–1000 hektárra növekedett.

Mindezzel együtt a természetes szálanyagok felhasználásában ebben az évtizedben jelentős aránycsökkenés következett be. 1980-ban a természetes szálanyagok részaránya a teljes szálfeldolgozásban 69,8 % volt, 1990-re ez 67,8 %-ra csökkent, jelenleg pedig – szakértői becslések szerint – 65 % alatt van.

Legfontosabb elsődleges textilipari nyersanyagunk a gyapot, amit teljes mennyiségében importból szerzünk be.

A szintetikus szálanyagok legelterjedtebb típusát, a poliésztert (részben feldolgozott formában) szintén csak importból tudjuk beszerezni.

Speciális műszaki áruk előállításához felhasználásra kerülnek még polietilén és polipropilén alapanyagok is (hasított fóliacsíkok és rostok), amelyek hazai gyártóktól beszerezhetők.

A textilkikészítésben felhasznált vegyszerek, segédanyagok és színezékek mintegy 85–90 %-a import eredetű.

Kedvező változást eredményezett az anyagellátásban ebben az évtizedben az importliberalizáció, ami megkönnyítette a textilipari alapanyagok, félkész termékek, kellék- és segédanyagok beszerzését. Fokozatosan nőtt a feldolgozott szálanyagok (fonalak, szövetek) import részaránya, részben a felszámolt hazai kapacitások, részben az alacsonyabb árú tömegcikk behozatala következtében.

Össességében megállapítható, hogy az anyagfelhasználás struktúráját a kialakult felhasználói és fogyasztói igények és szokások, a beszerzési lehetőségek, az árszínvonal, a rendelkezésre álló műszaki és technológiai színvonal és a feldolgozás gazdaságossága együttesen befolyásolja.

A munkaerő ellátottság mind mennyiségi, mind minőségi szempontból kielégítő. Ismeretes, hogy még 1990-ben is 75 ezer ember dolgozott a textiliparban és 62 ezer a textilruházati iparban. Jelenleg a textiliparban mindössze 45 ezer, a textilruházati iparban 57 ezer ember foglalkoztatására van lehetőség. Így a munkanélküliek jelentős, jól képzett szakember bázist képeznek. (Más kérdés, hogy a rendkívül alacsony bérek, másrésről a viszonylag magas munkanélküli ellátás, továbbá a fekete munkalehetőségek a gyakorlati tapasztalatok szerint nem mindig teszik lehetővé ezek bevonását. Így fordulhat elő az az ellentmondás, hogy a munkanélküliség ellenére nem szűnt meg a külföldi munkások iránti kereslet.)

Mind a textilipar, mind a textilruházati ipar fő gondja azonban nem a létszámnövelés, hanem a termelékenység fokozásával való teljesítménynövelés. Így a meglévő szakmunkás gárda stabilizálása, az ösztönzés erősítése a feladat, ami a bérezés erőteljesebb javításával és képzéssel, továbbképzéssel oldható meg. Ezekhez a szükséges források nem állnak rendelkezésre, ezek előteremtéséhez is a termelékenységet és a jövedelmezőséget javító fejlesztésekre, széles körű költségcsökkentő intézkedésekre lenne szükség.

Különösen a középvezetői színvonal emelése sürgős feladat. A piacgazdaságra való áttérés különösen a marketing és pénzügyek terén hozta felszínre a képzett szakemberek hiányát. Ezt fokozta a vállalkozások számának ugrásszerű megemelkedése. Ezért a vezetőképzés és -továbbképzés, a szellemi beruházás kiemelt feladat ebbe a szektorban is.

A rendelkezésre álló termelő-berendezések műszaki színvonala összességében közepesnek minősíthető, de az előzőekben vázolt jövedelmezőségi problémák, a forráshiány miatt egyre jobban elmarad a világ élvonalától.

A termelőeszközök nagy része egyedileg alkalmas ugyan a közepesnél magasabb színvonalú termékek előállítására, az összefüggő gyártási vertikumokban azonban már gyakoriak a technikai színvonal egyenetlenségei, és különösen hiányoznak a magasabb minőségi kategóriák eléréséhez szükséges speciális mintázó, gyártó és nemesítő berendezések, a minőségi termelés feltételeit biztosító mérő-, jelző- és ellenőrző műszerek.

A szakágazatok között jelentős az eltérés. Az alapanyag gyártó szakágazatokban (textilipar) kisebb hányadban található korszerű gépi rendszer, berendezés, azok magas tőkeigénye miatt. A konfekcióiparban nagyobb arányban működnek csúcstechnológiát képviselő gépek és berendezések. Mindkét területen szükség van mind a minőség, mind a termelékenység növelése céljából rendszerszemléletű fejlesztésekre, integrált gépsorokra, célgépekre, automatákra, a korszerű logisztikai, informatikai rendszerek gépi igényeinek kielégítésére.

A világon a textil- és textilruházati gépgyártásban a fejlődés nagy léptekkel halad. A fejlesztők az automatizálásra, a robottechnika alkalmazására, a termelékenység növelésére és a minőség javítására helyezik a hangsúlyt. Mindezt elsősorban az elektronika legmodernebb eszközeivel érik el. Ehhez a világ gépgyártóinál állandó aprólékos, minden részletre kiterjedő fejlesztő munka folyik.

A kapható gépekre a következők jellemzők:

- valamennyi szakágazatban csaknem teljes mértékben automatizáltak és számítógéppel vezéreltek, digitális kijelzésűek;
- a gépek termelési sebessége jelentősen növekedett, ezért az egységnyi területre vetített gépi és munkaerő-termelékenység nőtt;
- mind kevesebb szerephez jut a kiszolgáló személyzet, helyette az elektronika és a számítógépek kerülnek előtérbe;
- külön figyelmet fordítanak a robottechnikára és az automatizálásra;
- nagy számban jelentek meg az anyagmozgató robotok;
- folytatódik a vertikumok integrálása, összetett géprendszerek alakulnak ki;
- magas színvonalú elektronizálással, szabályozással és ellenőrző műszerek beépítésével magas színvonalon tudják kielégíteni a gyártási és minőségi követelményeket;
- az új gyártmányok, minták gépi megtervezése vagy visszamintázása számítógéppel történik;
- a biztonságtechnika, a környezetvédelem és az energiatakarékos megoldások fokozott figyelembe vétele tapasztalható.

A versenyképességet alapvetően befolyásoló beruházások értéke itthon évek óta elmaradt a szükséges mértéktől, mivel a vállalatoknál nem képződött elegendő nyereség annak finanszírozására. A beruházásoknak a jegyzett tőkéhez viszonyított aránya ugyan csaknem kétszeresére, közel 6 %-ra nőtt, de nem érte el még az értékcsökkenési leírás nagyságát sem. A bruttó eszközértékhez viszonyítva a beruházások értéke 5 % alatt van, és a nettó eszközértékhez viszonyított arány sem éri el az 5 %-ot. A szakmacsoport fejlődéséhez, technikai színvonalának javulásához azonban legalább úgynevezett követő jellegű megújulásra lenne szükség, ez 8–10 %-os beruházási arányt jelentene a bruttó eszközértékhez viszonyítva.

A jelenlegi árviszonyok mellett egy új munkahely létrehozásához 2–5 millió Ft kell a textiliparban. Az elmúlt néhány évben ilyen igényű beruházásokra csak külföldi tőkét bevonó vállalkozók, vagy a tisztán külföldi tulajdonú termelőbázisok voltak képesek. Ezzel együtt a textil- és textilruházati ipar szerepe az egyes iparágazatok beruházási dinamikájában szerény. Az Ipari Szemle 1996/5. számában közzétett adatok szerint az 1992 és 1996. június 30. közötti időszakban az általunk vizsgált szektor az ipari beruházások 2,1–3,0 %-át képviselte. Ebből a textilipar részesedése kb. 60 %, ami a valós tőkeigényesség között meglévő eltérést figyelembe véve alacsony. Az 1996. I. félévi adatok arra engednek következtetni, hogy a textil- és textilruházati iparban a beruházási tevékenység élénkül.

A fejlesztések tendenciái összességükben azt mutatják, hogy a közeli jövőben elérhető a textilipari üzemek munkaerő-szükségletének radikális csökkentése. A vállalatok növelték a technológiai műveletek aggregálását, a folyamatok, géplépcsők integrálását.

A textilruházati ipari gépek – a technológia jellegénél fogva – kisebbek, értékük is kisebb, de az általános fejlődési, fejlesztési tendencia itt is hasonló a textilipari gépeknél tapasztaltakhoz. Itt azonban nagyobb szerepet kapnak a célgépek, a speciális műveletek integrációját megvalósító egységek, továbbá a divatigények gyakori változásaihoz igazodó, gyorsan átalakítható, variálható géptípusok, amelyek alacsonyabb beruházási ráfordítással megfelelő gyártási rugalmasságot és kedvező gépkihasználat tesznek lehetővé kisüzemi méretekben is.

A jelen helyzetben úgy látszik, hogy a technológia fejlődésében gyökeresen új irányzat kialakulása nem várható. Szükséges azonban a géppark folyamatos megújítása mellett a rugalmasan alkalmazható és a termékminőséget javító speciális gépek alkalmazásának további szélesítése. Az előző években már nagy szerepet kapott termelőgép-centrikus fejlesztések mellett nagyobb szerepet kell kapjanak a termékminőséget befolyásoló segédfolyamatok, az anyagmozgatás, raktározás, szállítás kérdései.

Napjainkban az emberiség kezdi felismerni azt a mérhetetlen kárt, amit a természetben és közvetlen környezetében a gyors ipari fejlődés okozott és még most is sok esetben előidéz. Mind az új beruházásoknál, mind a működési feltételek átalakításánál figyelembe kell venni, hogy már a jelenlegi hazai törvények, de az újabb várható EU-konform előírások is komoly környezetvédelmi, szennyezéscsökkentési és hulladékhasznosítási előírásokat tartalmaznak, és jelentős terhet, feladatokat rónak a cégekre. Bár a termelés drasztikus visszaesése az elmúlt 3–4 évben országos átlagban csökkentette a környezet szennyezését, terhelését, egyes technológiáknál (vegyszerek, adalékanyagok, ragasztók, színezékek) – és ez alól egyes korszerű technológiák sem kivételek – nőtt a veszélyeztetés. Részben emiatt, részben a szigorodó előírások és szankciók miatt a termelő szervezetek komoly változtatásokra, fejlesztésekre kényszerülnek.

Éppen ezért a nyugat-európai országok szinte egységesen, egyre hangsúlyozottabban kívánják termékeiken feltüntetni, hogy azok környezetbarát technológiával készültek, használatuk vagy alkalmazásuk során a környezetre káros anyagokat nem bontanak le, illetve nem fejlesztenek, hulladékként ismét feldolgozhatók, vagy lebomlásukkal sem veszélyeztetik a környezetet.

Ausztria, Belgium, Dánia, Franciaország, Németország, Norvégia, Svájc, Svédország textilvizsgáló intézetei nemzetközi kutatási és vizsgálati szövetséget hoztak létre a textíliák ökológiai tisztaságának meghatározására. Az „ÖKO-TEX 100” jelet egy textiltermék elsősorban akkor kapja meg, ha a humán szervezetre káros anyagokat nem, vagy csak a megengedett mértékben tartalmaz.

Az ÖKO-TEX 100 szabványsorozatban, amelyet az említett textilvizsgáló intézetek bocsátanak ki, a textiliparban gyártott termékcsoporthoz vonatkozó normatív előírások szerepelnek. Ez a sorozat

tartalmazza a fogalommeghatározásokon kívül az egyes termékcsoportokra megengedett különböző, humánökológiailag káros anyag-határértékeket, az ÖKO-TEX 200 szabvány pedig ezek meghatározási módszereit írja elő. A sorozat jelenleg 15 szabványból áll.

Információink szerint a nyugat-európai országok némelyikében már komolyan készülnek jogilag szabályozni, hogy az ÖKO-TEX jelzés nélküli textiltermékek forgalmazását megtiltják. Ha pedig ez az előírás érvénybe lép, akkor a magyar beszállítóknak is meg kell vizsgáltatniuk termékeiket, amelyeknek meg kell felelniük az ÖKO-TEX 100 szabványsorozat vonatkozó előírásainak.

A szektor tőkeellátottsága rosszabb, mint az ipari átlag.

A szektor gazdálkodásának igazi feszültségi pontja a nagyfokú eladósodottság, a pénzügyi feszültségek halmozódása. 1994-ig a negatív eredmény illetve az eredmény és a likvid források csökkenése, a korábbi beruházások tőke- és kamatterhei miatt a vállalkozások mintegy 12 %-a csőd-, felszámolási, vagy végelszámolási eljárás alá került. Az egyes területeket e folyamat eltérően érintette. Míg a textilruházati termékek gyártásában viszonylag sok, de nagyságrendjében kis vállalkozást érintett, addig a textilipart jóval erősebben – a gyapjúipart például szinte teljes egészében.

A szektor eszközeinek több mint a felét idegen források finanszírozták 1994-ben, aminek döntő részét a rövid lejáratú kötelezettségek tették ki. Kedvezőtlen folyamatok kibontakozására utal a saját tőke részarányának csökkenése a forrásokon belül. A forráshiányt jól jellemzi, hogy a vállalkozások saját forrás aránya (az amortizáció és az adózott eredmény aránya a nettó árbevételhez) 1994-ben a ruházati iparban 1,3 % volt, az egész magyar ipar 5,4 % átlagával szemben.

9.2. Keresleti tényezők

A hazai textil- és textilruházati ipar termékei iránti várható kereslet az egyes piacokon és az egyes termékfeleségekben eltérően alakulhat.

Belföldön – annak ellenére, hogy a hazai fogyasztásban a ruházati termékek aránya alacsony – mindaddig csökkenő kereslettel számolhatunk, amíg a gazdaság stabilizálása révén nem lesz biztosítható a reálbér-növekedés. A kereslet emelkedése reálisan 1998-ig nem várható. A hazai termelők szempontjából a piaci részesedést csökkenti a növekvő import és – ha nem történnek intézkedések – az illegális, vámot és adót nem tartalmazó import is.

Az import nagyobb mértékű növekedése 1997-ben a ruházati ipar számára jelentős versenyhátrányt jelenthet, mivel egyszerre valósul meg a vámpótlék megszűnése, az 1 %-os statisztikai illeték és az 1 %-os vámkezelési díj eltörlése, valamint a szabadkereskedelmi megállapodásban vállalt vámcsökkentés. Ezek együttes hatása és az ÁFA kihatásai 13–15 %-os árelőnyt jelentenek az importőröknek.

A keresetek erős differenciálódása és a megváltozott életkörülmények a választék bővítését követik. Egy szűk gazdagodó kör részéről megnő a kereslet a legújabb divatot megjelenítő, magas minőségi színvonalat képviselő, luxus kategóriába tartozó termékek iránt. Egyidejűleg emelkedik a kereslet az olcsó, de azért divatos tömegtermékek iránt is.

Összességében belföldön a jelenlegi pozíciók megtartása látszik reális célkitűzésnek. Természetesen az összetételben jelentős változások is bekövetkezhetnek az előzőekben vázolt fogyasztói igény-változásoknak, ill. a nemzetközi versenyképességünk alakulásának függvényében. A textil- és textilruházati szektor részesedése a belföldi értékesítésben a következő évtized elejére a 30–40 %-os sávban prognosztizálható.

Az export piac felvevő képessége textil- és textilruházati iparunk számára kedvezőnek mondható, hiszen gyártási kultúránk ismert és elfogadott a nemzetközi piacon, a fejlett országok piacain a jó közepes minőségi kategóriájú termékekkel régóta bent vagyunk, néhány területen pedig nemzetközi szintet képviselünk (pl. lakástextíliák, egészségügyi textíliák, kendertermékek, férfi felsőruházat).

Földrajzi helyzetünk kedvező. Megfelelő kapcsolatokkal rendelkezünk mind a nyugati fejlett országokkal, mind a tőlünk keletre fekvő szomszédos vagy távolabbi országokkal. Ezen a bázison a következő 5–8 évben az export bővíthető.

A fejlett országok piacain értékesül a szektor exportjának több mint 90 %-a, ezen belül az EU országaiban 85 %-a. Az export további növelése során ez az arány tartható. A fejlett térségek közül kiemelkedő fontosságú az EU, úgy is mint befogadó, de úgy is, mint a nemzetközi áruforgalmi szabályok, egyezmények egyik legfontosabb befolyásolója. A Társulási Szerződés megkötése óta a szabadkereskedelmi kapcsolatok kialakítását az EU-val történő megállapodások meghatározzák. Az általunk vizsgált szektor számára ez a kapcsolat 1994 óta pozitív eredményt hozott (export kvóták növelése ill. megszüntetése, a bér munka export vámmentessé tétele, a vámok leépítése stb.). Szakértői és vállalatvezetői vélemények alapján ez a pozitív kapcsolat a jövőben is fenntartható. Számolni kell azonban azzal is hogy az EU belső piacának kibővülése, valamint a szomszédos, volt szocialista országok és önállósult államok erős konkurenciája miatt a pozíciók csak nagyobb versenyképességgel és rugalmassággal, állami intézkedésekkel tarthatók meg. Az egyes országok ill. országcsoportok saját érdekeinek felerősödésére a jövőben is számítani lehet, ami gyengítheti a nemzetközi egyezmények érvényesülését, esetleg a magyar textiltermékek exportját nem fogják a remélt mértékben segíteni. Ezért a szektor számára az a feladat, hogy a mindenkori feltételekhez rugalmasan alkalmazkodjék. Javítani kell a termékek műszaki és esztétikai tulajdonságait, divatosságát, a minőség és a szállítási fegyelem megbízhatóságát, a szezonális és a termékváltás rugalmas követését.

Összességében úgy ítélni meg, hogy a fejlett országok – elsősorban az EU, de az USA, Kanada és Japán – piacain meglévő pozícióink megtartható, sőt erősíthető. A magasabb minőségi színvonalú termékek kategóriájában kell részarányunkat növelni, ahol meglévő versenyelőnyünket

jobban kamatoztatni lehet a konkurens országokkal szemben. A következő 5–8 évben a bér munka export meghatározó szerepe jelentősen nem változik, struktúrája azonban igen, mind a partnereket, mind a termékeket illetően. Az exportnövelés azonban csak bér munkával nem valósítható meg, szükséges a helyettesítő termékek, saját kollekciók és a közvetlen gyártó-fogyasztó kapcsolatok fejlesztésének felgyorsítása szellemi alkotásokkal, műszaki fejlesztéssel, céltudatos és aktív piaci munkával.

A másik fő exportpiaci régió a volt szocialista országok csoportja. A KGST összeomlása, különösen az 1991-ben kialakult szovjet-magyar áruforgalmi helyzet a külkereskedelmi tevékenységet e relációban gyakorlatilag megbénította. A jelenleg is meglévő problémák ellenére az ésszerűség úgy kívánja, hogy készüljünk fel mind a FÁK-kal, annak tagköztársaságaival, mind a többi középkelet-európai országgal az új típusú kereskedelmi és gazdasági kapcsolatrendszer fejlesztésére. A keleti piac változatlanul jó felvevő piaca lehet a magyar textil- és textilruházati termékeknek, azonban ahhoz, hogy ezt a lehetőséget ki tudjuk használni, több feltételt kell biztosítani. Éles versenyre lehet számítani mind a fejlett, mind a fejlődő országok részéről, ezért az exportstruktúrát át kell alakítani. Az ezen országokkal ma is jó kereskedelmi kapcsolatot fenntartó vállalatok vezetőinek véleménye alapján 5–8 év múlva ez a piaci régió óriási felvevő képességgel rendelkezik majd, de ezt elsősorban azok tudják kihasználni, akik már ott vannak, vagy minél előbb beépülnek ezekre a piacokra.

Az egyes köztársaságokkal való kapcsolat kiépítéséhez ugyancsak szükség van arra, hogy kormány szintű megállapodások alapozzák meg a vállalati kapcsolatokat. Nem nélkülözhető azonban a vállalatok, szövetkezetek és társaságok önálló, aktív piacépítő és piacbővítő munkája sem. Közös kirendeltségek létrehozásával, termékbemutatókkal a volt Szovjetunió mind több régiójában ott kell lennünk. Ezzel és eddigi kereskedelmi tapasztalatainkkal, kapcsolatainkkal megalapozhatjuk export értékesítésünk jelentős növelését.

9.3. Kapcsolódó és támogató szektorok

A magyar textil- és textilruházati ipar működésére a mezőgazdaságnak, a gépiparnak és a vegyiparnak van jelentős ráhatása (különösen a textiliparra, nyersanyag oldalról).

A mezőgazdaság mint szállító és mint fogyasztó kapcsolódik a textiliparhoz. Ez a kapcsolat az elmúlt években gyengült. Megszűnt a lentermelés, csökken a gyapjútermelés. A mezőgazdaságnak szállított csomagoló-, kötöző- és tároló anyagok mennyisége sem érte el a tervezett szintet, részben az igény elmaradása, részben az import erősödése miatt.

Várható, hogy a mezőgazdaság fejlődésével a textiliparral szembeni igények nőnek, az értékesítési lehetőségek javulnak. A mezőgazdasági eredetű nyersanyagok terén azonban legfeljebb a kendertermesztésben vannak bővítési lehetőségek.

A gépiparon belül az elmúlt évtizedekben kialakult egy gyártó bázis, amely textilipari és textilruházati gépeket ill. gépegységeket, tartozékokat gyártott. Két ismert nagyvállalata e területnek a Könnyűipari Gépgyártó Vállalat és a Csepel Művek Kerékpár- és Konfekciógépgyára volt.

A 80-as évek végén, a 90-es évek elején a politikai és gazdasági rendszerváltás során, az előző piaci háttér szétesése a könnyűipari gépgyártást is jelentősen visszavetette. Ez oda vezetett, hogy e két „éllovas” közül a CSM RUGÉV felszámolásra került, a KAÉV-et végelszámolás keretében privatizálták. Az átrendeződött piaci háttérnek megfelelően a még életképes egységek azonban tovább működnek, így pl. a KAÉV egri gyáregységéből alakult vegyesvállalat a SCHÖN-KAÉV EGER Kft., továbbá a Budapesti Alkatrész- és Gépgyártó Kft., a HUMATEX Csepeli Vasalógépgyártó Kft. Ezek mellett új vállalkozások is beindultak és fejlődnek, mint pl. a Theobald Kft., a Rubikon, a Dertex Kft. stb.

A piacgazdaságra való áttérés során kibontakozó versenyhelyzet, az elismert világcégek hatalmas kínálata miatt nem valószínű, hogy komplett gépek, különösen technológiai alapgépek hazai gyártására esély volna. A kisebb gépek, kiszolgáló berendezések és főleg az alkatrészgyártás hazai kapacitásai azonban megőrizhetők és működtethetők, amennyiben persze az általános hazai gazdasági-pénzügyi környezet ezt a jövőben lehetővé teszi.

A vegyipar egyetlen textil-alapanyag gyártója a Zoltek Magyar Viscosagyár Nyergesújfalun, akrilszálak és poliamid filamentek előállítója. Szerepe a közeljövőben a speciális anyagokból készülő szálak felé tolódik el, így várhatóan az import lesz a textilipari nyersanyagok – és hozzátehetjük: a textilipari színezékek és festődei-kikészítőipari segédanyagok – fő beszerzési forrása.

9.4. Vállalati stratégiák, struktúrák

A vállalatok döntő többségében a stratégiát a túlélés motiválta. Átmenetileg háttérbe kerültek a műszaki fejlesztéssel, termelésbővítéssel, sőt a gyártmány- és gyártásfejlesztéssel kapcsolatos stratégiai célok is. A forrásellátottság elégtelensége és a fejlett országokba irányuló export bővítése előtérbe helyezte a bérmunkát, amelyről már részletesen szoltunk. Itt azt kell kiemelni, hogy a bérmunka természetesen nem mint stratégiai cél, hanem mint szükséges taktikai lehetőség került be a legtöbb vállalat programjába. Ma már azonban elmondhatjuk, hogy a bérmunka-korszak elhúzódása és mértéke azt stratégiai szintre emelte.

Figyelembe véve a bérmunka színvonalat konzerváló és másodlagos piaci szerepet adó lényegét, egyre több vállalat törekszik a saját tervezésű és értékesítésű termékek, kollektciók fejlesztésére, részarányuk növelésére.

Az elmúlt években csaknem kizárólagos stratégiai cél volt a tulajdonosi szerkezet átalakítása, a privatizáció.

A textil- és textilruházati ipar tulajdonosi struktúráját alapvetően átrendezte az 1988-ban elindult privatizáció. Jellemzően korábbi üzleti partnerek, kereskedők, gyártók vettek részt a vállalatok magánosításában. 1992–1993-ban felerősödött a pénzügyi befektetők szerepe.

A hazai privatizációk, tőkebefektetések eddigi tapasztalatai alapján a partnerek alapvető motivációi nagyon eltérők lehetnek, attól függően, hogy milyen a partnerek általános helyzete, illetve hogy pénzügyi vagy szakmai befektető-e a partner.

A magyar cég részéről szakmai befektető esetén a motivációs elemek:

- tőkebevonás;
- a műszaki színvonal emelése céljából (gyártásfejlesztés, profilbővítés, minőség biztosítás stb.),
- a pénzügyi helyzet javítására (adósság rendezés, forgóalap bővítés);
- piacszervezés, -bővítés;
- vezetési, szervezési, műszaki ismeretek bővítése (ez áttételesen jelenik meg);
- adókedvezmények.

Pénzügyi befektető(k) esetén alapvetően a tőkéhez jutás és az adókedvezmények kihasználása a motivációs elem.

A külföldi szakmai befektető partner részéről:

- versenyképes kapacitások megszerzése alacsony áron,
- a hazai piacok megszervezése,
- piaci hídfőállás kiépítése a keleti piacok felé,
- az alacsony bérek de ugyanakkor a relatíve magas szakképzettség előnyeinek kihasználása,
- a potenciális magyar konkurencia kikapcsolása, kézben tartása.

A külföldi pénzügyi befektető alapvető motivációja a várhatóan felfutó profitszerzés a partner hírnevére, termékei versenyképességére és az adókedvezményekre számítva.

Majd félezer vegyesvállalat alakult. Jöttek a „multik” is, pl. a Levi Strauss, a Mustang, a Felina, a Triumph, a Coats, a KBC, a Bäumter, és külföldi tőkeinjekcióval indult fejlődésnek a Graboplast, a Pannon-Flax, a Gardénia stb.

A szektor tulajdonosi szerkezetéről rendelkezésre álló adatokat a 18. táblázat mutatja.

18. táblázat: A textil- és textilruházati ipar tulajdonosi struktúrájának változása a jegyzett tőke szerint

	Év	Állami	Belföldi	Külföldi
Textilipar	1991	66,5	13,1	20,4
	1995	11,3	44,6	44,1
Textilruházati ipar	1991	44,3	36,5	19,2
	1995	8,8	53,2	38,0
Feldolgozó ipar	1995	22,3	28,2	44,7

1994-ben – az egyszeres és kettős könyvvitelt vezető vállalkozások adatai alapján (Privinfó, 1996. május 14.) – a textilipar 29 825 millió Ft jegyzett tőkéjéből 9 163 millió Ft volt a külföldi részesedés és 7 825 millió Ft az állami tulajdon. A ruházati iparban a 17 921 millió Ft jegyzett tőkéből 5 490 millió Ft volt a külföldiek részesedése, 2 519 millió Ft az állami tulajdon. Ezzel az állami tulajdon részaránya a textiliparban 26,2 %-ra, a textilruházati iparban 14,1 %-ra csökkent.

Az állami tulajdon részaránya mindkét szakágzatban alacsonyabb, mint a feldolgozó ipar átlaga. Az egyéb sajátosságok mellett ebben az is közrejátszott, hogy már 1988-ban megkezdődtek a decentralizálások és az így létrejött kisebb szervezetekben szívesebben vállaltak szerepet magánvállalkozók és külföldi partnerek. A textilruházati ipar még alacsonyabb állami tulajdoni aránya pedig a jelentős szövetkezeti tulajdon következménye, ami a belföldi tulajdonban szerepel. Ez az oka annak is, hogy a belföldi tulajdonosok szerepe lényegesen nagyobb, mint a feldolgozó iparban általában, vagy akár a textiliparban.

Ezek az arányeltérések természetesen összefüggnek azzal is, hogy a textilruházati ipar átlagos üzemmérete jóval kisebb, mint a feldolgozó iparé, vagy a textiliparé, így a kis- és középüzemek privatizációja gyorsabban ment végbe, illetve több magáncég jött létre.

További főbb stratégiai elemek a vállalati dokumentumokban:

- exportbővítés mind nyugat, mind kelet felé,
- a hazai nyersanyagok részarányának növelése,
- a technológia fejlesztése, új profilok kialakítása, meghonosítása,
- saját bolthálózat kiépítése, bővítése,
- termelékenységet növelő projektek indítása,
- az ISO 9000-nek megfelelő minőségbiztosítási-tanúsítási-ellenőrzési rendszer kiépítése,
- a marketing szervezet és tevékenység erősítése,
- a privatizáció folytatása, tőkebevonás.

Nőtt a stratégiai tervezés színvonala, elsősorban a tapasztalt külföldi cégek, tanácsadók, szervezők bevonásával.

9.5. Jövedelmezőség

A szektor jövedelmezőségét, likviditását a már ismertetett adottságok, a kül- és belpiaci lehetőségek, az élők munkai-gényességet „büntető” többlet pénzügyi terhek (tb- és egyéb járulékok) és a forráshiány határozzák meg. A főbb mutatókat a 19. táblázatban mutatjuk be.

A textil- és textilruházati ipar jövedelmi helyzete erősen eltérő. A textilipar sajátforrás-ellátottsága rendkívül rossz, bár javuló tendenciájú. A kötelezettségek magas aránya viszont nem változik. Kedvező azonban, hogy a textilipar nagy veszteségei mérséklődnek. Ezzel az 1994. évi –5,9 %-os profitrátát (veszteség) 1995-ben +1,9 %-ra (nyereség) sikerült javítani. Ezen belül a rövidáruipar +6,1 %, a len-kenderipar +4,1 % profitrátát ért el 1995-ben.

A textilruházati termékek gyártóinak jövedelmezősége sokkal kedvezőbb, mint a textiliparé. A likviditási mutató és a saját forrás aránya az iparági átlagnak megfelelő szintű (1,37 ill. 5 %), a profitráta pedig meghaladja az ipari átlagot.

A textilipar eredménye 1991-ben volt a mélyponton, amikor az ágazat „eredménye” –5795 millió Ft volt. Ez a veszteségi szint 1994-től mérséklődött, 1995-ben nyereséggé vált és 1996-ban is pozitív előjelű eredmény várható.

A textilruházati ipar eredménye a már ismertetett adottságainak és lehetőségeinek köszönhetően nem került egyik évben sem a negatív tartományba. Igaz, hogy az 1985. évi 2 451 millió Ft-os mérleg szerinti eredmény 1992-re 910 millió Ft-ra apadt, de azóta ismét pozitív irányban változik. 1995-ben az adózás előtti eredmény 3 579 millió Ft volt.

19. táblázat: Pénzügyi mutatók alakulása

Mértékegység: %

	Likviditási mutató			Kötelezettség arány			Veszteség arány			Saját forrás arány			Profitráta			
	1992	1993	1994	1992	1993	1994	1992	1993	1994	1992	1993	1994	1992	1993	1994	1995*
17. Textiliák gyártása	0,86	0,89	1,21	139,9	131,6	139,6	6,7	5,2	7,8	-9,6	-6,3	-2,1	-14,0	-10,0	-5,9	1,9
18. Ruházati termékek gyártása	1,4	1,36	1,37	73,9	73,6	82,7	1,9	3,2	2,5	2,7	4,6	5,0	0,5	2,6	3,2	5,3
17-19. Ruházati ipar	1,12	1,03	1,23	110,6	106,6	116,9	2,6	4,2	5,3	-1,4	-2,4	1,3	-5,7	-1,2	-1,2	3,2
Feldolgozó ipar	1,38	1,33	1,36	34,5	38,2	42,6	1,4	4,0	4,6	2,3	4,6	5,4	-5,5	-0,9	1,2	4,9

* 1995. évi adatok az IKM későbbi statisztikájából

Likviditási mutató = (készletek+követelések+értékpapír+pénzeszközök)/rövid lejáratú kötelezettségek

Kötelezettség arány = kötelezettségek/(saját tőke+céltartalék)

Veszteség arány = következő évre tovább vitt, előző évi elhatárolt veszteség/nettó árbevétel

Saját forrás arány = (értéksökkenési leírás+adózott eredmény)/nettó árbevétel

Profitráta = adózás előtti eredmény/nettó árbevétel

Forrás: IKM ruházati szakágazati tanulmány (1995. október)

Az adóbevallásra épített statisztikai adatok ismeretében az állapítható meg, hogy együttesen a ruházati ipar üzemi tevékenységének eredménye az 1992. évi mélypontról 1994-ben pozitívvá vált, amit az 1995. évi adózás előtti eredmény is megerősített.

9.6. A kormányzat szerepe

Az ésszerű és versenyképes struktúra és kapacitásnagyság kialakítása nagyon összetett feladat, csak tudatos piacépítő, a gazdálkodás minden területére kiterjedő, korszerűsítő vállalati munkával hajtható végre. De szükség van határozott kormányzati beavatkozásra európai színvonalú pénzügyi, jogi és irányítási mechanizmusokkal, a műszaki fejlődést elősegítő támogatásokkal és beruházási preferenciákkal, az exportképességet javító intézkedésekkel.

Meggyőződésünk, hogy egy átgondoltabb, a nemzetközi pénzügyi kapcsolatainkat és kötelezettségeinket a gazdaság tűrőképességével összevető és összehangoló pénzügyi politika segítségével kialakítható egy ésszerűbb gazdasági környezet, amelynek döntő szerepe lenne az ipar jelenlegi negatív tendenciáinak megváltoztatásában és az annyira óhajtott kibontakozás lehetőségének, feltételrendszerének megteremtésében.

A gazdasági környezetnek lehetővé kell tennie, hogy a megfelelő stratégiával rendelkező, jól gazdálkodó, innovatív vállalatok képesek legyenek a fejlődésre, a műszaki színvonal jelentős növelésére,

a korszerű technológiák bevezetésére, ennek érdekében képződjenek megfelelő saját forrásaik és legyen módjuk reális feltételek mellett kölcsönforrások igénybe vételére.

Nem tartható fenn a jelenlegi igen magas arányú és tömegű elvonás, amely egyik fő gátja a kibontakozásnak, sőt a normális működésnek is. A bér jellegű költségek illetve a kifizetett bérral összefüggő járulékok túlzott növelése (a szerény tb-járulék-csökkenést bőven meghaladó egészségügyi hozzájárulás, ami a textilruházati bérszinten 6–8 %, munkaadói hozzájárulás, szakképzési hozzájárulás, a táppénz jelentős mértékű áthárítása stb.) indokolatlanul sújtja az élők munkai-igényes szakmákat. A terhek ott nőnek, ahol az átlagkeresetek a legalacsonyabbak.

Országos szinten hiányzik egy korszerű, kellő mélységű és megbízhatóságú gazdasági információs rendszer és annak könnyű hozzáférhetősége. Ma képtelen a hazai vagy külföldi gyártó vagy befektető kellően megítélni saját szakmai területének országos helyzetét, fejlődésének tendenciáit, lehetőségeit, vagy a befektetési célterületek jelenlegi és abból levezethető várható helyzetét.

Az export ösztönzését erősíteni szükséges. A nemzetközi gyakorlatnak is megfelelő pénzügyi, hitelezési eszközöket, két- és sokoldalú együttműködési formákat, korrekt árfolyam-politikát kell alkalmazni, korszerű kereskedelemfejlesztési akciókat kell szervezni. A nemzetközi piacokon is versenyképes gazdálkodók számára megfelelő exportrendelések birtokában biztosítani kell a szükséges forgóeszközhitelket, olyan kamatszinten, amely az export piacokon általános. Ez teremt lehetőséget az export további bővítésére.

A követendő árpolitika és árfolyam-politika közötti összhang megteremtésére olyan árfolyam-politikára van szükség, amely mellett – a belföldi inflációs folyamatokat is figyelembe véve – megfelelő export ösztönzés valósul meg, de ugyanakkor az árfolyam megállapításánál az inflációs hatások átfogó mérlegelése is megtörténik.

Olyan átfogó lépéssorozatra van szükség, amely egyidőben képes oldani a likviditási válság okozta feszültségeket és ugyanakkor a gazdaságban elengedhetetlen szerkezeti változásokat is felgyorsítja. A likviditási válság jelentős mértékű enyhítése a vállalkozásélénkítés egyik legfontosabb eszköze is lehet. A struktúraátalakítás követelménye, a megváltozott nyersanyagbázishoz való alkalmazkodás, az elmaradott technika fejlesztés – egyszóval a versenyképesség megteremtése újszerűen veti fel a szakágazatok átmeneti jellegű védelmének kérdéseit, a nemzetközileg is egyenlő versenyfeltételek biztosítását.

A világ gazdasági fejlődését végigkísérte a szabadkereskedelmi és protekcionista irányzatok érvényesülése illetve háttérbe szorulása. Minden ide vonatkozó szakirodalom egységes abban, hogy a fejlődés korábbi szakaszaiban a protekcionizmus, későbbi szakaszában a szabadkereskedelmi elvek dominálnak, de napjainkban is egyértelműen kimutatható még a legfejlettebb országokban is az egyes elemek egymás mellett élése. A protekcionista törekvések még a gazdaságilag legfejlettebb országokban, országcsoportokban is kimutathatók, nem is beszélve a fejlődő vagy gazdaságilag elmaradottak esetéről.

A kizárólagos szabadkereskedelmi elvek érvényesülése egyértelműen hátrányt jelent a gazdaságilag elmaradókra, hiszen lehetetlenné teszik az utolérést, a gazdasági egyenlőtlenségek kiigazítását. Ezért a textil- és textilruházati ipar esetében is nélkülözhetetlen az ipar jó értelmű védelme érdekében a szabadkereskedelmi és protekcionista elemeknek a nemzetközi gyakorlatban is elterjedt vegyes alkalmazása.

Ismeretes, hogy a protekcionizmus eszközei sokrétűek. Ezek között egyik legfontosabb elem a vám. Ezt az előzőekben már tárgyaltuk. Itt azt szeretnénk kiemelni, hogy a kormányzatnak bátrabban kellene élnie az olyan lehetőségekkel, mint a vámpótlék volt, bár a leépítés módszerénél jobban kellett volna érvényesíteni az iparvédelmet, például az ipari célú anyagok vámjának gyorsabb, a fogyasztási célúakénak pedig lassabb lebontásával.

Különösen drasztikus eszköz a fejlett országok által alkalmazott mennyiségi korlátozás. Ez ezen országok felfokozott importérzékenységét fejezi ki, amit akkor alkalmaznak, amikor a külső árak a belföldi egyensúlyi helyzetet fenyegetik felbomlással. A szakirodalom szerint a textil- és textilruházati ipar a fejlett országok struktúrájának is érzékeny pontja. Japán, a nyugat-európai államok és az USA rendkívül radikális korlátozásokat vezettek be az elmúlt egy-két évtizedben. Az elmúlt évtizedben például a világ textil exportjának mintegy 52 %-át mennyiségi korlátozásokkal sújtották. Ebben az időszakban sok fejlett állam alkalmazott kontingenseket textil importjában. Az EU-val folyó tárgyalások során is érezhető volt, hogy a fejlett nyugati országok körömszakadtáig védik saját iparukat. Ezért, ahol lehet és feltétlenül szükséges, nem szabad megriadni határozott kormányzati lépések megtételétől.

9.7. Vállalati feladatok

Sikeres vállalatok megfigyelése alapján a versenyképesség megtartásának ill. növelésének alapvető vállalati feltételei a következők:

- a hazai és nemzetközi társadalmi-gazdasági változások fő irányainak és hatásainak felismerése,
- az átalakulás stratégiájának gyors kidolgozása,
- az átalakulás fájdalmas intézkedéseinek (leépítés, átszervezések stb.) következetes felvállalása és végrehajtása,
- a törvényes kedvezmények igénybe vételéhez szükséges intézkedések meghozatala,
- a befektetők felkutatása, vegyesvállalat létrehozása,
- következetesség és határozottság az átalakulás menetrendjének betartásában.

Azt az álláspontot lehet körvonalazni, hogy a versenyképesség vállalati feltételei ma Magyarországon: hazai szaktudás + piaci kapcsolatok + innovatív vezetés + (külföldi) tőke. A külföldi

tőke előnye, hogy külföldön még mindig kisebbek a tőketerhek, mint idehaza. Úgy tűnik azonban, hogy a fentiek közül a hangsúly az innovatív vezetésen van.

Van, és kifejleszthető versenyképes, korszerű ipari termék Magyarországon. Export árualap is bővíthető, ha a működés és fejlődés pénzügyi feltételei megteremthetők. Eladhatók magyar áruk megfelelő árszinten a legigényesebb piacokon is. Ehhez azonban erőteljes fejlesztő munkára, K+F ráfordításokra és az új termék gyártásához szükséges gépi fejlesztésekre van szükség.

A vegyesvállalatok működését is alapvetően befolyásolja természetesen a magyar politikai, társadalmi és gazdasági környezet. Az innovatív vállalkozások stratégiai elképzeléseinek valóra váltását is csorbítják a vállalkozások működési problémái, az életszínvonal alakulásából adódó igényhiány, a feketepiac, a jelentős pénzügyi terhek. A bérterhek nemzetközi szintre való csökkentése jelentősen megnövelné ezen vállalkozások versenyképességét, fejlődésük ütemét is.

Helyeselhető azok a (ma még nem általános) vezetői álláspontok, amelyek a hosszú távú érdekeket részesítik előnyben, a többlet forrásokat az elengedhetetlen strukturális és infrastrukturális fejlesztésekre, beruházásokra, és nem kizárólag a napi gondokat enyhítő hitelkiváltásokra fordítják. A fejlesztések többlet eredménye adja a hitelállomány csökkentésének forrását is.

10. NEMZETKÖZI ÉS HAZAI FEJLŐDÉSI TENDENCIÁK

A világgazdaságban zajló folyamatok megismerése, a fő tendenciák, a folyamatjellemzők, a megjelenési formák, ezek okainak, mozgatórugóinak és feltételeinek elemzése, az e folyamatba való beintegrálódás lehetőségeinek és követelményeinek feltárása nélkül a magyar ipar, ezen belül a textil- és textilruházati ipar jövőképe felvázolása, a nélkülözhetetlen modernizációs folyamat beindulása nem képzelhető el. Ezért szükséges a nemzetközi termelés és áruforgalom fő jellemzőinek, legfontosabb jelenségeinek állandó figyelemmel kísérése, helyünk, szerepünk és lehetőségeink feltárása a nemzetközi munkamegosztás keretében.

Az átlagosnál jóval anyag- és munkaerő-igényesebb textil- és textilruházati ipar aránya a világ feldolgozó-ipari termelésében jelenleg alig haladja meg a 6 %-ot. A termelés évi átlagos növekedési üteme az elmúlt tíz év alatt a textiliparban 1 %-ot, a textilruházati iparban 0,7 %-ot tett ki. A fejlett országokban másfél évtizede csökken a termelés, a foglalkoztatottak száma a felére apadt. A termelés földrajzi súlypontja a textilruházati iparban a fejlődő országok felé tolódik el, a műszaki fejlődés eredményeire nagyobb mértékben támaszkodó textiliparban tarthatóbbak a fejlettebb országok pozíciói. Növekvő mértékben szakosodnak a tőke- és technológiaigényes textiliákra, a ruházati iparon belül a magas minőségi igény szintet kielégítő értékes divatcikkekre.

A világ egy főre eső textilteljesítménye az elmúlt 25 évben közel lineárisan növekedett, az 1980. évi 5 kg/fő/év szintről 1990-re 6,5 kg/fő/év értékre. Ezen belül természetesen az egyes földrészek szerint nagy a szórás, Észak-Amerikában 27,5 kg, Nyugat-Európában 18,1 kg, Afrikában és Dél-Amerikában ezzel szemben 2,9 kg volt az 1 főre eső évi fogyasztás 1989-ben. (Textil Wirtschaft, 39. sz. 1990. szept.) A fogyasztás növekedése természetesen a fejlettségi szint szerint is eltérő. A külföldi szakirodalom 2000-re 8 kg/fő/év átlagfogyasztást prognosztizál. Gyorsabban nő a fogyasztás a fejlődő országokban (évi 3,7–3,9 %), mérsékeltebben Nyugat-Európában (évi 0,5 %) és Észak-Amerikában (évi 1,2 %). Részletesebb adatokat a 20. táblázatban ismertetünk.

A világ szálanyag-szükségletének kielégítésében gyakorlatilag a pamut, a mesterséges szálak és a gyapjú a mérvadó. Az elmúlt tíz évben azonban a gyapjútermelés visszaesett, ma már alig játszik szerepet az igények kielégítésében. Erre csak a pamut- és a mesterségeszál-termelés (poliészter, poliakrilnitril, poliamid, valamint a cellulóz alapú szálak) fokozásával van lehetőség. 1992-ben a teljes szálfelhasználásnak 52,2 %-a pamut, 40,5 %-a poliészter volt.

20. táblázat: A világ textilszál fogyasztása

	1985		1994		2000	
	1000 t	%	1000 t	%	1000 t	%
Nyugat-Európa	5551	15,74	6614	14,89	7835	14,36
Kelet-Európa	5675	16,09	2741	5,73	3210	5,88
Afrika, Közel-Kelet	2021	5,73	2968	6,68	4030	7,39
Kína és Tajvan	6913	21,07	9981	26,26	12335	26,84
Egyéb ázsiai és óceániai országok	7432	19,6	11668	22,46	14645	22,61
Észak-Amerika	5926	16,8	8249	18,57	9755	17,88
Közép- és Dél-Amerika	1752	4,97	2211	4,98	2750	5,04

Forrás: Textile Month, 1996. február

A hosszú távú előrejelzések alapján a textilgyártás alapanyagaiban gyors és döntő változás a jövőben sem várható. Bizonyos arányeltolódás természetesen bekövetkezik:

- mérséklődik a legnagyobb volumenben használt természetes alapanyagok aránya,
- tovább növekszik a mesterségeszál-termelés és -felhasználás, ezen belül azoknak a környezetkímélő technológiával előállított szintetikus alapanyagoknak a felhasználása,

amelyek fizikai-fiziológiai tulajdonságai megközelítik, egyes vonatkozásokban meghaladják a természetes anyagokéit,

- fokozódik az egészen speciális felhasználási célú textíliákhoz előállított szálak termelése (geotextíliák, szerkezeti, ipari, biztonsági stb. textíliák).

A müncheni IFO intézet 1994-es jelentése szerint a kapacitás erős leépítéséből, az előregedett berendezések modernizálásának hiányából, a termelési kapacitásnak a szigorú környezetvédelmi előírások és a termelési korlátozás miatti külföldre helyezéséből fakadóan a munkahelyek az Európai Unióban a következő tíz évben a textiliparban 30 %-kal, a ruházati iparban 33 %-kal, ezen belül Németországban 36,5 %-kal ill. 41,7 %-kal eshetnek vissza. Ha pozitív fejlődésre számítunk a modern technológiákba való további beruházásokkal, a ruházati ipari tervezésre, szabásra és kikészítésre való koncentrálásával és a varrási folyamatok alacsony bérű országokba való áthelyezésével, akkor a munkahelyek számának leépítése a textil- és textilruházati iparban az Európai Unióban 22,3–24,1 % között, Németországban 29,2–34,3 % között várható. Általánosságban a kevésbé képzett munkaerőt erőteljesebben érinti majd az állásleépítés.

Az elektronikus adatfeldolgozás növekvő terjedése az alkalmazottaktól új szakképzettséget, növekvő rugalmasságot és csoportmunkára való alkalmasságot kíván meg. A nők foglalkoztatása visszaesik.

A kötöttárúk össztermelése az Európai Unióban az elkövetkező tíz évben évente 1,5 %-kal, a ruházati termékeké 1,8 %-kal fog csökkenni. A beruházások, átszervezések, vagy új technológiák miatti termelékenységnövekedés már számottevően nem javíthatja Európa versenyképességét az alacsony bérű országokkal szemben, mivel a kereskedelmi korlátok leépítésével egyre előnyösebbé válik ezeknek az országoknak a helyzete.

Az EU, a Világbank, a GATT/WTO 1995-ben közzétett tanulmányai az EU-országok textil- és textilruházati iparának fejlődését 2005–2008-ra vonatkozóan különböző módon ítélik meg. Ezek összevetése alapján körvonalazható, hogy az EU textilipara +16 % és –14 % közötti tartományban változhat (így szerintünk a szinten tartás valószínűsíthető). A foglalkoztatott létszám minden prognózis szerint csökken, 21 és 41 % között.

A textilruházati ipar termelése mindenképpen csökken az EU-ban, ennek mértékét 10 és 60 % között – tehát meglehetősen széles intervallumban – becsülik.

Ezek a becslések a magyar beszállítási lehetőségek mérlegelése szempontjából is fontosak.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a világ lakosságának növekedése és ruházatközpontú igénye szükségszerűen növekvő termeléshez és kereskedelmi forgalomhoz vezet. Növekszik a piaci szereplők száma és leginkább változik az egyes világtérségek pozíciója. Az iparosodás kezdeti szakaszában változatlanul kiemelt szerepet játszó textil-, majd textilruházati ipar növekvő termelésének világméretű eloszlása jelentős érdekütközésekhez vezetett eddig is és várhatóan vezet a jövőben is, annak ellenére,

hogyan különböző egyezményekkel próbálták és kívánják szabályozni a kereskedelmi forgalmat. Mind az USA, mind Nyugat-Európa felhasználói kiadásában magas a textil- és textilruházati kereskedelem jelentősége, így főleg az ő érdekeiket tükrözték az eddigi megállapodások.

1974-ben a sokoldalú szálanyag-megállapodás (MFA I.), majd az ezt követő MFA II.–IV. megállapodások életbe lépésével szabályozták és kvótákkal korlátozták a 42 tagállam textilverkedelmét. A fejlődő országokból származó import korlátozása az érintett országok részéről 1980-ban a Nemzetközi Textil és Ruházati Iroda megalapításához vezetett. A GATT uruguayi fordulója és a WTO Kereskedelmi Szerződés (amelynek célja az összes textil ágazatbeli vámtarifák 9,1 %-ra való csökkentése volt) megkötése után a Nemzetközi Textil és Ruházati Irodához csatlakozó országok az ATC-vel (Agreement on Textiles and Clothings, Textil- és Ruhaipari Megállapodás) további kereskedelmi könnyítéseket célozhattak meg.

Az ATC 2004. december 31-ig lesz életben. Az ebben megfogalmazott szabadkereskedelem megvalósítása érdekében mind az USA-nak, mind az EU-nak jelentős lépéseket kell tennie. A szakértői elvárások, remények nagyon eltérőek. Sokak szerint saját érdekei miatt sem az USA, sem az EU nem fogja mindenben teljesíteni az ATC kritériumait. Megjósolható tehát, hogy a textiltermékek nemzetközi forgalma továbbra is igényli az „érzékeny termékeknek” kijáró megkülönböztetett figyelmet.

Kelet- és Közép-Európa országaival az EU megállapodott a kereskedelmi korlátok 1998-ig történő lebontásában.

Az Európai Unió Miniszteri Tanácsa nemrég határozatot hozott a négy különböző európai szabadkereskedelmi övezet, mint származási hely összevonásáról. (E négy övezet: az Európai Unió, az EFTA, a három balti ország – Észtország, Lettország és Litvánia –, valamint a Visegrádi Országok: Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia és Szlovénia.) A piac résztvevői számára sokkal könnyebb lesz bármilyen európai származású anyag felhasználása és a ruházati cikkek gyártása bármelyik európai országban.

Magyarországnak az EU, az EFTA és a CEFTA országaival van szabadkereskedelmi megállapodása. Ezen túl folyamatban van Törökországgal, Romániával és Izraellel szabadkereskedelmi megállapodások előkészítése, valószínű, hogy ezek az EU és a CEFTA szerződések keretei között kerülnek kialakításra.

Az EU-val kötött megállapodáson belül a Textilegyezmény a bér munkáltatásra, az export és import kvótákra és a vámok lebontására tartalmaz előírásokat.

A hazai piac- és iparvédelem szempontjából ezen fokozatos vámleépítés kedvező feltételeket biztosít az árverseny területén. A mennyiségi korlátozás a textil- és textilruházati termékekre a szerződés szerint még 1997-ben érvényesül és 1998. január 1-jén megszűnik. 1998. január 1-jétől már csak a lábbelikre marad meg a behozatali globálkvóta.

Az éves globálkvóta-kereten belül az EU-országok részaránya 69 %, ami azt jelenti, hogy az 1996. évi 338 millió USD behozatali globálkvóta-keretből az EU-országokból összesen 224,2 millió USD értékű termékekre lehetett engedélyt kiadni. Szükséges azonban megemlíteni, hogy a korábbi tapasztalatok alapján a felső korlátot csak a felsőruházati termékek, a lábbelik és a méterárun belül a szőnyegek érték el, a többi termék körében a kihasználás lényegesen elmaradt az engedélyezett értéktől. A globálkvóták 1998. január 1-jei megszűnése az említett termékek körében várhatóan importnövekedést eredményez. Az import kedvezőbb ár helyzetét javítja még az 1 % vámkezelési díj és az ugyancsak 1 % statisztikai illeték 1997. január 1-jei megszüntetése.

A CEFTA-országokkal kötött szabadkereskedelmi megállapodások is a textil- és textilruházati termékek mennyiségi korlátozásainak 1997 végi megszüntetését és az ún. „érzékeny termékek” (szövetek, kötöttárúk, konfekcionált termékek, lábbelik) területén a vám 2000-ig történő fokozatos lebontását irányozzák elő. A fokozatos vámbontás mellett – a már 1996-ig megvalósult kölcsönös vámbontások hatására – a ruházati termékeket érintő 2006 vámtarifa-tételből (országoként ugyan kisebb eltérésekkel) közel 435-ben már „0” vám szerepel.

A hazai textil- és textilruházati ipar fő fejlődési folyamatait befolyásoló tényezőket a következőkben lehet vázolni:

A versenyképesség, a piachoz való gyors és rugalmas alkalmazkodás feltételeit minden területen meg kell erősíteni, illetve meg kell teremteni műszaki fejlesztéssel, rugalmas gyártórendszerekkel, az információtechnika széleskörű alkalmazásával, az ezt elősegítő szervezeti rendszerekkel, marketing tevékenységgel, korszerű vezetési módszerekkel. Vállalkozáscentrikus szemléletet és tevékenységet kell kialakítani, de ehhez a vállalkozás, a kockázatviselés feltételeit is meg kell teremteni.

Egy világbanki tanulmány szerint is szélsőségesen magasak a bérekből levont adók és a járulékok. Ez részint a foglalkoztatottság növekedése ellenében hat, részint a vállalatok tevékenységét tereli mindinkább az informális gazdaságba.

Társadalombiztosítási járulékként a munkáltató Nyugat-Európában átlagosan a munkabér 31 %-ának megfelelő összeget fizet; Csehországban ez 26 %, Lengyelországban 32 %, ezzel szemben Magyarországon 45–50 %. A magas arány a fizetési kötelezettség kijátszását vagy elhalasztását eredményezi.

A bérral összefüggő terhek különösen az élők munkáigényes területeket, köztük a textil- és textilruházati ipart sújtják. Érthetetlen az a pénzügyi irányításnál tapasztalható szemlélet, amely együtt kezeli a 10 %-os bérköltségű iparterületek gyártóit az 50 %-os bérköltség-hányaddal dolgozókkal. Nem fogadható el az a kormányzati magatartás sem, amely a piacgazdaságra, a versenyegyenlőségre hivatkozva nem is kíván semmit sem tenni e feszültség feloldására, mérséklésére, sőt 1997-től az „egységes” 1800 Ft/hó egészségügyi hozzájárulással még növeli is ezen iparterületek versenyhátrányát, mind a piacon, mind a többi iparterülettel szemben.

A piac- és iparvédelmi intézkedéseken túl – megítélésem szerint – az export ösztönzés kiemelt és kedvezményezett keretei mellett a belföldi piacra jutás feltételeinek kedvezőbbé tételét, lehetőségét is preferálni kell. Várható, hogy az importőrök jelentős ár-versenyelőnyüket a reklám eszközeivel erősítik, a hazai termelők ugyanakkor forráshiány miatt ezen a területen nem tudják felvenni a versenyt.

Számolni kell azzal is, hogy a növekvő bérterhek következtében versenyelőnyünk a bér munka terén is fokozatosan csökken. A bérek nemzetközi összehasonlításban is nagyon magas járulékaik (tb-járulék, a foglalkoztatási és szakképzési alapokhoz való hozzájárulás stb.) miatt a volt szocialista országokkal szemben versenyhátrányba kerültünk. Az árban lehetetlen ezt a többletköltséget realizálni. A korábban nyereséges bér munka tevékenység fokozatosan „0 szaldóssá” illetve veszteségesé válhat. Félő, hogy elesünk ettől az export lehetőségtől is. Ezt a „leépülési” folyamatot szerencsére eddig még lassították a jó üzleti kapcsolatok, a relatíve jó és megbízható minőség, a szállítási fegyelem, a szakmai hozzáértés, a tartós partneri kapcsolatok.

A bér munkán kívüli export volumenének emelése csakis új, magyar tervezésű termékekkel, saját anyag exporttal képzelhető el. Ennek feltételei: a K+F, a beruházások és a termelés finanszírozásához szükséges elviselhető pénzügyi környezet (tb-járulék, hitelkamat, infláció stb.). ezek a feltételek csak hosszabb távon, véleményünk szerint 5–6 éven belül biztosíthatók (ha ehhez a kormányzat már most kellő elszántsággal és következetességgel hozzáfog). Így a feladat csak az lehet, hogy az említett 5–6 évig a bér munka export kapjon kellő figyelmet és megkülönböztetett bánásmódot. Szándékosan nem támogatást kérnek a vállalatok, csak azt, hogy a bérrel kapcsolatos terheket, ami a bér munka sajátosságai miatt a költség szerkezetben fokozottabban érinti őket, csökkentsék. Ez nem támogatás, hanem a külföldi versenytársakkal való esélyegyenlőség irányában megtett intézkedés lenne.

Annak ellenére, hogy a bér munkáltatás az elmondott okok miatt még hosszú ideig fennmarad a feldolgozó iparban, az előrelátás arra készlet bennünket, hogy megőrizzük képességünket az önálló működéshez, ne engedjük megsemmisülni az innovatív kapacitásokat. Erre meg kell ragadni minden lehetőséget. Ezért helyeseltük a az ITD és a PHARE kezdeményezését például a női konfekciót gyártók bevonásával saját kollekció kialakítására egy ún. *pilot project* keretében. Úgy is mondhatnánk, hogy „edzésben kell maradnunk” fejlesztő képességünket illetően, hogy az elkövetkező, kedvezőbb gazdasági környezetben minél gyorsabban át tudjunk állni az új piaci szerepre.

A következő években a textilipar alapanyag bázisa főleg az import lesz.

Az import teljes liberalizálásával kiegyensúlyozott anyagbeszerzési lehetőségekkel lehet számolni, aminek elvileg csak a vállalatok fizetőképessége szabhat korlátokat. Az import liberalizáció lehetőséget teremt az új, korszerű anyagfélések beszerzésére és gyorsabb alkalmazására is.

Az a tény, hogy a világkereskedelem további bővülése bármilyen termék megvásárlását lehetővé teszi bármely piacról, felértékelődik. Egyre fontosabbá válik az ipari kereskedelmi munka, a tőzsdei tájékozottság és az átfogó információkat gyorsan kihasználni képes szaktudás. Ezért minden gazdálkodó

alapvető feladata a beszerzés-értékesítés felértékelése, emberi és anyagi feltételeinek javítása, ezen keresztül a piaci szemlélet jobb közvetítése az anyagi-műszaki-pénzügyi folyamatok szereplőjéhez.

A vevőorientált cégek sikerebbeknek tűnnek, mint azok, amelyek erre kisebb hangsúlyt fektetnek. A sikeres cégek menedzserei és alkalmazottai jobban ismerik vevőiket, mint a kevésbé sikeres vállalatok munkatársai. Kevés cég használja ki a vevői igények tökéletes ismeretéből származó összes előnyt növekedése kiinduló pontjaként. Ehhez az üzleti rendszert újjá kell szervezni, a vevőkkel folyamatos és céltudatos kapcsolatot kell tartani.

A kiélezett piaci verseny miatt a textil- és textilruházati termékek körében is csak azok a szállítók őrizhetik meg tartósan piaci pozícióikat, akiknek termékei mind a tartalmi és kiviteli minőség szempontjából, mind pedig a kereskedelmi szolgáltatás oldaláról (rugalmasság, szállítási határidők betartása) a legjobbaknak bizonyulnak.

A fejlett országok piacán elengedhetetlen a minőség kiszélesített értelmezése, ami magában foglalja a formatervezést, a gyors divatkövetést és mintakészítést, a vevőszerviz színvonalát is. Fel kell készülni arra, hogy az EU-ban a fogyasztói érdekvédelmet egységes alapokon biztosító törvényeket adnak ki, amelyek lényegesen növelik a gyártóknak a termékkel kapcsolatos felelősségét.

Azok a hatások, amelyek az iparilag fejlett országokban a minőség szabályozási rendszerek egyre magasabb színvonalát, ill. ma már egy új, átfogó minőségügyi tevékenység, a rendszerfelügyelet kialakulását eredményezik, a magyar gazdaságban a legutóbbi időkig nem, vagy csak kevésbé, vagy csupán áttételesen jelentkeztek. E jelentős elmaradásunkat a minőség szabályozásban fel kell számolni, ezért a minőségfejlesztést és -ellenőrzést, a jelenleg ismert rendszerfelfogásban, a műszaki fejlesztési folyamat kiemelt részének kell tekinteni. Halaszthatatlan az ISO 9000 szerinti minőségtanúsító-minőségbiztosító rendszerek minél szélesebb körben való bevezetése, ennek pályázatokkal és egyéb támogatásokkal való segítése.

A külső és belső gazdasági környezeti feltételeket, a termelő és kereskedelmi vállalkozások adottságait számba véve, a hazai textil- és textilruházati ipar versenyképességét pozitívan befolyásoló tényezők jelenleg a következők:

- évtizedes kereskedelmi kapcsolatok a fejlett országok jelentős hányadával,
- jó termelési kultúra, képzett tervezői, középvezetői és szakmunkás gárda,
- a fejlett országokétól jelentősen elmaradó bérköltség hányad,
- kedvező földrajzi elhelyezkedés,
- privatizáció, közvetlen tulajdonosi érdekvényesülés,
- jelentős külföldi tőke.

A versenyképességet ezzel szemben negatívan befolyásoló tényezők a következők:

- évtizedes elmaradás a műszaki színvonalban, tőkehiány miatt,

- a fejlesztési és termelési-működési tevékenység folyamatosságának hiánya pénzhiány miatt,
- piacgazdasági rutin hiánya, különösen a marketing és a pénzügyi gazdálkodás terén,
- az innovatív (fejlesztő) kapacitások elégtelensége ill. hiánya, részben az elmúlt évtizedek uralkodó pacainak igénytelensége, részben a bér munka-kapcsolatok miatt feleslegessé váló fejlesztő kapacitások jelentős leépülése miatt,
- alacsony színvonalú infrastruktúra,
- magas járulék-költségek (tb, munkaadói, szakképzési),
- alacsony termelékenység.

Az ismertetett tényezők szerepe természetesen a konkrét vállalati gyakorlatban nagyon különböző lehet.

A tanulmányunkban ismertetett helyzetértékelések, elemzések és álláspontok alapján az alábbiakban teszünk kísérletet arra, hogy prognosztizáljuk a textil- és textilruházati ipar fejlődési pályájának következő 5–8 éves periódusát. Számításainkat 1995. évi árakon végeztük el és az eredményeket a 21. és 22. táblázatok tartalmazzák.

21. táblázat: A textilipar prognosztizált teljesítménye 2005-ig 1995. évi árakon

	1995	2000	2005
Bruttó termelési érték, Mrd Ft	73,1	75,0	80,0
Export árbevétel, Mrd Ft	38,6	43,0	48,0
Foglalkoztatottak száma, 1000 fő	45,8	39,5	35,0
Adózás előtti eredmény, Mrd Ft	1,7	2,2	4,0

22. táblázat: A textilruházati ipar prognosztizált teljesítménye 2005-ig 1995. évi árakon

	1995	2000	2005
Bruttó termelési érték, Mrd Ft	53,8	56,0	63,0
Export árbevétel, Mrd Ft	37,5	43,0	50,0
Foglalkoztatottak száma, 1000 fő	57,5	55,0	50,0
Adózás előtti eredmény, Mrd Ft	3,6	4,3	5,2

A következő 2-3 évben mind a textiliparban, mind a textilruházati iparban még a termelés stagnálásával lehet számolni. A textilruházati iparban a bér munkára való átrendeződés befejezésével megindulhat a termelésbővülés. Természetesen mindez a gazdálkodó szervezetek erős differenciálódása mellett következhet be.

2005-re, mérsékelt növekedéssel, a textilipar termelése megközelítheti a 80 milliárd Ft-ot (1995. évi árakon számítva), de merőben más szerkezettel, termék- és méretstruktúrával. Ezt jellemzi a termelékenység növekedése, mintegy 40–42 %-kal. Az export részarány itt is elérheti a 60 %-ot. A belkereskedelem felé történő kibocsátás – a növekvő import hatására – az ezredfordulón sem haladja meg a jelenlegi szintet. A létszám tovább csökken, 2005-ben kb. 35 ezer fős textiliparra számíthatunk.

A textiliparon belül egyes szakágazatokban és vállalatoknál ellentétes folyamatokkal lehet számolni. A rövidáru, a kellékek, az egészségügyi és műszaki cikkek termelésének növekedése, a fonalgyártás, a szövettermelés részarányának csökkenése, a kötöttáru gyártás stagnálása várható.

A textilruházati ipart is érintette a keleti piacok összeomlása és a belföldi igények visszaesése, így ezen a területen is visszaesés következett be az elmúlt években (változatlan árakat véve figyelembe). Ennek hatása még jelenleg is érezhető. Ez a hatás azonban messze nem olyan mély, mint a textiliparban, így egyenletesebb felfutással számolhatunk. Ennek okát az előző fejezetekben már taglaltuk, itt csak azt szeretnénk kiemelni, hogy

- a textilruházati termékek (kapacitások) iránti nemzetközi, elsősorban európai és amerikai kereslet jelentősebb, mint a textiliparban,
- az eszközigenység nagyságrendekkel kisebb,
- a távol-keleti konkurencia a nehézkonfekcióban – a gyártási kultúra és a szállítási távolságok miatt – kevésbé erős,
- a textilruházati ipar elsőként hajtotta végre a piacváltást és alapozta meg helyét a nyugati piacokon.

A bruttó termelés 1995. évi árakon 2000-ben 56 milliárd Ft, 2005-ben 63 milliárd Ft lehet, a már említett saját anyag export beindulásával.

Az élőmunka-igényes termékek és a bér munka anyagmentes számbavétele miatt a 63 milliárd Ft termelési érték hozzáadott érték-tartalma lényegesen nagyobb, mint a textiliparban. A létszámleépülés üteme alacsonyabb és elsősorban a nem termelő területeken következik be. Így a termelékenység növekedése 2005-ig 35–40 %-ot is elérhet. Az export további egyenletes bővülésével, majd néhány év múlva a keleti piacok beindulásával az ágazat külkereskedelmi értékesítése az 1995. évi 37,5 milliárd Ft-tal szemben 2005-ben az 50 milliárd Ft-ot, azaz 80 %-ot is elérheti.

Természetesen a textil- és textilruházati ipar versenyképes szerkezetűvé és méretűvé formálása nagyon összetett feladat, de csak tudatos piacépítő, vállalkozásfejlesztő, a gazdálkodás egészét korszerűsítő vállalati munkával és ezt lehetővé tevő, európai színvonalú pénzügyi, jogi és egyéb államigazgatási mechanizmusokkal hajtható végre. Nem várható tehát, hogy egyik évről a másikra jelentős változás következzen be, de az igen, hogy a változást lehetővé tevő és felsorolt intézkedések minél előbb megtörténjenek, hogy bekövetkezhesék a kibontakozás.

11. FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A ruházati ipar szakmapolitikai koncepciója.
IKM koncepció, 1991.
2. A textil- és textilruházati ipar perspektívája, fejlesztési feladatai, versenyképessége javításának lehetőségei.
OMFB 7-9101-Et tanulmány, 1992.
3. Cseh József: A magyar ruházati ipar helyzete.
Előadás Münchenben, 1992.
4. Cseh József: A ruházati ipar helyzete, perspektívája.
Ipari Szemle, 1992/6 és 1993/1
5. A könnyűipar szektorainak gazdasági-pénzügyi perspektívái.
GKI Gazdaságkutató Rt., 1993.
6. Strolz, Herwig: Irányzatok a világ textilpiacán.
Magyar Textiltechnika, 1995/3
7. A válságban lévő ruházati ipar helyzetének elemzése, a működőképesség és az export teljesítmény megőrzésének, javításának feltételei.
IKM előterjesztés, 1995
8. A cipő-, textil- és ruházati ipar globalizációja.
ILO jelentés, Genf, 1996
9. Albrecht, Wilhelm: Textíliák – problémák és lehetőségek.
Magyar Textiltechnika, 1996/3
10. Galambos Attila: A magyar ruházati ipar helyzete és lehetőségei az EU-hoz való csatlakozás tükrében.
Ipari Szemle belkereskedelmi rovattal, 1996/5

12. MELLÉKLETEK

1. MELLÉKLET: TEXTIL- ÉS TEXTILRUHÁZATI IPAR KSH ÁGAZATI BESOROLÁSA	68
2. MELLÉKLET: BEVITELI GLOBÁLKVÓTÁK AZ EU-ORSZÁGOKBA	69
BÉRMUNKA BEVITELI GLOBÁLKVÓTÁK AZ EU-ORSZÁGOKBA	69
BEHOZATALI GLOBÁLKVÓTÁK AZ EU-ORSZÁGOKBÓL	69
3. MELLÉKLET: JELENTŐSEBB TEXTILIPARI VÁLLALKOZÁSOK	70
4. MELLÉKLET: JELENTŐSEBB TEXTILRUHÁZATI VÁLLALKOZÁSOK.....	71
5. MELLÉKLET: BÉRKÖLTSÉGEK A TEXTILRUHÁZATI IPARBAN a szociális költségekkel együtt.....	72
6. MELLÉKLET: BÉRKÖLTSÉGEK A TEXTILIPARBAN.....	73
7. MELLÉKLET: AZ EGY FŐ ÁLTAL ELŐÁLLÍTOTT TEXTIL- ÉS TEXTILRUHÁZATI TERMÉKEK ÉRTÉKE AZ EURÓPAI UNIÓ ORSZÁGAIBAN.....	74
8. MELLÉKLET: AZ EURÓPAI UNIÓ TEXTIL- ÉS RUHÁZATI KÜLKERESKEDELME 1990–1994.....	75
9. MELLÉKLET: A TEXTIL- ÉS TEXTILRUHÁZATI IPAR FEJLŐDÉSE AZ EURÓPAI UNIÓBAN 1984 ÉS 1994 KÖZÖTT	75
10. MELLÉKLET: A TEXTIL- ÉS TEXTILRUHÁZATI IPARBAN FOGLALKOZTATOTTAK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN 1995-BEN	76
11. MELLÉKLET: AZ AKTÍV AZ EXPORT ÉS BÉRMUNKA ARÁNYA RELÁCIÓNKÉNT	76
12. MELLÉKLET: A HOZZÁADOTT ÉRTÉK SZAKÁGAZATI MEGOSZLÁSA A BÉRMUNKA EXPORTBAN.....	77

1. MELLÉKLET: TEXTIL- ÉS TEXTILRUHÁZATI IPAR KSH ÁGAZATI BESOROLÁSA

1991. december 31-ig

17. Könnyűipar

174 Textilipar

1741 Pamutipar

1742 Len-, kender- és jutaipar

1743 Gyapjúipar

1744 Selyemipar

1745 Rövidáruipar

1746 Kötőipar

176 Textilruházati ipar

1992. január 1-től

D) Feldolgozó ipar (15-37)

17 Textilíák gyártása

171 Fonás, szövés, textilkikészítés

1711 Pamutfonás, -szövés, -kikészítés

1712 Len- és kenderfonás, -szövés és -kikészítés

1713 Gyapjúfonás, -szövés és -kikészítés

1714 Selyemfonás, -szövés és -kikészítés

172 Egyéb textilárak gyártása

1721 Konfekcióárak gyártása

1729 Máshová nem sorolt textilárak gyártása

173 Kötött kelmék és cikkek gyártása

18 Ruházati termékek gyártása, szörmekikészítés és -festés

182 Textil- és egyéb ruházat gyártása

2. MELLÉKLET: BEVITELI GLOBÁLKVÓTÁK AZ EU-ORSZÁGOKBA

Termék	Egység	1995. évi keret	1996. évi keret	1997. évi keret
Pamutszövetek	tonna	5296	5402	5510
ebből fehérített	tonna	3628	3701	3775
Szintetikus és kevert szövet	tonna	1754	1851	1952
Pólók	ezer db	11724	12252	12803
Pulóverek	ezer db	6068	6341	6627
Nadrágok	ezer db	4769	4984	5208
Női blúzok	ezer db	2773	2898	3028
Férfiingek	ezer db	3317	3416	3519
Frottírtörülközők	tonna	1285	1350	1417
Ágyneműk	tonna	3573	3769	3977
Háztartási textil	tonna	1542	1634	1733
Harisnyák	ezer pár	24090	25415	26813
Női kabátok	ezer db	2347	2488	2637
Férfiöltönyök	ezer db	1538	1630	1728
Zakók, blézerek	ezer db	1208	1281	1358
Pizsamák	ezer db	5690	6031	6393
Szabadidő-ruhák	ezer db	2708	2870	3042
Leniszövetek	tonna	1080	1145	1213

BÉRMUNKA BEVITELI GLOBÁLKVÓTÁK AZ EU-ORSZÁGOKBA

Termék	Egység	1995. évi keret	1996. évi keret	1997. évi keret
Pólók	ezer db	16428	17537	18721
Pulóverek	ezer db	8688	9274	9900
Nadrágok	ezer db	16793	17926	19136
Női blúzok	ezer db	13527	14440	15415
Férfiingek	ezer db	9684	10119	10575
Harisnyák	ezer pár	27822	30117	32602
Női kabátok	ezer db	13463	14675	15995
Férfiöltönyök	ezer db	2859	3117	3397
Zakók, blézerek	ezer db	3206	3495	3809
Pizsamák	ezer db	7694	8386	9141
Szabadidő-ruhák	ezer db	3206	3495	3809

BEHOZATALI GLOBÁLKVÓTÁK AZ EU-ORSZÁGOKBÓL

Mértékegység: millió USD

Termék	1995. évi keret	1996. évi keret	1997. évi keret
Lábbeli	35,0	40,0	44,0
Felsőruházat	66,1	72,7	80,0
Rövidáru	7,0	7,7	8,5
Egyéb ruházati, konfekció termék	41,8	46,0	50,6
Méteráru	33,9	37,3	41,0
Használt ruházat	18,6	20,5	22,6

3. MELLÉKLET: JELENTŐSEBB TEXTILIPARI VÁLLALKOZÁSOK

Bajafil Fonó Kft., Baja
BCB Egyesült Textilművek Rt., Békéscsaba
Békéscsabai Fonó Rt., Békéscsaba
Cantoni-Köbányai Textil Kft., Budapest
Coats Magyar Cérnagyártó és Értékesítő Kft., Budapest
Duna Kötöttárugyár Kft., Baja
Első Magyar Kenderfonó Rt., Szeged
FOKI Textilkikészítő és Szolgáltató Kft., Budapest
Gardénia Csipkefüggönygyár Rt., Győr
Glovita Kesztyű Rt., Győr
Grabotex Textilgyártó és Szolgáltató Kft., Győr
Heavytex Újszegedi Szövő Rt., Szeged
Hun-Garn Fonó Kft., Bácsalmás
Hungaro-Len Fonalgyártó és Szolgáltató Kft., Komárom
KBC Kelmenyomó Rt., Budapest
Kender-Juta és Politextil Rt., Budapest
Kispesti Textilgyár Pamutipari Rt., Budapest
Lakástextil Kft., Szombathely
Lőrinci Textil Kft., Budapest
Masterfil Pamutfonó Rt., Budapest
Mestermunka Fonalgyártó Rt., Vác
Mölnlycke Higiéniai és Egészségügyi Termékeket Gyártó Kft., Nagykáta
Pannon-Flax Győri Lenzövő Rt., Győr
Pápai Textilgyár
Paszomány Függöny- és Csipkegyártó Kft., Budapest
Rico Kötőszerművek Rt., Budapest
Senior Váci Kötöttárugyár Rt., Vác
Soproni Szőnyeggyár Rt., Sopron
Szalag- és Zsinórgyár Rt., Budapest
Szegedi Fonalfeldolgozó Rt., Szeged
Uniontext Textilipari Kft., Győr

4. MELLÉKLET: JELENTŐSEBB TEXTILRUHÁZATI VÁLLALKOZÁSOK

Ciklámen Ipari, kereskedelmi és Vállalkozói Rt., Sopron
Color Ruházati és Kereskedelmi Kft., Zalaegerszeg
EKISZ Ruházati Rt., Budapest
Elegant Mode Konfekcióipari Kft., Cegléd
Elit Ruhagyár Rt., Budapest
FÉKON Ruházati Rt., Budapest
Felina Hungária Kft., Budapest
Fővárosi Kézműipari Rt., Budapest
Herukon Konfekcióipari Rt., Sátoraljaújhely
Jeanette Ruházati Kft., Budapest
Kaposvári Ruhagyár Rt., Kaposvár
Kőszegi Ruhaipari Rt., Kőszeg
Levi Strauss „Budapest” Farmerruházati Kft., Budapest
Mustang Konfekcióipari Rt., Marcali
Netti Konfekcióipari Kft., Baja
Páva Ruhagyár, Budapest
Salgótarjáni Konfekcióipari Rt., Salgótarján
SR Soproni Ruhagyár Rt., Sopron
Styl Ruhagyár Rt., Szombathely
Szegedi Ruhagyár Rt., Szeged
Szirén Ruházati Szövetkezet, Szarvas
Tulipán Ruhaipari Rt., Székesfehérvár
Unicon Ruházati Szolgáltató Rt., Békéscsaba
Zalaegerszegi Ruhagyár Rt., Zalaegerszeg

5. MELLÉKLET: BÉRKÖLTSÉGEK A TEXTILRUHÁZATI IPARBAN a szociális költségekkel együtt

Mértékegység: USD/óra

	Ország	1990	1991	1993
1.	Svájc	14,19	14,19	18,08
2.	Dánia	15,93	15,91	17,29
3.	Belgium	12,92	12,57	16,20
4.	Japán	6,34	7,44	10,64
5.	Németország	7,23	14,81	17,22
6.	Olaszország	12,50	13,50	12,31
7.	Franciaország	12,52	12,41	14,84
8.	Ausztria	9,96	9,84	14,30
9.	USA	6,56	6,77	8,13
10.	Írország	7,50	7,50	7,44
11.	Nagy-Britannia	8,02	7,99	8,42
12.	Spanyolország	7,08	7,11	6,41
13.	Görögország	4,33	4,26	5,85
14.	Portugália	2,30	2,65	3,03
15.	Brazília	0,98	0,76	0,76
16.	Magyarország	0,92	1,19	1,62
17.	Lengyelország	0,50	0,42	0,44
18.	Csehország	1,79	1,59	1,29
19.	Törökország	1,35	2,31	3,29
20.	Marokkó	0,92	0,99	1,06
21.	Dél-Afrika	1,07	1,12	1,12
22.	Szlovákia	–	–	1,14
23.	FÁK	1,69	0,49	0,57
24.	Thaiföld	0,63	0,59	0,71
25.	Mexikó	0,92	1,17	1,08
26.	Mauritius	–	–	1,04
27.	Egyiptom	0,34	0,32	0,43
28.	Kína	0,26	0,24	0,25
29.	India	0,33	0,25	0,27
30.	Indonézia	0,16	0,18	0,28
31.	Sri Lanka	0,24	0,39	0,35
32.	Pakisztán	0,24	0,24	0,27

Forrás: Werner International Inc. (New York, 1994)

6. MELLÉKLET: BÉRKÖLTSÉGEK A TEXTILIPARBAN

A textilipar szempontjából legfontosabb országokban a munkabéreköltségek és a termelékenységet jellemző gépkihasználati és munkaidő-adatok 1996 tavaszán a következőképpen alakultak:

Ország	Munkabér USD/óra	Gépkihasználat óra/év	Munkaidő óra/hét	Éjszakai pótlék %
Svájc	27,30	6730	39	30
Dánia	25,65	6562	36	21
Belgium	25,00	7111	38	20
Japán	24,31	6105	35	37
Németország	21,94	6984	39	25
Olaszország	16,65	7066	37	45
Franciaország	16,45	6155	38	42
Ausztria	12,61	6532	38	28
USA	12,26	8305	42	1
Írország	11,83	6298	37	21
Nagy-Britannia	11,71	6367	38	31
Spanyolország	9,21	6675	39	27
Görögország	8,92	6528	40	29
Portugália	4,77	6362	42	36
Brazília	3,84	7864	43	25
Magyarország	3,18	7920	40	40
Lengyelország	2,39	4272	35	15
Csehország	2,21	7176	41	7
Törökország	2,02	7456	45	0
Marokkó	1,92	5778	48	0
Dél-Afrika	1,86	7785	51	19
Szlovákia	1,67	5782	42	58
Észtország	1,58	7225	38	75
Thaiföld	1,56	7944	46	5
Mexikó	1,52	6768	45	50
Mauritius	1,40	7984	51	44
Egyiptom	0,84	6582	49	38
Kína	0,58	8055	45	10
India	0,56	8451	49	7
Indonézia	0,52	8640	43	14
Sri Lanka	0,45	7844	45	29
Pakisztán	0,43	7944	46	5

Forrás: Melliland Textilberichte, 1996. 9. sz.

7. MELLÉKLET: AZ EGY FŐ ÁLTAL ELŐÁLLÍTOTT TEXTIL- ÉS TEXTILRUHÁZATI TERMÉKEK ÉRTÉKE AZ EURÓPAI UNIÓ ORSZÁGAIBAN

	Termelési érték millió ECU	Foglalkoztatott létszám ezer fő	Egy főre eső termelési érték ECU/fő
Textil termékek	96 196	1 323	72 711
Ruházati termékek	47 794	971	49 221
Összesen	143 990	2 294	62 768

AZ EGY FŐ ÁLTAL ELŐÁLLÍTOTT TEXTIL- ÉS TEXTILRUHÁZATI TERMÉKEK ÉRTÉKE
MAGYARORSZÁGON

	Termelési érték millió Ft	Foglalkoztatott létszám fő	Egy főre eső termelési érték	
			eFt/fő	ECU/fő
Textilipar	84 051	40 640	2 068	11 000
Textilruházati ipar	54 525	56 210	970	5 160
Összesen	138 576	96 850	1 438	7 649

AZ EGY FŐRE JUTÓ TERMELÉSI ÉRTÉK AZ EURÓPAI UNIÓ ORSZÁGAIBAN

Mértékegység: ECU

Országok	Textilipar	Textilruházati ipar
Belgium	115 673	95 352
Dánia	82 955	53 987
Németország	91 363	74 524
Görögország	40 120	24 772
Spanyolország	52 161	23 157
Franciaország	102 445	53 404
Írország	70 998	53 404
Olaszország	89 226	77 836
Hollandia	115 714	76 430
Portugália	25 148	15 114
Egyesült Királyság	52 229	34 398

Forrás: Ipari Szemle Belkereskedelmi rovat, 1996/5

8. MELLÉKLET: AZ EURÓPAI UNIÓ TEXTIL- ÉS RUHÁZATI KÜLKERESKEDELME 1990–1994

	EU import			EU export			Egyenleg		Változás %	
	1990	1994	94/90 %	1990	1994	94/90 %	1990	1994	1990	1994
Textil										
1000 t	2665	3288	123,4	2030	2725	134,2	- 634	- 563	76	83
millió ECU	11774	13606	115,6	13327	16897	126,8	1553	3291	113	124
Ruházat										
1000 t	1069	1636	153,1	253	312	123,3	- 816	- 1325	24	19
millió ECU	18754	27682	147,6	9967	11754	117,9	-8787	-15928	53	42
Textil és ruházat együtt										
1000 t	3733	4924	131,9	2283	3037	133,0	-1450	-1888	61	62
millió ECU	30528	41288	135,2	23293	28651	123,0	-7234	-12637	76	69

Forrás: Eurostat, OETH

9. MELLÉKLET: A TEXTIL- ÉS TEXTILRUHÁZATI IPAR FEJLŐDÉSE AZ EURÓPAI UNIÓBAN 1984 ÉS 1994 KÖZÖTT

	A termelés változása (%) 1990. évi árakon		A foglalkoztatottak számának változása (%)	
	Textil	Ruházat	Textil	Ruházat
Belgium	+ 2,6	+ 42,3	- 26,1	- 38,4
Dánia	- 24,3	- 32,5	- 27,9	- 32,1
Németország	- 20,5	- 42,3	- 34,2	- 48,7
Görögország	- 19,7	- 22,0	- 48,4	- 8,9
Spanyolország	- 1,3	- 6,2	- 37,3	- 7,9
Franciaország	- 21,3	- 37,6	- 44,4	- 30,0
Írország	+ 25,1	- 34,8	- 23,5	- 32,6
Olaszország	+ 16,7	- 8,1	- 16,2	- 31,7
Hollandia	- 3,0	+ 13,0	- 21,1	- 29,9
Portugália	+ 10,5	+ 26,8	- 6,1	+ 6,5
Egyesült Királyság	- 15,1	- 0,4	- 20,3	- 22,2
EU-12 összesen	- 5,4	- 19,8	- 27,2	- 26,4

Forrás: Eurostat EU, OETH/DG III.

10. MELLÉKLET: A TEXTIL- ÉS TEXTILRUHÁZATI IPARBAN FOGLALKOZTATOTTAK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN 1995-BEN

Mértékegység: 1000 fő

	Textilipar	Textilruházat
Ausztria	23	12
Belgium és Luxemburg	45	20
Dánia	13	9
Finnország	7	6
Franciaország	139	134
Görögország	197	166
Hollandia	17	7
Írország	10	8
Németország	162	120
Olaszország	357	219
Portugália	157	117
Spanyolország	148	135
Svédország	12	3
Összesen	1287	956

Forrás: Melliland Textilberichte, 1996. 6. sz.

11. MELLÉKLET: AZ AKTÍV AZ EXPORT ÉS BÉRMUNKA ARÁNYA RELÁCIÓNKÉNT

Mértékegység: millió USD

Ország	1994			1995		
	Export	Bérmunka	Index, %	Export	Bérmunka	Index, %
1. Németország	3018	1200	39,8	3686	1506	40,9
2. Ausztria	1164	349	30,0	1303	489	37,5
3. Olaszország	906	246	27,1	1096	284	25,9
4. Franciaország	379	94	24,8	518	145	28,0
5. Hollandia	271	73	26,9	374	129	34,5
6. USA	430	56	13,0	413	58	14,0
7. Oroszország	807	65	8,1	823	20	2,4
8. Nagy-Britannia	465	57	12,3	391	68	17,4
9. Belgium	207	51	24,7	262	74	28,2
10. Svájc	160	43	26,9	176	50	28,4
1–10. összesen	7807	2234	28,6	9042	2823	31,2
Összesen	10701	2410	22,5	12861	3096	24,1

Forrás: IKM éves jelentések a bérmunkáról

12. MELLÉKLET: A HOZZÁADOTT ÉRTÉK SZAKÁGAZATI MEGOSZLÁSA A BÉRMUNKA EXPORTBAN

Mértékegység: millió USD

	1991	1992	1993	1994	1995
Bányászat	–	0,2	0,2	0,3	0,7
Villamosenergia ipar	–	–	–	–	–
Kohászat	21,0	14,0	8,0	26,0	40,9
Gépipar	252,9	164,7	99,0	159,0	317,6
Építőipar	–	–	0,1	0,2	0,6
Építőanyagipar	0,2	2,6	0,9	0,6	1,2
Vegyipar	243,5	73,9	42,0	39,0	74,8
Könnyűipar	418,2	665,1	329,0	418,0	490,1
Egyéb	1,2	6,6	3,0	8,0	10,8
Ipar	937,0	927,0	482,0	651,0	936,7
Erdőgazdaság	0,1	0,1	0,1	–	–
Élelmiszeripar	9,5	24,9	16,0	20,0	52,6
Mezőgazdaság	–	1,2	0,3	1,0	2,1
Bérmunka összesen	946,6	953,3	499,0	672,0	991,1

Forrás: IKM éves jelentések a bérmunkáról

A program kiemelt támogatói:

Center for International Private Enterprise,
Washington, US
Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt.
Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság
Országos Tudományos Kutatási Alap

További támogatók:

Magyar Menedzsment Intézet és tagvállalatai:
MOL Rt., Dunaferr Rt., Antenna Hungária Rt.
Ipari és Kereskedelmi Minisztérium
Földművelésügyi Minisztérium
Pénzügyminisztérium
Friedrich Neumann Alapítvány